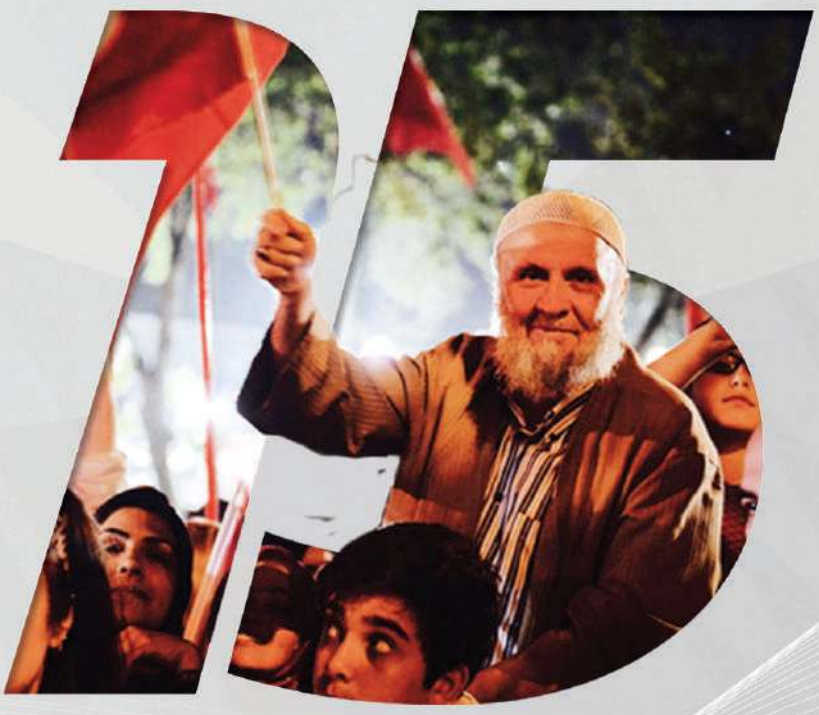
insicam
insan • düşünce • kültür
17

MİLLETİN KENDİNE GELDİĞİ GECE: 15 TEMMUZ

Mürsel Sönmez:
15 Temmuz 2016 Cuma ya da "Bugün Günlerden Direniş"

Kemal Kahraman:
Zamanı Aşan Günler

Mustafa Kirenci
Mevlâna İdris'e Saygıyla

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN VE ŞABAN ABAK'A MEVLÂNA İDRİS'İ SORDUK

Varlık Tasavvuru / Mustafa Eser • **Abdullah ibn Amr ibn As (R.A.)** / Ahmet Poçanoğlu • **15 Temmuz Hain Darbe Girişimi Üzerine Bir Açılım…** / Fahrettin Gün • **O Geceden Altı Yıl Sonra** / Sinan Özyurt • **Başarısız Son Darbe, Darbeler Rejiminin Sonunu Getirdi** / Mucahid Yıldız • **Temmuz Ebabilleri** / İdris Şekerci • **Bir Halkın Özgürlük Yazısı: 15 Temmuz** / Adem Ceylan • **Kuşları Kıskandıran Özgürlük** / Rahime Yüksel • **Mevlâna İdris'e Dair** / Ekrem Ayyıldız • **Mevlâna İdris** / Enes Batman • **Türkistan'ın İslamlaşmasında Hacegan Yolu'nun Önemi ve Altın Silsile Seyahat Hatıraları -I-** / Selahaddin Semiz

SAYI 17 • TEMMUZ • 2022

VİDEO KAYIT SİSTEMİ

30.yıl

BAĞIŞLA BAYRAM OLSUN

Bu bayram kurban bağışlarınızı, Türkiye'de ve dünyanın dört bir yanında ihtiyaç sahiplerine ulaştırıyoruz.

AFRİKA	ASYA	SURİYE-FİLİSTİN YEMEN	TÜRKİYE
1.250₺	2.000₺	2.250₺	2.750₺

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI
"Önce İnsan"

ONLINE BAĞIŞ
insanvakfi.org.tr

İRTİBAT
0212 534 41 61
0539 828 14 71

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ:
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık

SON OKUMA
Betül Yavuz

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK TASARIM
Ahmet Furkan Onat
ahmetfurkanonat@gmail.com

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın. Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Hafîz olanın adıyla.

Rabbimiz bizi yaratan, bizi rızıklandıran olduğu gibi aynı zamanda koruyandır; kendimizden, düşmanlarımızdan, hainlerden koruyandır.

Bizi, bu toprakları bir Cuma akşamı, ülkemizi, ülkemizin umutlarını yok etmeye çalışanlardan korudu, bu ülkeye umut bağlayanları sevinçlere gark etti, iplerini ellerinde tutanları da sonsuz acılara gömdü. Hamdolsun!

15 Temmuz 2016 Cuma akşamı yakın tarihimizin en kritik, en kırılgan zaman dilimiydi. Cumhuriyet sonrasında birçok sosyo-politik sıkıntı yaşamıştık toplum olarak. Bu başkaydı, bambaşkaydı. Rabbimizin yardımı, milletimizin feraset ve cesaretiyle o karanlık gece, sabah olduğunda geleceğe umutla bakmamızın dayanağı olmuştu.

Temmuz sayımızda geçen yılın Temmuz sayısında olduğu gibi yine o büyük ihanet gecesini, o muhteşem direniş ve varoluş gecesini ele alalım istedik. İhanet unutulursa, başka ihanetler yaşanır çünkü.

Son bir yıl içinde memleketimizin kimliğinin inşasında, varlığının korunmasında, kültürünün zenginleştirilmesinde büyük payı olan insanlarımızı, büyüklerimizi ahirete yolcu ettik. Cenâb-ı Allah cümlesine rahmetiyle muamele buyursun inşallah.

Geçtiğimiz ayın başında, şair-i mâderzâd Cahit Zarifoğlu'nun vefat gününde kıymetli bir kültür, sanat ve gönül adamımız bu kervana katıldı: Mevlâna İdris. Yaşarken dünyanın çocuklarını sevindirdiği gibi Allah da onu cennetle, cennette sevindirsin.

Ayın sonuna doğru ise ülkemizin önde gelen ilim ve gönül adamlarından, neredeyse hayatının tümünü geleneği inşaya, ihyaya, muhafazaya adamış Mahmut Ustaosmanoğlu Hocaefendi, fâni âlemden bâkî âleme göç etti. Üstadı Ahıskalı Ali Haydar Efendi'den tevarüs ettiği irşad, terbiye ve tebliğ vazifesini biteviye ifa etmeye çalıştı. Ömrünü sünnetini ihyaya adadığı Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) komşu olmasını niyaz ediyoruz.

Kurban Bayramı'mızın sulh u selamete, vahdete, saadete, huzura ve bereket vesile olmasını dileriz.

Hafîz olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05 *İlim Seyyahı Musa Carullah Hoca*
Izutsu TOSHIHIKO

06 *Varlık Tasavvuru*
Mustafa Eser

08 *Hızlı Yaşa Genç Öl!*
Derviş Çelebi

10 *İnci Mercan Gerdanlığı -15- Abdullah ibn Amr ibn As (R.A.)*
Ahmet Poçanoğlu

14 *15 Temmuz 2016 Cuma ya da "Bugün Günlerden Direniş"*
Mürsel Sönmez

16 *Zamanı Aşan Günler*
Kemal Kahraman

20 *15 Temmuz Hain Darbe Girişimi Üzerine Bir Açılım...*
Fahrettin Gün

22 *O Geceden Altı Yıl Sonra*
Sinan Özyurt

24 *Başarısız Son Darbe, Darbeler Rejiminin Sonunu Getirdi*
Mucahid Yıldız

26 *Temmuz Ebabilleri*
İdris Şekerci

28 *Bir Halkın Özgürlük Yazısı: 15 Temmuz*
Adem Ceylan

32 *Kuşları Kıskandıran Özgürlük*
Rahime Yüksel

34 *FETÖ'nün Güç-İktidar Arzusu ve Postmodern Dindarlık Anlayışı*
Muhammed Garip Cesur

38 *Dadaşlar Diyarında 15 Temmuz Gecesi*
Mehmet Gözütok

40 *"15 Temmuz" FETÖ ve Laiklik İlişkisi*
İsa Özçelik

44 *Vatanını Müdafaa Eden Sivil Halkın Gücü 15 Temmuz Destanı*
Hatice Balin

46 *Mevlâna İdris'i Mustafa Ruhi Şirin'e Sorduk: Mevlâna İdris, Bir Şaire Özgü Çocuk Edebiyatı Poetikasıyla Çocuğu ve Çocukluğu Anlayan Bir Yazardır*
Mustafa Özel

50 *Mevlâna İdris Zengin'i Yakın Arkadaşı Şair-Yazar Şaban Abak Anlattı: "Uyanıkken Rüya Gördüren Yazar"*
İnsicam

52 *Mevlâna İdris'e Saygıyla*
Mustafa Kirenci

54 *Mevlâna İdris'e Dair*
Ekrem Ayyıldız

58 *Mevlâna İdris*
Enes Batman

60 *Gazâlî'nin Tasavvufla İlgili Eserleri*
Mülayim Sadık Kul

64 *Dijitalleşme ve Mahremiyet*
Sevde Öztürk

66 *Sanat Eseri Güzel midir?*
Burak Kızılet

68 *Teşhirin Cazibesi ve Kültürleyiciliği -I-*
H. Yahya Şekerci

72 *Türkistan'ın İslamlaşmasında Hacegan Yolu'nun Önemi ve Altın Silsile Seyahat Hatıraları -I-*
Selahaddin Semiz

76 *Acının Gölgesinde Gelenek*
Zübeyir Şekerci

78 *Bir Müslüman Nasıl Bakmalı?*
Betül Zeyrek

80 *Tarikat Üzerine Kısa Bir Bahis*
Yavuz Addâs

82 *Çizgi:* Hasan Aycın

İlim Seyyahı Musa Carullah Hoca*

Toshihiko IZUTSU

Çeviri: Dr. Naoki Kayyım Yamamoto (Marmara Üni. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü).
Nadide Doğru, Ankara Üni İlahiyat Fak. Yüksek Lisans Öğrencisi.

Hakiki bir mürşid, nadir olarak bulunur. İlim öğrenmek isteyen genç bir adam karşılıksız saygı duyabileceği bir mürşid bulursa, ilim yolundaki ilk duvarı çoktan aşmış demektir. Böyle bir şans hayatta nadir yakalanır fakat bana ansızın, henüz üniversiteden yeni mezun olmuşken geldi. Adı Musa Carullah'tı, dünyayı dolaşmış bir Tatar âlimiydi. Dünyanın olası bir savaş ihtimaliyle paniğe kapılmaya başladığı o dönemde, hiçbir zorluk yaşanmamış gibi Japonya'ya geldi.

O zamanlar bana, oğlum diye hitap eden ve benimle ilgilenen Abdurreşit İbrahim bir gün bana şöyle dedi:

"Dünyanın en büyük bilgini Japonya'ya geldi. Henüz çok genç ama bilgisi muazzam."

Yaklaşık yüz yaşında olan İbrahim Hoca'ya göre altmış yaşındaki Musa Hoca hâlâ 'genç' bir âlimdi.

O gün, bir İslam bayramıydı. Gökyüzü bulutsuzdu, kuzey rüzgârı kuvvetli esiyordu ve parlak bir şekilde aydınlatılmış cami, Yoyogi'nin karanlığında gösterişli bir parıltıyla göze çarpıyordu.

Sanki rüya görüyordum.

İbrahim Hoca, Musa Hoca'ya dedi ki: "Bu, benim oğlum. Ona bildiğiniz her şeyi öğretin."

Musa, şefkatli gözlerle bana baktı.

Japon kültüründe bir seyahat âdeti vardır.

Ama bu şair geleneğidir. İslam dünyasında ise seyahat etmek, âlimlerin geleneğidir. "İlmi arayın, ilmin tek parçasını dahi kazanmak için dünyanın öbür ucuna gidin." Âlim, Peygamber Muhammed'in (s.a.v) sözlerini hayata geçiren kişidir.

Musa hocadan Sibeveyh'in Gramer'ini ve İslam Felsefesine Giriş'i tederrüs ettim. Kitapların hiçbiri onun elinde nüshasıyla mevcut değildi. Oysa hocanın hafıza kütüphanesinde yüzlerce klasik vardı.

Musa Hoca ile bu karşılaşma benim akademik yolumu çizdi.

*Bu metin Toshihiko Izutsu"Okuma ve Yazma: Izutsu Toshihiko" (Keio Üniversitesi Yayınları, 2009, 513-513.) makaleleri koleksiyonundan alınarak Japonca'dan tercüme edilmiştir.

Varlık Tasavvuru

Mustafa ESER

Var ne demektir? *–lık* ekinin eklenmesi ile oluşan *varlık*, verilecek anlama göre şekillenecektir. *Var*, en genel açıklama ile bulunan, yer alan demek. Bu yer alış hem nazariyatta hem de müşahede edilen âlemde olabilir. İnsan aklının şeyleri anlamaya çalışırken başvurduğu en basit yöntem kıyaslamadır. Meseleleri anlamak için kıyaslama hem modern hukuk hem de kadim hukuk anlayışlarında kendine yer bulur. Hukuk, adalet için bir araçtır. Adalet ise hem dinlerin hem de ideolojilerin saadet için gördükleri en makul yoldur. O halde *varlık* konuşulacaksa, var olanların hiyerarşisi ya da sıralanması kaçınılmaz bir durak olacaktır.

Varlığı sıralamak için sınıflandırmak elzemdir. Sınıflandırma, ortak paydayı belirlemekle başlar. Ortak paydaların kabul edilme niceliği, sınıflandırmanın niteliği ile doğru orantılıdır. Her sınıflandırma bir aidiyet oluştururken ötekilerden ayırdığı için aynı zamanda ayrıştırmaya da imkân sağlar. Aidiyet ve ayrıştırma bir eylemin iki yüzü olarak okunabilir. Her iki veçhenin de tehlikeleri görülebilir elbette. Bununla birlikte sınıflandırma, anlamın aktarımı için ergonomik bir yöntemdir.

Ortak payda belirleme işi, durulan yere göre değişiklik arz edebilir. Sınıflandırmayı yapma amacına göre birçok şekle bürünebilir. Biz inananların *varlık* için yaptığımız en genel tasnif; Yaratan ve yaratılanlar şeklinde olandır. Yaratan bir tane yaratılanlar ise pek çok sayıdadır. Yaratan ile yaratılanlar arasında ontolojik bir farklılık olmasına rağmen her iki kategori de var kümesinin içindedir. Ama bu ortak payda ile birlikte kahir ekseriyete göre *aynı* değildirler.

İslam düşüncesi içerisinde Allah ile diğer varlıkların irtibatı ya da ilişkisi farklı biçimlerde açıklanmaya çalışılmıştır. Kimilerine göre Allah, varlığın ta kendisidir ve O'ndan gayrı hiçbir şey yoktur. Çoğunluğa göre ise Allah, yarattıklarının dışındadır ama aynı zamanda her yerde olandır. Bu farklı tasarımlarla birlikte, İslam düşüncesinde; yaratılanlar arasındaki ideal irtibatın *adalet* olduğuna inanılır. Ve İslam'ın, dolayısıyla Müslümanın amacı da bu adaletin tesisidir. İşte iman denen olgu, bu adaletin tesisinin ancak İslam ile olacağına inanmaktır.

Yaratılanlar içinde tek iradeli varlık olan insan ile Allah arasındaki irtibatın, Allah'tan insana doğru olanına ulûhiyet; insandan Allah'a doğru olanına ise ubudiyet denir. İtikadımızca ulûhiyette hiçbir nakısa olmaz. Ama

ubudiyette birçok gedikler olabilir. Ubudiyetin zirvesi tevhit ile kuşanmaktır. *La ilahe illallah* cümlesiyle başlayan tevhit akidesi, son nefese kadar hayatın bütün istasyonlarında ve katmanlarında devam etmelidir. Bunun için sevgi, korku ve ümit gibi temel duygular başta olmak üzere hiçbir şekilde; hiçbir durum ve şartta Allah'a ortak koşulmamalıdır. Bu erdem, tercih edilebilir olduğunda/olduğu için kıymetlidir. O yüzden denir ki tercih yoksa iman yoktur.

Ubudiyetin getirdiği bir de mesuliyet olgusu vardır. Kişi, başta kendisini ve kendisi için belki de gayrısını, tanıma yani *marifet* ile mükelleftir. Zira hem iradesinin faili olan aklı bu donanımla mücehhezdir hem de o aklın işlevinin doğal bir sonucudur mesuliyet. Marifeti arttıkça mesuliyetinin alanı da derinliği de artacaktır. Sorumluluğu besleyen emanet bilincidir. Mâlik olan Allah'tır. Her ne varsa bizde, bize emanettir. Ağaç gölgesinde gölgelenen bir yolcu misalidir bu dünyada Müslüman. Emaneti, sahibine, başına bir halel gelmeden teslim etme kaygısı ile bin ölçer bir biçer. Bu yüklenişe, bu ince işçiliğe kulluk denmez mi zaten? Dağa taşa, güneşe aya; mikrodan makroya bütün âleme bu nazar ile bakar Mü'min. Eşyayı, varoluş ortak paydasında, muhatap kabul ederek tanımaya, onunla tanış olmaya gayret eder, batı aklının yaptığı tanımlama üstenciliğine bürünmez. Tabiatın yasalarına saygı duyar. Âleme karşı, atalarından devraldığı bir miras muamelesi yerine; geleceğine devredilmesi gereken bir emanet bilinci ile tavır alır. Anlama gayreti çeker. Neyin âlem için iyi olacağına kafa yorar ve kendisini merkeze konumlandırmadığı bir duruş ile biz bilincini, inşa edip muhafaza eder.

İnsanın kevniyata karşı imar gücü de imha gücü de aynı orandadır. Fücur ve takvanın kendisine ilham edildiği bir vecheyn ile hayatı kurgulayabilen insan, iradesinin imkân olduğu kadar imtihan olduğu hikmeti ile yüzleşir. Bu yüzleşme, ona bir kez daha, mesuliyeti hatırlatmalıdır. Fesada değil ıslaha; gazaba değil felaha yönünü çevirmeli ve gayretini bu istikamette harcamalıdır. İnsanın işi zordur. Bizce motivasyon kaynaklarının içinde en kıymetlilerinden biri, âlem ile kardeş olduğu düşüncesidir. Yerde ve gökte bulunan her şey Allah'ı tesbih ederler ayetindeki tesbihat korosuna dâhil olabilmek, ancak bu kardeşlik şuuru ile gerçekleşebilecektir. Bu kardeşliğe erenlere hem aşk olsun hem de selam olsun!

Yaratılanlar içinde tek iradeli varlık olan insan ile Allah arasındaki irtibatın, Allah'tan insana doğru olanına ulûhiyet; insandan Allah'a doğru olanına ise ubudiyet denir.

Hızlı Yaşa Genç Öl!

Derviş ÇELEBİ

"Hızlı Yaşa genç öl, cesedin yakışıklı olsun." Geçen gün ünlü aktör Cüneyt Arkın'ın ölüm haberini TV haber bültenlerinde izlerken bu söz takıldı zihnime. Hayır, Cüneyt Arkın'ın ölümü değil erken gelen, hatta tam tersi kendisi Türkiye ortalamasına göre geç ölmüş bile sayılabilir.

Sanırım program yönetmenlerinin Cüneyt Arkın'ın vefatı üzerine, görüşlerini almak için bağlandıkları, özellikle de aynı yaş kuşağından hanım sanatçıların gençlik resimlerini ekrana yansıtmaları bu sözü zihnimde uyandırdı. Onlar kendilerini hep genç ve güzel kalmaya zorlayan bir atmosferde yaşadılar, yaşıyorlar. Bunun adına ister sektör böyle istiyor deyin ister düzen böyle kurulmuş deyin; olmadı kapitalizmin, moda baronlarının dayatması deyin, her ne derseniz deyin. Özellikle de tanınmış/şöhret sahibi olan kadınların sanki başka şansı yokmuş gibi bu baskıya boyun eğmeleri, bazen de gönüllü olmaları bana hüzün verici ve trajik geliyor.

Devasa bir tıp ve kozmetik sektörü, sadece ülkemizde değil bütün dünyada özellikle de Avrupa merkezli ve onların ayak izlerini takip eden gelişmekte olan ülkelerde, genç ve güzel kalmak isteyenlerin hizmetinde. Onları nasıl "genç ve güzel" tutarız diye ellerini ovuşturuyorlar. Hayır cümleyi yanlış kurmadım, doğru okudunuz, "ellerini ovuşturuyorlar". Aslına bakarsanız onların sizin güzelliğiniz, güzel kalmanız umurlarında bile değil. Onlar uyandırdıkları algı üzerinden banka hesaplarını şişirme derdindeler. Kaldı ki sadece hanımlar değil erkekleri de metroseksüel diye bir tabir uydurup bu kategoriye girmeye özendirerek, sizin neyiniz eksik güzel olmak, bakımlı olmak sizin de hakkınız diyerek ürettikleri hizmet ve ürünlerin tüketicisi olmaya teşvik ediyorlar. Misal ülkemiz üniversitelerinde tıp uzmanlığı alanında en çok tercih edilen meslek branşının dermatoloji uzmanlığı olması, sizin sıkıntınıza derman olmak için mi sanıyorsunuz? Peki, bu uzmanlardan neredeyse tamamı, on uzmandan dokuzu hanımlardan oluşuyor desem, ne dersiniz? Ahh, evet bir de plastik cerrahlar var tabii sonra estetik uzmanları, diyetisyenler ordusu…

Hızlı yaşa genç öl, cesedin yakışıklı olsun.

Bu sözü webte aradığımda James Dean'in bir filminde kurduğu cümle olarak karşıma çıktı. Nitekim gerçekten de hızlı bir yaşam süren sanatçı yirmi dört yaşında trafik kazasında vefat etmiş. İlahi tecelli mi demeli-

yiz bilemedim. Ama insan kurduğu cümleye dikkat etmeli, dua niyetine geçer diye düşünmeden edemedim doğrusu.

Bu aşamada bir başka aforizma takıldı zihnime: "Hız ve haz çağında yaşıyoruz." Yaşadıklarımızda bunu doğrular nitelikte bence, baksanıza çekilen bütün filmler, söylenen bütün şarkılar, neredeyse bütün sanat dalları, bütün medya mecraları bu duyguyu parlatmak için amansız bir yarış içindeler. Günümüz dünyasında, tamamen görsel ve tensel güzelliğe odaklanmış bir reklam sektörü ve dijital medya taarruzu altındayız. Çıplaklık ve buna eşlik eden cinselliğin neredeyse her türü kutsanıp, inanan insanların mahremiyet duygusu ile alay ediliyor. Hele de yaz geldiğinde, sokaklarda kafamız yerde nazar ber-kadem zikri çeken Nakşi dervişler gibi yürüyoruz.

Ölüm bahsini bir kenara bırakacak olursak, ki mezarlıkları kentin dışına atarak bunu kısmen hayatımızdan çıkardık, hızlı yaşamak, günümüzde sadece gençlerin değil neredeyse her yaştan modern insanın yaşam felsefesi haline geldi desek yeridir. Cesedin bile yakışıklı olmasına yapılan vurgu dikkatinizi çekmiştir. Ölüm duygusunu ikinci plana iterek yakışıklı olma vurgusu yapan, manevi güzellik kavramına sırtını dönmüş, bedensel estetiği yücelten bir medeniyet perspektifi, kültür empozesidir zihnimize zerk edilen.

Modern dünya, kapitalizm ve onun rafine hali liberalizm, bizleri türlü yöntemlerle kendi ürettiği kıbleye doğru zorluyor, mutmain olmuş bir nefs hedefine sırtını dönmüş, kusursuz bir beden idolüne doğru koşar adım hızla yürüyor. Kaşımızın üzerindeki küçük bir sivilceye bile tahammülümüz yok. Yüzümüzde gün boyu makyaj malzemelerinden mürekkep bir maskeyle dolaşıyoruz. Bütün uzuvları tam, fiziksel noksanlardan münezzeh, bir adım ötesi ölümsüzlüğe yürüyen, dönüp dönüp bakılan Prometheus hayallerimizi süslüyor. Kendisi Tanrı dağından ölümsüzlük ateşini çalmaya gitmiştir.

Hız bahsine tekrar dönecek olursak. Özellikle şehir ahalisinin yavaşlığa asla tahammülü olmadığı malumunuz. Herhangi bir nedenle oluşmuş kuyrukta sırayı baypas etmeyi marifet sayan yayalardan, yollarda emniyet şeridini kendine tahsis edilmiş tercihli yol rahatlığıyla kullanan şoför magandalarına kadar her gün yüzlerce kişinin sabırsız pervasızlığına şahit oluyoruz. En masumumuzun otobüs beklerken on dakikaya tahammülü yok. Yemek bir an önce masamızda olmalı, çay servisi için garson hazır kıta uzakta işaretimizi beklemelidir. Oysa suyun akışı gibi hayat bazen hızlanmalı bazen yavaşlamalı değil midir? Kutlu Elçi'nin tavsiye ettiği üzere sadece vakti gelen namaz ve vakti gelen genci evlendirmek gibi hayır işlerde acele etmeli değil miyiz? Oysa en yavaş olduğumuz anlar da bu acele edilmesi tavsiye edilenler sanki.

Sözün başına dönecek olursak. Biraz yavaşlayalım sevgili okuyucu, "ruhumuz geride kaldı". Ruhsuz bir bedene insan demek kâbil değil. Geçen hafta sonu istişare kampı için gittiğimiz öğrenci yurdunda (görme engelli) bir toplulukla karşılaştık. "Ne güzel sizin gözleriniz günaha kapalı bize dua edin" dediğimizde içlerinden bir genç "ama hocam bizim de kulaklar radar gibi" dedi. Anladım ki insanı günahtan koruyan göz değil. Bir diğer gence bu görme duyusunu kaybetmekle nasıl baş ettiğini sordum. O da, "hocam çok şükür gönül gözümüz açık" dedi. Ölüm bahsine gelince, cesedin yakışıklı olması ne boş bir temenni. Zira yanımızda götürdüğümüz güzel amelden başka nedir?

Modern dünya, kapitalizm ve onun rafine hali liberalizm, bizleri türlü yöntemlerle kendi ürettiği kıbleye doğru zorluyor, mutmain olmuş bir nefs hedefine sırtını dönmüş, kusursuz bir beden idolüne doğru koşar adım hızla yürüyor.

İnci Mercan Gerdanlığı -15-

Abdullah ibn Amr ibn As (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

15. HADİS

حديث عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ابن وائل بن هاشم بن سعيد بن سعد بن سهم بن هصيص بن كعب بن لؤي بن غالب قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «إنَّ اللهَ لاَ يَقْبِضُ العِلْمَ انْتِزَاعاً يَنْتَزِعهُ مِنَ النَّاسِ، وَلكِنْ يَقْبِضُ العِلْمَ بِقَبْضِ العُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِماً، اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤُوساً جُهَّالاً، فَسُئِلُوا فَأَفْتوا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا»

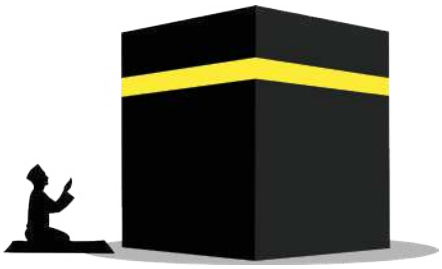
Abdullah b. Amr b. El-As (Radıyallahü anhüma) İbn-i Vail İbn-i Haşim İbn-i Said İbn-i S'ad İbn-i Sehm İbn-i Husays İbn-i Ka'b İbn-i Lüey İbn-i Gailb Hadisi, Allah Resûlünü (s.a.v) şöyle derken işittim: "Kuşkusuz Allah, ilmi kullarının arasından silmek suretiyle çekip almaz. Bilakis âlimlerin vefatıyla ilmi alır. Sonunda hiç âlim kalmayınca, insanlar cahil kimseleri önder edinirler. Onlara birtakım sorular sorulur, onlar da bilgisizce fetva verirler. Böylelikle hem kendileri sapar hem de (insanları) saptırırlar."

(Buhari;100 Müslim: 2673)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Biz bu hadiS:i şeriften öncelikle; Allah'ın dini hakkında; kitap ve sünnette aslı olmayan kıyaslara dayanarak bilgisizce görüş beyan etmenin nehy edildiğini yani Kur'an ve Sünnetten hüküm çıkarmaya güçleri ve bilgileri yetmeyen kimselerin gönüllerine nasıl gelirse, akıllarına ne yatarsa, nefislerinin hoşuna hangisi giderse, buna göre fetva vermelerinin yasak olduğunu öğreniyoruz Şunu da öğreniyoruz ki; cahili işlerimizin başına geçirmek fesada, kargaşaya, sapıklığa sebep olur.

İlim; Kur'ân-ı Kerim'de en çok zikredilen kavramlardan biridir. Yaklaşık 700 küsür yerde geçer. Pek çok âyetin sonunda Allah'ın (c.c) "el-Alîm" ismi zikredilir: ".. O, her şeyi hakkıyla bilendir. Rabbimiz, Hz. Âdem'den itibaren insanoğluna bir yandan akıl ve duyular vasıtasıyla bilgi edinebilme yeteneği bahşederken, diğer yandan da göndermiş olduğu ilahî vahiy aracılığıyla onu doğru bilgi ile desteklemiştir. Peygamberlerin davetinin özü ilimdir zira ilim peygamberlerden tevarüs edilen bir zenginliktir. Rasulullah (s.a.v); bir muallim olarak gönderilmiştir. Varoluşta, dünyada ve ahirette yücelik ilimledir. Her çeşit ilim öncelikle; İslâm ümmetinin benimsediği bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyen kuralların devamlılığı ilme bağlı olduğu için Hz. Peygamber ilmi yüceltmiş ve teşvik etmiş, ilmin nâfile ibadetten daha üstün olduğunu söylemiştir. Bu noktada Mü'mine düşen görev ve sorumluluk, her meselede doğru ve güzel olana ulaşabilmek için kendi sınırlarını zorlayarak ilmini sürekli artırmaya çalışmaktır. Zira Allah ilimle

bilinir.Dünya da ahiret de ancak ilim ile elde edilir. Allah'ın rızasına ve takvaya ilim ile ulaşılır. Her türlü cihad ilimle yürütülür.

Rasulullah efendimiz, İslam'ın ilme ve âlime verdiği değeri şöyle bir benzetme ile dile getirmiştir: *"Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, (farklı yapılardaki) topraklara düşen bol yağmura benzer. Bunlardan bazıları temizdir, suyu alır, bol bitki ve ot yetiştirir. Bazıları kuraktır, suyu (yüzeyinde) tutar. Bu sudan insanlar yararlanır; hem kendileri içerler hem de (hayvanlarını) sularlar ve ziraat yaparlar. Diğer bir toprak çeşidi de vardır ki dümdüzdür. O ne su tutar ne de bitki yetiştirir. Allah'ın dinini inceden inceye kavrayan, Allah'ın beni kendisiyle gönderdiğinden (hidayet ve ilimden) faydalanan, öğrenen ve öğreten kimse ile (kibrinden) başını bile kaldırmayan ve kendisiyle gönderildiğim Allah'ın hidayetini kabul etmeyen kimsenin misali işte böyledir."* Rasulullah (s.a.v) ile gönderilen hidâyet ve ilmin gayesi; insan aklını yanılgıdan, kalbini bozulmadan ve katılaşmadan, uzuvlarını hatalardan ve şahsiyetini de kötü hasletlerden kurtararak onu hem nazarî hem de amelî yönden doğruya yöneltip dareyn saadetine ulaştırmaktır.

Esasen insan bilmekle yücelir. Zira bu konuda Kur'ân'da şöyle buyrulmaktadır: "Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır." Yûsuf; 76. Âlim bilgisi ile şükreder, çevresini aydınlatır. Âbid de ibadetiyle ışık verir. "Ancak âlimin âbide üstünlüğü, aydınlatma bakımından ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir." Zira bilginin, bireyin sınırlarını aşan ve etrafını aydınlatan bir ışığı, bir nuru vardır.

İlim sahibi olmak bir emek işidir. İlim tahsili uğruna kararlı bir şekilde yola koyulan ve bu yolda sıkıntıları göze alan kimseye "Allah, cennetin yolunu kolaylaştırdığı" gibi, ilmin önündeki engelleri de kaldırır. İlmin kaynağı olan Rabbimiz onu, kuşkusuz çalışana, talip olana bahşetmektedir. Zamanımızda okumadan alim, yazmadan katip olma iddiasında olanlar en azından; Rasulullah (s.a.v)'in *"İlim ancak öğrenmekle elde edilir."* hadisine muhalefet etmektedirler.

İlmin ortadan kalkmasının sebebi: Bildiklerini yaşamayan yani ilmiyle amil olmayan, bilmedikleri ile amel eden ve insanları ilim öğrenmekten alıkoyan ve kibirleri sebebiyle öğrenme kabiliyetini kaybedenlerdir…

"Allah, ilmi insanların arasından çekip almak suretiyle almaz". Yani Allah göğüslerde (zihinlerde) olan ilmi silmek, unutturmak suretiyle almaz. İlmîn ortadan kalkması, alimlerin ölmesiyle olur. "Âlimin ölümü, âlemin ölümüdür." sözü ne kadar da doğrudur. Zira alimin ölmesi sadece bilginin yok olması ya da bilgi aktarımının kesilmesi değil, şahsiyetli duruşun, dengenin, hilmin ve hikmetin kaybolmasıdır. Âlimin ölümüyle yok olan bilgi, nitelikli, derinlikli, tecrübe temelli, kalbe, zihne ve hayata etki etme gücüne sahip, yönlendirici bir bilgidir. Hadis şârihleri, ilmin yok olması, âlimlerin ortadan kalkması ve bilgisizliğin yayılıp câhillerin toplumların başına lider olması âhir zamanda, kıyamete yakın dönemde olacaktır derler. Kâdî İyâz (ö. 544/1149) "Bu hal ve vaziyet, kesinlikle doğruyu haber veren Resul-i Ekrem Efendimizin söylediği gibi zamanımızda ortaya çıkmıştır" demektedir. Bedreddîn el-Aynî (ö. 855/1451), o kadar çok ulemâ, fukahâ ve büyük muhaddislerin bulunduğu bir zamanda yaşayan Kâdî İyâz'ın böyle söylemesine şaşar. Onların, görüş ve düşüncelerini günümüze aktarmaktan bile âciz olan bizlerin bugünkü halimize ne diyeceğimizi düşünmeliyiz. Gerçekten günümüzde dînî ilimler alanı, o dönemlerle kıyas edilemeyecek derecede bir adam kıtlığı (kaht-ı ricâl) içindedir. Bugün, ortaya çıkan birçok yeni meseleye çare ve çözüm üretilememektedir. İlme yeni katkılar sağlayan ve günlük problemlere çareler üretebilen insanların sayısı sadece ülkemizde değil, İslâm dünyasında bile neredeyse parmakla sayılacak kadar azalmıştır. Özellikle aklına estiği gibi fetvâ verenler, bunların peşinden gidenler, dînî ve ilmî kaygı taşımayanlar çoğaldıkça çoğalmıştır. Eğer ilmin kadr-ü kıymeti bilinmez, ona gereken değer verilmezse, diğer bir ifade ile toplum ilmin ışığında yürümez, âlimler de yerlerine yeni ilim adamları yetiştirmezlerse, ilmin devamlılığı kalmaz, nesillerin önü aydınlatılamaz, yollarını aydınlatacak âlim bulamaz duruma gelirler. Böyle olunca da cahillerin peşine takılır, sonuçta yoldan saparlar. İslam ümmetinin görevi, ilme ve âlime değer vermek, biteviye öğrenmek, alim sayısının artması için çaba sarf etmektir.

İlmin ortadan kalkması; dengenin kaybolmasına neden olacaktır. Zira ilim, fertlerin iç dünyasından başlayarak bütün toplumu inşa eder. Bu bakımdan ilmin yok olması toplumsal düzenin de yıkılması anlamına gelir. Bunun neticesinde insanları birbirlerinin canlarına, mallarına ve kişilik değerlerine el uzatmaya götürecek karmaşa ve

Rasulullah (s.a.v); bir muallim olarak gönderilmiştir. Varoluşta, dünyada ve ahirette yücelik ilimledir. Her çeşit ilim öncelikle; İslâm ümmetinin benimsediği bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyen kuralların devamlılığı ilme bağlı olduğu için Hz. Peygamber ilmi yüceltmiş ve teşvik etmiş, ilmin nâfile ibadetten daha üstün olduğunu söylemiştir.

karışıklıklar ortaya çıkar. İlimsiz fetva vermek; herhangi bir alanda yol göstermek, adeta bir cinayettir, telafisi mümkün olmayan sonuçlara sebep olur. İnsanın hem dünyasını hem ahiretini karatır. Cehalet kadar insanı, insanlığı, rezil eden, perişan eden, yolda bırakan başka bir şey yoktur. Nitekim günümüzde bir takım cahiller Kur'an-sünnet, dünya-ahiret konusunda bilgisizce fetva vermek suretiyle hem kendileri sapmakta hem de insanları saptırmaktadırlar.Bidatler kitap ve sünnetin önüne geçmektedir. Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır, her bid'at bir sünneti ortadan kaldırır. "İlim dindir" bu sebeple dinimizi iyi öğrenmek ve kimden öğrendiğimize çok dikkat etmek mecburiyetindeyiz.

Allah insanlığı sapkın cahillere kapılmaktan ve faydasız ilimden korusun.

ABDULLAH İBN-İ AMR (Radıyallahü Anhüma)

Hicretten yedi yıl kadar önce Mekke'de doğdu. Babası Amr ibn-i Âs (r.a), annesi Râita binti Münebbihdir. Abdullah babası Amr b. Âs'tan önce müslüman olmuş ve hicretin 7. yılından sonra babasıyla birlikte Medine'ye hicret etmiştir.

Abdullah ibn-i Amr (r.a), Bedir ve Uhud savaşından başka bütün harplerde Hazreti Peygamberin yanında bulunmuştur. Peygamberimiz zamanında birçok gazâlara ve seriyyelere süvari olarak katılmış, harbe katılacak askerleri ta'lim ile onları harbe hazırlamak gibi mühim vazîfeleri ifâ etmiştir. Son derece cömert olduğundan eline geçen her şeyi, hemen dağıtır ve herkesi memnun ederdi.

Abdullah ibn-i Amr (r.a), geniş hadis ve fıkıh bilgisinden dolayı abâdile arasında yer almıştır. Yazısı da çok güzeldi. Bu sebeple Hz. Peygamber'den duyup da ezberlemek istediği hadisleri unutmamak için not ederdi. Bazı sahâbeler, duyduğu her sözü kaydetmesini doğru bulmayınca Resûl-i Ekrem'e müracaat etmiş, o da kendisinden duyduğu her sözü ve her davranışını yazabileceğine dair izin vermiştir. Abdullah Rasulullah (s.a.v)'in izin vermesini şöyle anlatır. *"Resulullah'dan duyduğum her şeyi ezberlemek maksadıyla yazıyordum. Kureyş beni bundan nehyetti ve 'Resulullah (s.a.v) kızgınlık ve sükûnet hallerinde konuşan bir insan iken, sen ondan duyduğun her şeyi nasıl yazarsın?' dediler. Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Sonra durumu Resulullah'a arzettim. Eliyle ağzına işaret ederek;* ***'Yaz, canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki buradan haktan başka bir şey çıkmaz.'*** *buyurdu."* (Ebu Davud, ilim,3).

Onun hadis konudaki otoritesi, bizzat bir başka otorite olan Ebu Hureyre (r.a) (57/677) tarafından dile getirilmiştir. Ebu Hureyre'nin bu konudaki sözleri şöyledir: "Abdullah b. Amr'ın dışında Rasulullah (s.a.v)'in ashabından hiçbiri benden daha fazla hadis bilmez. Çünkü o hadisleri yazar, ben ise yazmazdım."

Resûlullah'tan işittiği bütün hadîS:i şerîfleri, "Sahife-i Sâdıka" adı verilen bir mecmûada (kitapta) toplamıştır. Topladığı bu hadisleri bir sandıkta dikkatle korur ve kendisini hayata bağlayan şeylerin başında Ṣaḥîfe'nin geldiğini söylerdi. Hatta kendisine yöneltilen bazı soruların cevabını da sahife'ye bakarak verirdi. HadîS:i şerîf râvîlerinden Ebû Kubeyl, bu husûsta şöyle der: Abdullah bin Amr bin Âs'ın (r.a) yanında bulunuyorduk. Kendisine, Kostantiniyye (İstanbul) ve Roma şehirlerinden hangisinin daha evvel feth edileceği soruldu. Abdullah suâli dinledikten sonra bir sandık getirtmiş ve şu cevabı vermişti: "Bir gün Resûlullah'ın (s.a.v) etrâfında oturmuş, hadis ya-

zıyorduk. Derken Resûl-i Ekrem'e şöyle soruldu: Konstantiniyye veya Roma şehirlerinden hangisi daha evvel fethedilecek? Resûlullah (s.a.v) buyurdu ki: "En önce Herakliyus'ün şehri olan Kostantiniyye (İstanbul) feth olunacaktır." Bu eser daha sonra Abdullah'ın büyük torunu Amr b. Şuayb'a intikal etmiş ve onun tarafından rivayet edilmiştir. Eserin büyük bir bölümü, Amr b. Şuayb'ın rivayetiyle Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde (II, 158-226) yer almıştır.

Muhaddisler, hadis kaynaklarına Abdullah b. Amr'ın hadislerinin, Ebu Hureyre'ninkinden daha az sayıda intikal etmiş olmasını bazı gerekçelere dayandırarak şunları zikretmişlerdir: O dönemde hadis öğrenim merkezi Medinedir ve Abdullah b. Amr hayatının önemli bir bölümünü Medine'den uzakta, Mısır'da geçirmiştir. Abdullah b. Amr'ın yahudilerin kutsal kitabını da okumuştu. Bu sebeple kendisinden hadis almak isteyenlerin, özellikle de tabiin'in büyüklerinin, onun hadislerine israiliyyata ait unsurların karışmış olması endişesiyle, Abdullah b. Amr'dan hadis alma konusunda tereddütleri olmuştur.

Babasıyla birlikte Şam'ın fethinde ve Yermük Savaşında bulunmuş, bu savaşta babasının sancaktarlığını yapmıştır. Sıffîn Savaşına katılması için babasının ısrar etmesi üzerine onunla beraber orduda yer almış, fakat müslümanlara silâh çekmemiştir. Savaş sırasında her biri Ammâr b. Yâsir(r.a)'i kendisinin öldürdüğünü iddia eden iki kişi, Hz. Muâviye'nin huzurunda tartışırken Abdullah söze karışmış ve bunun iftihar edilecek bir şey olmadığını, çünkü Ammâr'ın âsi bir topluluk (el-fietü'l-bâğıye) tarafından öldürüleceğini bizzat Peygamber (s.a.v)'den duyduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Muâviye, "Öyleyse sen aramızda ne arıyorsun?" diye sormuş, o da babasının evvelce kendisini Peygamber'e şikâyet ettiğini, Resûl-i Ekremin, "Hayatta olduğun müddetçe babana itaat et, sakın ona karşı gelme" dediğini, bu sebeple savaşa katıldığını ve fakat savaşmadığını söylemiştir. Sıffîn'de bulunmuş olmaktan çok üzülmüş, ayrıca müslümanlar arasındaki savaşlara fiilen katıldığından dolayı da babasını tenkit etmiştir.

İbadetle fazla meşgul olduğu, devamlı oruç tuttuğu, hâfız olması sebebiyle her gün Kur'an'ı hatim ettiği için aile hayatını ihmal etmiştir. Rasulullah (s.a.v) daha az oruç tutmasını, daha az Kur'an okumasını kendisinden istemiş, fakat Abdullah kuvvetini ve gençliğini ibadetle değerlendirmek arzusunda olduğunu ısrarla söyleyince, bu defa yedi günden (bazı rivayetlere göre üç günden) daha kısa bir sürede Kur'an'ı hatim etmemesini, Hz. Dâvûd gibi bir gün oruç tutup bir gün tutmamasını, ibadetten artakalan zamanını aile fertleriyle birlikte geçirmesini ve dinlenmesini tavsiye etmiştir. Abdullah, yaşlandığı zaman Hz. Peygamber'in kendisine gösterdiği kolaylıklardan yeteri kadar faydalanmadığından dolayı pişmanlık duymuştur.

Abdullah b. Amr'ın hicrî 63, 65, 68 ve 69 yıllarından birinde Mısır'da vefat etmiş ve Fustat'ta babasının yaptırdığı Amr b. Âs Camii'nin yanındaki evine defnedilmiştir. Yüzlerce talebesi arasında tâbiînin önemli simalarından olan torunu Şuayb b. Muhammed, ayrıca Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Tâvûs, Şa'bî, İkrime, Atâ, Mücâhid, Hasan-ı Basrî gibi şahsiyetler bulunmaktadır. Abdullah bin Amr (r.a), Rasulullah (s.a.v) efendimizden 700 hadis rivayet etmiştir. 8 hadis Buhari'nin, 20 hadis münferiden Müslim'in Sahîḥ'inde yer almış, 17 hadiste ise ittifak etmişlerdir.

Allah Ondan razı olsun.

Peygamberimiz zamanında birçok gazâlara ve seriyyelere süvari olarak katılmış, harbe katılacak askerleri ta'lim ile onları harbe hazırlamak gibi mühim vazîfeleri ifâ etmiştir. Son derece cömert olduğundan eline geçen her şeyi, hemen dağıtır ve herkesi memnun ederdi.

15 Temmuz 2016 Cuma ya da "Bugün Günlerden Direniş"

Mürsel SÖNMEZ

Bizim kuşağın yetiştiği dönem, yoğun politik/ideolojik çatışmaların yaşandığı bir dönemdi. Gayriihtiyari olarak kendinizi ülke ve dünyada yaşanan sorular ve sorunların içinde buluyorsunuz. Yoğun okumalar, bitmeyen tartışmalar ve hep heyecanlı kalp atışlarıyla yaşıyorduk. Bir yandan "öz yurdunda garip, öz vatanında parya"lığın acısını duyarken; diğer yandan Filistin, Eritre, Moro ve sonradan Afganistan ve tüm yeryüzüne dönüktü yüzümüz. Ülkemiz için bağımsızlık ve öz kimliğine sadakatle oluşmuş bir "düzen" talep ederken; inanç coğrafyamızın her köşesinden de müjdeli haberler bekliyor ve "Sen oradan kıracaksın zinciri ben buradan / Bir gün mutlaka kavuşacak ellerimiz" diyerek, umut büyütüyorduk. İnsanı savunmak, kadim insanî değerleri savunmak, emeği savunmak, ülkeyi savunmak, hak ve adalet talep etmekti işimiz gücümüz. Tüm bu duygu ve düşünceleri yaşarken ana vurgumuz "küresel kötülük" şebekesine karşı olmak; İslâm topraklarını onların kötü emellerinden korumak, sınırsız ve sınıfsız bir dünyayı "zaman aşımına uğramamış ilâhî yasalar"la süslemek, güzelleştirmekti amacımız. Bu yer yer çocuksu ama temel talepleri itibariyle hâlâ geçerli ve doğru çizgide giderken yanı başımızda bir kısım ayrık otları bitmeye, bizim referanslarımızdan söz ederek insanları "doğru yolun sapık kolları"na çekmeye başladılar. Söylemleri her ne kadar bizim ana kaynaklarımızla süslenmiş de olsa bu "akım" ya da "proje" ile asla yakınlaşmadık, uzak durduk. Karşılaştığımız her vasatta çarklarına çomak soktuk, geri adım attırdık. Çünkü bu "tip"ler bizim "lâ" çizgisiyle reddettiğimiz "büyük şeytan" ve hempalarına karşı sempati içindeydiler. İlk günlerinden beri hep bu tutum içinde oldular. İdeolojik olarak tümüyle zıt olduğumuz kişi ve gruplarla konuşabiliyor, tartışabiliyorken adı sonradan "fetö" olarak konulacak olan bu omurgasız takımıyla "düşmanlık" ve "karşıtlık" dışında bir ilişkimiz olmadı. Biz onları sevmedik, onlar da bizi sevmedi, zaten sevgilerini "okyanus ötesindeki" "büyük şeytan"a hasretmişlerdi. Bu sevgiyi de ele geçirdikleri makam ve mevkilerde "müslümanlar"a yaptıkları işkencelerle ispat da ediyorlardı.

Gün geldi sistem bizleri "mel'un" diye damgaladı, ağır baskılara tabi tuttu ve onları baş tacı etti. Yollarını açtı. Maddi manevi destekledi. Büyütüp palazlandırdı. "Fetö" denilen bu emperyalist kuklası çete, son kertede ana beslenme kaynağının emri ile başkaldırdı. Ülkeyi emperyalizmin kucağına atmak, insanlık için halen tek çıkış yolu olan "aziz islâm"ı öz karakterinden kopartmak, böylelikle küresel hesapların önündeki bu en büyük "engel"i ortadan kaldırmaktı amaçları. Ayrıca fiziki/siyasi şekli neye evrilirse evrilsin, öz mayası binlerce yıldır tüm yeryüzüne direniş ve onur ilham eden bu

ülkeyi yani Türkiye'yi yani Türkü, Kürdü vb. renkleriyle "millet" olan insanımızı yeryüzünün canilerine teslim etmek istediler ve 15 Temmuz 2016'ya gelindi.

Yeryüzünde ilahlık taslayan tüm güç odaklarına karşı "lâ kılıcı" çekmiş olan bu ülkenin inançlı insanları, varlığı ve oluşu Hakk'a isnad eden muvahhidleri 15 Temmuz'da sömürü güçlerinin maşası olan ve hak suretiyle iğvalarını gerçekleştiren ve asker kisvesiyle silahlı saldırıya geçenlerin karşısında burç burç direndiler. "Sandılar sesi soluğu çıkmaz kolu kanadı kırık insanımın / bilemediler dağın, taşın açan tomurcuk, uçan kuşun ak öfke kesileceğini". Öyle de oldu. Çoluk çocuk, genç ihtiyar, kadın erkek, insanımız o gece direndi. İşgalci maşalarının ellerini kırdı. Yeni bir durum değildi aslında, tarih boyunca da hep böyle olmuştu. Oradaydım, son zamanlarda emperyalist kültür(!) kuşatması ile çözeltilen insanımız/insanlığımız konusunda derin kaygılar yaşayıp umutlar tükettiğim zamanlara denk gelmişti. Oradaydım. Ve o gece benim için yeni bir umudun da adı oldu. Millet benliğimizden maddi manevi varlıklarına sadakat cevherini silemediklerinin kanıtıydı o gece gördüklerim.

Oradaydım. Olayın ortaya çıktığı ilk saatlerde, belki de ilk saatte oradaydım, köprüde. O günün Çanakkale'si olan ve geçilmeyen köprüde. Salâların emperyalistlerin emriyle uçan ve bomba atan uçakların sesine, kolu kanadı kırık insanımın gelen mermilere aldırmaksızın getirdiği tekbirlere, ölümün bu kadar yaklaştığı halde korkutma özelliğini yitirmesine, yoksul kenar mahalle çocuklarının kendisine cimrilik yapan "düzen"e rağmen İslâm toprağını savunmada can verecek denli cömertliğine, korkunun, açlığın, uykusuzluğun, geçerliliğini yitirdiğine, köprünün üzerinden ateş ettiği söylenen keskin nişancı tehdidine karşı daha keskin bir delikanlılığa tanık oldum. Sabah namazı sonrası bile köprüye giden yan yola gelen mermilerin yanından geçtim. Yakın bir fırından taşıyabildiğimiz kadar alıp köprü girişine getirdiğimiz ekmekleri elimle parçalayıp dağıtırken insanların açlıklarının farkında bile olmadıklarını gördüm. Yaralı taşıyan motosikletleri, yaralılara anında müdahale eden direnişçi doktorları, kelimelerin dünyasından koşarak direnişin gerçekliğine yelken açan şair ve yazarları, bitirim çocukları, kenarda çimler üzerinde namaz kılan dua eden dervişleri, davadan döndü sandığım ama orada dimdik ve vakarlı duran eski tüfekleri sevdim, bir daha sevdim. Bu ülke, bu topraklar, bu insanlar, bu salâlar, bu dualar bizdik, bizimdi. Ve biz, "büyük şeytan"ın işgaline karşı "bir günü isyana böyle çevirdik." Aynı zamanda bir zihin temizliği yaptık ve tarihteki benzer efsanevî gerçekleri aklîleştirerek "abartı" saymak gafletinden de kurtulmuş olduk.

Peki, direniş bitti mi? Elbette bitmez ve bitmeyecektir. Çünkü hayat zıtlar üzerinde kaimdir ve öz cevherimize zıt olan tüm olumsuzluklara karşı 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nde, Çengelköy'de, Saraçhane'de, Vatan'da, Kısıklı'da, Kadıköy'de, Kahramankazan ve her yerde hâlâ nöbetteyiz. Kimlik nöbetinde, vatan nöbetinde, bağımsızlık nöbetinde, hak ve adalet nöbetinde, tarihimize sadakat nöbetinde, yarınların "hakça düzen" nöbetinde, "adil düzen" nöbetindeyiz. "Gelecek bir mübarek vakit" için, "Türkümüz dünyayı kardeş bilendir / Gökleri insanın ortak tarlası" diyerek nöbetteyiz. Karanlığın bastığı her yerde nöbetteyiz. 15 Temmuz 2016 Cuma akşamı geceye, karanlığa evrilirken olduğu gibi. Ve şehitlerden meşalelerle…

Sabah namazı sonrası bile köprüye giden yan yola gelen mermilerin yanından geçtim. Yakın bir fırından taşıyabildiğimiz kadar alıp köprü girişine getirdiğimiz ekmekleri elimle parçalayıp dağıtırken insanların açlıklarının farkında bile olmadıklarını gördüm.

Zamanı Aşan Günler

Kemal KAHRAMAN
Dr., Tarihçi-Yazar

GİRİŞ

Tarihte olup bitenler kimi hayranlıkla, kimi hüzünle gündeme gelir. Memleketin, milletin, o büyük kaos günlerini nasıl yaşadığına akıl erdiremeyiz. Kafkaslardan Trablusgarp'a, Bağdat'tan Bosna'ya İslam coğrafyasında, mümin gönüllerde mübarek bir yeri olan koca devlet parçalanırken bu ülkenin inanan insanları neler hissetmişti? Mehmet Akif'e destansı şiirler yazdıran ortam nasıldı? Devlet-i Al-i Osman'ın askerleri azınlık ve Levantenlerin sevinçten parlayan gözleri önünde yaralı perişan İstiklal Caddesi'nde yürüdüğünde, işgalci Fransız general beyaz atıyla İstanbul toprağını çiğnediğinde yürekler nasıl dayanmıştı?

Bu kadar büyük olmasa da ülkemizin yakın tarihinde bize o zamanları hatırlatacak kaos günleri eksik olmamıştır. İnsanın içinde yaşadığı olayları değerlendirmesi, algılaması kolay olmuyor. Çünkü henüz zaman bilgesi son sözünü söylememiştir. Zamanın acelesi yoktur. Bekler, gündelik kaynamaların köpüğünü alır, durulmaya bırakır, sular sakinleştiğinde, demlendiğinde, değerleme sürecine girer. Zaman sınavından geçmeden hiçbir şeye değerli, önemli, önemsiz diyemezsiniz.

15 Temmuz olaylarının da henüz değerleme sürecinde olduğunu düşünüyorum. Amerika'daki bir takım merkezleri "bizimkiler harekete geçti" diye heyecanlandıran, sonra sukutuhayale uğratan neydi? İsrail'de önce Yahudileri, sonra Filistinlileri sevinçle sokağa döken neydi? Bunun evrensel bir bakışla muhasebesi yapılmazsa iç çekişmelerin kısır döngüsünden kurtulmak mümkün olmaz.

GELİŞME

Bir akşam vakti, Beşiktaş'taki evimizde olağan bir gün. Akşam dedimse saat belki onu geçmiş belki on bir olmuş. Haberleri izlerken yanılmıyorsam önce Boğaziçi Köprüsü'nde bir hareket fark ediyoruz. Yolun bir tarafı askerler tarafından tutulmuş. Yolların zaman zaman kesildiğine, arama ve kontrol yapıldığına şahit oluyoruz ama koca köprünün bir tarafının kapatıldığını ilk defa görüyoruz. Aklıma hemen bomba ihbarı gibi şeyler geliyor. Bir yandan da söyleniyoruz. Memlekette bu işi yapacak polis gücü yok mu neden seferberlik gibi askerler ortaya çıkıyor?

Biz vaka-yı adiye kabilinden durumu müzakere ederken birden gayet ciddi bir bayan adeta tarihin tozlu raflarından çıkıyor; Yurtta Sulh adı verilen bir grup veya harekât yönetime el koymuş! Bizler 12 Eylül, 28 Şubat görmüş nesilleriz. Bu üslup yabancı gelmedi ama ne de olsa geçmişte kalan bir deneyime dayanıyor. İçinde bulunduğumuz zamana böyle bir şeyi asla yakıştıramıyoruz. TV'nin ötesine berisine bakıyoruz, bir şaka programı olabilir mi diye.

Hükümetten "kalkışma" adıyla açıklamalar gelmeye başlayınca işin ciddi olduğunu anlıyoruz. Fakat hangi boyutlarda bir hareket olduğunu bilmiyoruz. Klasik durumda ordu yönetime el koyar ve bunun için yapacak bir şey yoktur. Fakat burada farklı bir şeyler vardı. Belki TRT'ye el koymuşlardı ama başka birçok TV ve haberleşme kanalı bilgi aktarıyordu. Bu belli bir grubun girişimiydi. Cumhurbaşkanımızın İstanbul'a geldiğini öğrendik. Cep telefonundan yapılan yayında Devlet Başkanı halkımızı demokrasiye sahip çıkmaya davet ediyordu. Yapılacak bir şey vardı; meydanlara çıkmak.

Bulunduğum binadan aşağılara Dolmabahçe Caddesi'ne indiğimi, ne olup bittiğini anlamaya çalıştığımı hatırlıyorum. Caddede birtakım arabaların slogan atarak geçmeye başladığını fark ettim. Eve döndüğümde eşim hazırlanmıştı bile. "Siz evde kalın biz komşu arkadaşlarla bir arabaya biner gidip bir meydana ulaşırız" diyecek oldum. Hani, bu erkeklere göre bir işti. Ben ne de olsa askerliğimi yapmıştım vs. Eşimin gayet kararlı bir tepkisiyle karşılaştım. "İsterseniz siz evde kalın ben kendi başıma da giderim" diyordu. Komşularımız eşlerini bu konuda ikna etmiş olabilir çünkü onlar birkaç erkek bir olup arabayla yola koyuldular. Ben onlara katılmak yerine, eşimle birlikte komşumuzun "ikna olmayan" kızını da alarak arabamızla yola çıktım.

Önce Taksim'e niyetlenmiştik. Bir yandan haberleri izlemeye çalışıyoruz. Saraçhane'de büyük hareketlilik olduğunu işittik. Eşimin bir belediye emeklisi olmasından mıdır, hemen Eminönü, Unkapanı istikametinden Saraçhane'ye yöneldik. İl Sağlık Müdürlüğü binasına kadar

İBB'deki askerler doğrudan kalabalığa ateş açtıklarında büyük bir geri çekilme yaşanıyor. O esnada vurulanlar oluyormuş. Yanımızda telaşla koşan birisinin bize şöyle dediğini hatırlıyorum: "Abi ben farklı bir partidenim. Ama bugün parti günü değil. Bugün memleket günü!"

Eve döndüğümde eşim hazırlanmıştı bile. "Siz evde kalın biz komşu arkadaşlarla bir arabaya biner gidip bir meydana ulaşırız" diyecek oldum. Hani, bu erkeklere göre bir işti. Ben ne de olsa askerliğimi yapmıştım vs. Eşimin gayet kararlı bir tepkisiyle karşılaştım. "İsterseniz siz evde kalın ben kendi başıma da giderim" diyordu.

gidebildik. Ondan sonrası araba ve insan mahşeriydi. İlerlemek mümkün değildi. Bir kenara park edip su kemerini geçtik. Sağ taraftan Saraçhane parkındaki kalabalığa karıştık. Neler olduğunu bilmiyoruz. Yalnız İBB binasından silah sesleri geliyor. Bir grup asker belediye binasına girmiş. Dışarıdaki kalabalık, ancak seçimle kazanılan o binaya sahip çıkmaya çalışıyor.

Biz arkamızı itfaiye binalarına veriyoruz. Sessizlik olduğunda kalabalık Allahüekber sedaları arasında ileriye hamle yapıyor. Gece vakti yerler kolay görünmüyor. Karaltı halindeki park etmiş arabaların, ağaçların arasından herkesle birlikte ilerliyoruz. Birden karanlığı delen silah sesleri ortalığı kaplıyor. İtfaiye binasının önlerine kadar gerilediğimizde duvarlara çarpan kurşun vınlamaları bir savaş atmosferi meydana getiriyor. Kalabalıkta etrafı kontrol etmek kolay olmadığından, bazen eşim uzakta kalıyor. Tekrar görüştüğümüzde yakınında birisinin vurularak düştüğünü söylüyor. İBB'deki askerler doğrudan kalabalığa ateş açtıklarında büyük bir geri çekilme yaşanıyor. O esnada vurulanlar oluyormuş. Yanımızda telaşla koşan birisinin bize şöyle dediğini hatırlıyorum: "Abi ben farklı bir partidenim. Ama bugün parti günü değil. Bugün memleket günü!"

O gün sabaha kadar Saraçhane'de idik. Şehzadebaşı Camii'nden gelen sela seslerini dinledik. Ezanlar okunmaya başladığında cami tarafına geçtik. Abdestlerimizi tazeleyip kadim ibadethaneye girdik. Genellikle sabah namazlarında mahzun olan cami, heyecanlı, kararlı, inançlı insanlarla dolmuştu. Kuşkusuz orada hayatımızın en huzurlu, huşu içindeki namazlarımızdan birisini kıldık.

Hocaefendi'nin o günkü unutulmaz kıraati, coşkulu duaları hâlâ aklımızda, gönlümüzde. Birbirine kenetlenmiş cemaat sanki ağır bir yükü, bir emaneti hep birlikte taşımanın daha kolay olduğunu yeni fark etmişti. Sanki saflar daha bir sıkıydı. Cami asli fonksiyonuna kavuşmuş, inanan yürekleri bir çatı altında toplamıştı. Sanki söz burada bütün canlılığıyla yerini bulmuştu; Allahüekber! Kıyamda, rükûda, secdede niyetler ve anlamlar yerli yerine oturmuştu.

Dışarıya çıktığımızda sular bir nebze durulmuştu. Ama bu bir günde bitecek bir iş değildi. Anka-

ra'da meclis binasına saldırdıklarında hem üzülmüş hem de asla başarılı olamayacaklarına kanaat getirmiştim.

SONUÇ

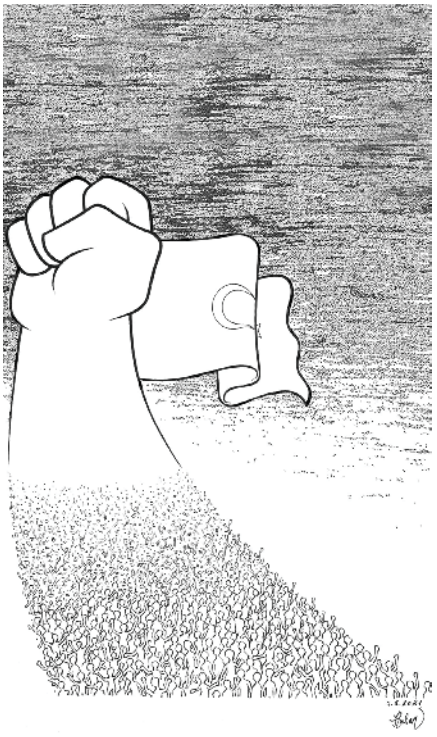
Evet, tarihi günler yaşadık. Bir ay boyunca geceleri sokaklardaydık. 15 Temmuz kalkışmasını yapanlar başarsaydı neler olacaktı düşünmek bile istemiyoruz. Onlar ülkemizdeki darbe geleneği alışkanlıklarından faydalanmak istemiş olmalılar. Askerler ortaya çıktığında sivillerin evlerine kapanacağı düşünülmüştür. Fakat günümüzde çok farklı faktörler söz konusu. Öncelikle iletişim araçları çok çeşitlendi. Başta cep telefonu olmak üzere kamuoyunu yönlendirmekte kullanılan araçlar, aynı zamanda haberleşme açısından kontrol edilmesi zor alternatifler oluşturuyor. Bu da küçük bir grubun büyük kitleleri manipüle etmesini iyice zorlaştırıyor.

Siyasi iradenin demokrasi için ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Olağan bürokratik işlerde odaklanan devlet geleneği, olağanüstü durumlarda karar vermekte zorlanabilir, paniğe kapılabilir. Bu durumda sağlam bir duruş sergilemek, yerinde ve zamanında karar alabilmek büyük önem taşıyor. Süreci başarıyla idare etmek için sıradan yönetici değil gerçek bir lider olmak gerekiyor.

Üzerinde hassasiyetle düşünülmesi gereken bir nokta, olağanüstü hâllerde fedakârlık seviyesinin genellikle eğitim düzeyiyle ters orantılı bir seyir izlemesidir. Varlık seviyesi için de aynı şey söylenebilir. Bunu şunun için vurguluyorum. Sokaktaki insanımızı sakın hakir görmeyiniz. İhtiyaç duyulduğunda hangisinin içinden bir kahraman çıkacağını bilemezsiniz. Yaşadığınız huzur ve güven ortamını hangisine borçlu olduğunuzu bilemezsiniz.

Müminler için yaşanan her olaydan çıkarılacak dersler vardır. Yakın zamanlarda ülkemizin büyük bir evladını, yazar ve şair Sezai Karakoç'u misafir etmeye başlayan Şehzadebaşı Camii'nde o gün yaşadıklarımızın, duyduklarımızın unutulmaması için ne yapmamız gerekir? Hayati soru budur. Orada memleketin bir gecede rayından çıkarılmak istendiğini gördük. Kim bilir hangi halis müminlerin dualarıyla, gayret ve fedakârlıklarıyla muvaffak olamadılar.

O gün gördüğümüz bir şey daha vardı. Gecelerimiz ihya olmuş, normal zamanlarda sabah namazında mahzun ve metruk olan camiler heyecanlı müminlerle dolmuştu. Evet, bilmemiz gereken bir şey var ki bugün sabah namazları başta olmak üzere vakit namazlarında nice camilerimiz, Balkanlarda bugüne kalabilen ecdad yadigârı camilerimiz gibi hüzünlü, sessiz ve yalnızdır. İbadetin devamlısı makbuldür. Milletimize kaos zamanlarında diriliş ruhunu üfleyen selaların, ezanların okunduğu minarelerimizi, kubbelerimizi, mihraplarımızı yalnız bırakmayalım.

Çizgi: Hasan Aycın

Komşularımız eşlerini bu konuda ikna etmiş olabilir çünkü onlar birkaç erkek bir olup arabayla yola koyuldular. Ben onlara katılmak yerine, eşimle birlikte komşumuzun "ikna olmayan" kızını da alarak arabamızla yola çıktım.

15 Temmuz Hain Darbe Girişimi Üzerine Bir Açılım...

Daha 1970'li yılların sonunda İzmir Akıncılar Derneği'nde bizi "FETO" diye bilinçlendiren şehid Bahattin Yıldız Ağabey'e rahmet ve minnetle...

Fahrettin GÜN

15 Temmuz FETÖ kalkışması, Türk siyasi tarihinde gelenek haline gelmiş bir hastalığın son tezahürü, son halkası olarak karşımıza çıkan bir darbe teşebbüsüdür. 15 Temmuz kalkışması önceki darbelerle pek çok açıdan benzerlik taşımaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Her darbe milleti ve milletin tercihini küçümsemiştir, her darbe dış irtibatlara sahip olmuştur ve dış mihraklarla iş birliği içinde olmuştur, her darbe ideolojik dayatmaları hedeflemiştir, toplumu ve devleti icbari olarak kendi istediği kalıplara dökmeye çalışmıştır, her darbe kendi ideolojisini dayatırken milletin kendi değerleriyle devamlı problem yaşamıştır, her darbe haksızlık ve zulüm uygulamıştır, kan dökmüştür.

15 Temmuz FETÖ kalkışması bu saydığımız bütün özellikleri bünyesinde barındırmış, hatta bu özellikleri en ileri seviyeye çıkarmıştır. 15 Temmuz'u diğerlerinden ayıran en temel unsur ise elbette bu kalkışmanın Fetullahçı Terör Örgütü eli ile gerçekleştirilmesi olmuştur. Bu örgütün geçmişte milletin dini ve vicdani duygularına hitap ederek kendine bir zemin oluşturması, varlığını din ve vicdan hürriyeti söylemiyle kamufle etmesi, mensuplarını Hasan Sabbah misali büyülü ve muhayyel bir dünya vaadiyle kandırması yıllar içinde militan bir kadro oluşturmasına yol açmıştır.

FETÖ'nün en temel özelliği, suiniyetlerini takiyye ile kamufle etmesi ve zahirde görünen yüzü ile özünde benimsediği gizli hedefler arasındaki gayriahlaki ve gayrimeşru fark ve zıtlıktır. Gizli hedeflerine varmak için söylemlerinde şunlara dikkat etmişlerdir: Aile değerleri deyip gençleri ailelerinden koparmış, milli değerler deyip dış istihbarat örgütlerine taşeronluk yapmış, din ve vicdani değerler deyip yalanı, iki yüzlülüğü ve riyayı normal görmüş, diğergamlık ve yardımseverlik deyip, haraç kesme ve dolandırıcılığı meşru saymış, diyalog deyip toplumsal kardeşliği baltalamış, demokrasi deyip TBMM'yi bombalamış, hak-adalet deyip adaletin içini boşaltmış, eğitim deyip sınav sorularını çalmışlardır. Özellikle de din kardeşliğine yüz çevirip, İslâm'a en büyük zararı vermişlerdir.

Bütün bunları; çarpık, geleneği olmayan, nevzuhur bir din yorumu ile meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Ancak unutulmamalıdır ki bu nevi din kisveli çarpık, sapkın ve suni dini yapılanmalar-örgütler modern dönemlerde İslâm coğrafyalarının sömürgeleştirilmesi sürecinde zaman zaman ortaya çıkmıştır. Bu tarz üretilmiş örgüt ve yapıların sömürgeci güçlerle doğrudan

ve dolaylı olarak nasıl iş birliği yaptıklarına tarih tanıklık etmektedir.

FETÖ'nün elbette en ayırt edici özelliği dış bağlantılarının derinliğidir. Örgütün lideri ve suç ortakları bugün dünyanın pek çok yerinde ve özellikle Batı ülkelerinde rahatça bir sığınak buluyorsa, örgütün derin uluslararası bağlantılarının bunda payı vardır. Özellikle örgütün başındaki kişi, üst yöneticileri ve Türkiye'de önemli pozisyonları işgal etmiş mensuplarının bugün hala bulundukları ülkelerden Türkiye'ye iade veya sınır dışı edilmemeleri ve bulundukları ülkelerde -Türkiye'nin tüm çabalarına rağmen- herhangi bir soruşturmaya/takibata tabi tutulmamaları dış bağlantıların derinliğine işaret eden gerçeklerdir.

Hiç unutulmasın ki, yakın siyasi tarihimizde gerçekleşen darbeler ve darbe teşebbüslerinin siyasi ve ekonomik hayatımıza etkileri, sosyal yapımızda açtığı yaralar, ülkemizin uluslararası arenada konumunun ve elinin zayıflaması gibi neticeleri hususunda sanırım bir tereddüt yoktur. 1960 darbesiyle başlayan darbeler zincirinin ülkemize maddi ve manevi tahribatı çok ağır olmuştur. Milletini güdülecek sürü, ülkesini özel mülkiyeti gibi gören zihniyet süfli emellerine ulaşmak için hep bir bahane bulmuş, bahane bulamayınca elindeki güç ve imkânlar ile iş birlikçilerini kullanarak toplumu manipüle etmiş ve kendine bahaneler üretmeye çalışmıştır. Bu durumu "şartların olgunlaşması" diyerek itiraf eden darbecileri hepimiz biliyoruz. "Şartların oluşması" kavramının pratik karşılığı; bombaların patlaması, cinayetlerin işlenmesi, yalan haberlerin toplumda yayılması ve dış bağlantılarla işbirliğinin geliştirilmesi olmuştur. Geçmişte bu metotlar uygulanmış ve darbeciler genelde muvaffak olmuşlardır. Milletimiz darbecilere tepkisini demokratik yetkilerini yeniden eline alınca göstermiş, bildiği yolda yürümeye devam etmiş ve darbeci zihniyet mensuplarını bertaraf etme yolunu tercih etmiştir.

15 Temmuz'u önceki darbelerden ayıran en temel husus elbette ki milletimizin duruşu olmuştur. Darbe teşebbüsü haberinin duyulduğu ilk andan itibaren "bu sefer yapamayacaksınız, izin vermeyeceğiz" diyen ruh, bütün ülke sathını kaplamıştır. Toplumun her kesiminden gelen insanlar bu alçak ve menfur girişime net tavrını koymuştur. Milletimiz bu sefer taşın altına elini değil bedenini koymuştur. Toplumun her kesiminden insanlar; kadın-erkek, genç-ihtiyar, zengin-fakir, esnaf-memur, resmi-sivil, asker/poliS:sivil vatandaş, kuzey-güney, doğu-batı her yerden, her kesimden insanımız darbe teşebbüsü karşısında canı pahasına dik durmuştur, cesur durmuştur, kararlı durmuştur. Hiçbir tereddüde kapılmamıştır. Canını ve malını ortaya koymuştur. Aynı şekilde, hemen hemen her siyasi cenahtan insanımız aynı amaç ve gaye etrafında kenetlenmiştir; vatanına, iradesine ve idaresine sahip çıkmıştır. Sadece darbeye karşı çıkmamış aynı zamanda FETÖ gibi örgütlü sapkın bir din anlayışını da kökten reddetmiştir.

Bu bağlamda tekrar etmek gerekirse; milletimizin bu hain terör örgütünün girişimine karşı 15 Temmuz'un ilk anından itibaren göstermiş olduğu vakur ve kararlı tutum her türlü takdirin üstündedir.

15 Temmuz, Türk siyasi tarihi açısından bir dönüm noktasıdır. Türkiye, 15 Temmuz'dan da aldığı güç ve sinerji ile hukuk, demokrasi, ekonomi ve eğitim gibi pek çok alanda hedeflediği ileri noktalara yürümeye çok daha kararlı bir şekilde devam etmektedir ve edecektir.

Bu vesile ile tüm şehidlerimizi rahmet ve minnetle yâd ediyor, Rabbimizden bu tür bela ve musibetlerden bir daha tekerrür etmemesini niyaz ediyorum.

1960 darbesiyle başlayan darbeler zincirinin ülkemize maddi ve manevi tahribatı çok ağır olmuştur. Milletini güdülecek sürü, ülkesini özel mülkiyeti gibi gören zihniyet süfli emellerine ulaşmak için hep bir bahane bulmuş, bahane bulamayınca elindeki güç ve imkânlar ile iş birlikçilerini kullanarak toplumu manipüle etmiş ve kendine bahaneler üretmeye çalışmıştır.

O Geceden Altı Yıl Sonra

Sinan ÖZYURT

15 Temmuz'un üzerinden tam altı yıl geçti. O gece, bu ülkenin tarihinde önemli dönüm noktalarından biri olarak yerini aldı. Yüz yıllık Cumhuriyet tarihini aynı zamanda bir darbeler tarihi olarak da okumak mümkündür. Demokrasiye geçişle birlikte sistemin perde arkasındaki bir aktör olarak silahlı kuvvetler neredeyse her on yılda bir gidişata balans ayarı yapmaya çalıştı. Halka güvenmek, olacak iş değildi. Halkı kendi haline bırakırsan kimi iktidar yapacağı belli olmazdı. 27 Mayıs 1960 ihtilali, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat 1997 postmodern darbesi, 27 Nisan 2007 e-muhtırası ve nihayet 15 Temmuz 2016 darbe girişimi halkın verdiği yanlış (!) kararların düzeltilmesi için atılan adımlardı.

Bütün bu darbe, muhtıra ve darbe girişimlerinin ortak özelliği, kendini devletin hatta milletin sahibi gören bir zümre tarafından icra edilmesidir. Yine bütün bu darbelerin bildirileri üzerinden bir okuma yapacak olursak hepsinin ortak özelliğinin kendilerini Kemalizm üzerinden meşrulaştırma gayreti içinde olmalarıdır. Darbeciler için demokrasi yani halkın seçimle yönetimi belirlemesi vazgeçilmez bir ilke veya prensip değildir. Vazgeçilmez olan, sadece Kemalizm ve devletin resmî ideolojisidir. 15 Temmuz gecesi TRT'de okunan darbe bildirisi de bunu ortaya koymaktadır. Uzun süre dini bir cemaat görüntüsü altında örgütlenen FETÖ'nün gerçekleştirdiği bu darbe girişimi de tıpkı öncekiler gibi kendini Kemalizm'e yaslayarak devlet nezdinde meşru bir zemin arayışına girmiştir. Bu durum da bize şunu bir kez daha hatırlatmaktadır ki bu ülkede darbeler hangi klik veya grup tarafından organize edilirse edilsin her darbenin zemini Kemalizm'e dayanmaktadır. Çünkü bu ülkede kimi zaman gerilese veya etkisi azalsa da bir resmî ideoloji hegemonyası mevcuttur. Bu yönüyle 15 Temmuz darbe girişimini ülkedeki darbe geleneğinden ve resmî ideolojiden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir.

15 Temmuz'da darbecilerin istismar ettikleri ve kendilerini dayandırmaya çalıştıkları bir başka zemin de toplumumuz nezdinde dine verilen değerdir. Toplum nazarında kendilerini meşrulaştırma aracı olarak dini, dinin kimi değerlerini ve kavramlarını ilk günden itibaren istismar eden bir topluluk tarafından bu darbe girişimi organize edildi. Kendi dar cemaatinden başka ne içinde yaşadığı ülkeyi ve toplumu ne de İslam ümmetini dert edinen bir grubun bu değerleri istismar etmemesini beklemek safdillik olurdu. Tam da uluslararası ilişkilerinin ve bağlılıklarının gereğini yerine getirdiler. Emrine girdikleri küresel emperyalizmin neferleri olarak içinden çıktıkları halkın üzerine kurşun sıktılar ve bombalar yağdırdılar.

Bizler hep dedelerimizin ve babalarımızın darbeler karşısındaki sessizliklerinin, gözyaşlarının ve pişmanlıklarının hikâyeleriyle büyüdük. Üniversite yıllarımızda 28 Şubat sürecine karşı yapılan eylemler içinde yer aldık. Haksızlıklara ve zulümlere karşı sesimizi, sözümüzü yükselttik. Ancak geniş kitlelerin bu sürece karşı meydanlarda tavır koymasını sağlayamadık. Her darbe sonrasında olduğu gibi onlar seçim sandıklarında mesaj vermeyi tercih ettiler. 15 Temmuz'u diğer darbelerden ayıran en önemli hususun darbe karşısında büyük halk kesimlerinin ortaya koyduğu tavır olduğunu düşünüyorum. O gece insanlar önceki darbelerin de acısını çıkarır gibi sokakları, meydanları doldurdular. Eli silahlı darbeciler tarafından işgal edilen kurumların etrafını sardılar. Kurşunlara, bombalara rağmen durdukları yerleri birer mevzi ve siper kabul ederek geri adım atmadan direndiler. Gecenin seherinde yeni günün şafağında elleriyle tırnaklarıyla ülkelerini ve geleceklerini küresel kötülüğün piyonlarından geri aldılar.

O gece Saraçhane'deydim. Birçok insanın yaralanmasına, şehid edilmesine tanık oldum. En yakın hastanenin kan revan içindeki görüntüsünü asla unutamam. Hastanede yer kalmadığı için yaralıların kamyonetlerle başka hastanelere sevk edilişini de. Ezan ve salâ seslerine karışan kurşun ve bomba sesleri karşısında tekbirlerle yürüyen kahramanlar gördüm o gece. Satılmış teröristler kurşun sıktıklarında yere yatan, duvarların, ağaçların ardına siper alan kurşun sesi kesildiğinde tekbirlerle ileri atılan adamlar ve kadınlar gördüm. O gece yaşananlar bir milletin, bir halkın kahramanlığından ve düşman karşısında devleşmesinden başka bir şey değildi. Aynı manzaralar işgal edilen her yerde yaşandı. O insanları kurşunlar karşısında ayakta tutan şey neydi. Halkın canı pahasına direnmesini sağlayan tek bir motivasyon vardı o gece. O da, Mehmet Akif'in İstiklâl Marşı'ndaki ifadesiyle "şehadetleri dinin temeli" olan ezanlardı. Darbeci teröristlerin üzerine "Allah!" diyerek tekbir getirerek yürüdü insanlar.

Sokağa çıkarken "Acaba kaç kişi çıkar?" diye düşünüyordum. Çıkınca sayılamayacak kadar çok insanla karşılaştım. Ezan ve salâ sesleri arasında tekbirlerle yürüyen binlerce insan. Allah'ın en büyük olduğunu ve ona dayanıp ona güvendiklerini haykırarak yürüyen binlerce insan. Bu manzara karşısında göz yaşlarımı tutamadım. İstemsizce gözlerimden yaşlar akmaya başladı. Bu toplumdan ümit kesmemek gerektiğini, Sezai Karakoç'un tabiriyle onun kalbinde merhamet adlı bir çınarın hep var olduğunu bir kez daha hissettim.

15 Temmuz'un üzerinden altı yıl geçti. Şimdi geri dönüp baktığımda o gün doğru yerde olduğuma dair en ufak bir şüphem yok. Ancak o gecenin ve sonrasındaki sürecin doğru değerlendirilmediğini düşünüyorum. Özellikle halka mal olmuş bu direnişin devlet tarafından resmîleştirilerek ruhunun yara aldığı kanaatindeyim. İBB önünde havuzlardan abdest alarak ölüme meydan okuyan insanları anlamamız için onların heykellerini dikmeye ihtiyacımız yoktu. O balmumu heykeller, bizi o insanların ruhuna yaklaştırmak şöyle dursun, onların olabildiğince uzağına atıyor maalesef. O gece elbette anlatılmalı, bu manada sanatın her türlü imkânından istifade edilmeli fakat bu resmî bir şemsiye altında ve asıl ruhundan koparılarak yapılmamalı.

28 Şubat sürecinde durmam gereken yerde durmuştum, 15 Temmuz gecesi de olmam gereken yerdeydim. O gece meydanları dolduran güzel insanların arasında bulunmayı hayatım boyunca bir onur nişanesi olarak göğsümde taşıyacağım. O gece canını feda eden yiğitleri her zaman rahmet ve gıpta ile anacağım. Ancak resmî dilden ve programlardan sonuna kadar uzak olacağım.

Rabbim o gece canlarını feda eden şehidlerimize rahmetiyle, geride kalanlara da merhametiyle muamele eylesin. Âmîn.

15 Temmuz'da darbecilerin istismar ettikleri ve kendilerini dayandırmaya çalıştıkları bir başka zemin de toplumumuz nezdinde dine verilen değerdir. Toplum nazarında kendilerini meşrulaştırma aracı olarak dini, dinin kimi değerlerini ve kavramlarını ilk günden itibaren istismar eden bir topluluk tarafından bu darbe girişimi organize edildi.

Başarısız Son Darbe, Darbeler Rejiminin Sonunu Getirdi

Mucahid YILDIZ

Bin dört yüz yıllık tarihi birikimimizi ortadan kaldırmak maksadıyla kurulmuş rejim, bir türlü sağlam bir zemine oturamamış ve darbelerle ayakta kalmayı başarabilmişti. Sonuncu darbe ise baskıcı zalimler için tam bir hüsranla nihayete erdi.

Bu satırların sahibi, acizane daha önce de darbe mevzu bahis olduğunda, dünyanın hiçbir yerinde bunların müspet sonuç vermediğini, darbeye maruz ülkelerde bu sayede hiçbir zaman ilerlemenin mümkün olmadığını dile getirmişti.

Memleketimizde cihana hâkim bir devlet, uzun bir zamanda, içerden ve dışardan yapılan türlü entrikalarla yok edildi. Yerine yeni bir dikta rejimi kuruldu. Ancak Müslüman mahallesinde salyangoz satmak isteyenler yıllardan beri uğraşmasına rağmen, öz benliğimize hiçbir zaman uymayan, batıdan derleme toplama kanunlarla ayakta durmaya çalışan rejimi hiçbir zaman tam anlamıyla yerleştiremediler. Bu yüzden sürekli darbelerle ayakta durmaya çalıştılar.

Son yapılan darbe yine bu rejimin ayakta kalabilmesi için gerçekleştirildi. Ancak bu sefer görev; sözde İslam'ı kendisine referans olarak aldığını söyleyen, ancak İslam ile uzaktan yakından ilgisi olmayan bir "cemaat"e verildi. Ve yüce Rabbimize sonsuz şükürler olsun ki bu güruh emeline ulaşamadı. Bugünkü adıyla 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nü zapt eden askerlerden birinin şu sözlerini Alman televizyonu tarafından yayınlanan belgeselde duymuştum: "Erdoğan falan yok artık, güneşli günler bizi bekliyor." Sözde Kuleli'den gelen bu subay adayı, askerlerle birlikte tam teçhizat silahlarla, tanklarla yollara düşmüş ve teröristlere engel olmak için köprüyü kapatmışlardı.

Darbenin yapıldığı saatlerde, mukim bulunduğum Almanya'nın Münster şehrinde akşam namazı vakti idi. Ankara İlahiyat'ta okuyan oğlum izine gelmişti. Darbe olduğuna dair arkadaşlarından aldığı haberi duyurduğunda namazım sona ermişti. Ve ben oğluma biraz da alaycı bir üslupla, arkadaşların sana şaka yapıyorlar herhalde dedim. Yok, hayır baba, Fetöcüler darbe yapmış, halk sokağa dökülmüş dedi. Türkiye'deki gelişmeleri göz önüne aldığımızda böyle askeri bir müdahalenin yapılabileceği aklımızın ucundan bile geçmiyordu. Hemen televizyonu açıp haberleri izlemeye başladık. O gün adeta biz de memleketimizin sokaklarındaki heyecanı birebir duyuyor gibiydik ve sabaha kadar haberleri izlemeye devam ettik.

Alman Başbakan Merkel ertesi gün yaptığı basın açıklamasında, darbe girişimini kınayarak, seçilmiş iktidarı desteklediklerini ifade etti. Fakat daha

sonraları Alman medyasında çıkan yorumlarda maalesef her zaman olduğu gibi Avrupa çifte standartlı tavrından vazgeçmedi ve hırsızı suçlamak yerine ev sahibine yüklendi.

Alman ikinci resmi televizyon kanalı ZDF'in "Frontal21" isimli belgesel programında bir taraftan halkın yanında yer alarak darbeci askerlere ve tanklara karşı cesurca direnen halk gösterilirken, diğer taraftan halktan direnmesini isteyen Recep Tayyib Erdoğan kanlı saldırıların sorumlusu olarak lanse ediliyordu. Silahsız sivil halkı kurşun yağmuruna tutan askerlere emir veren caniden hiç bahsedilmiyordu. Erdoğan'ın bu darbenin arkasında FETÖ'nün olduğunu iddia ettiği belirtiliyordu yalnızca. FETÖ'nün ise darbeyle hiçbir ilgisinin olmadığı yönündeki açıklamaları Alman kamuoyuna duyuruluyordu.

Haftalık Spiegel dergisi Türkiye muhabiri, Tayyib Erdoğan'ın halkı sokaklara çıkarak darbeye karşı direnmeye çağırmasını eleştirerek, kendi iktidarı için binlerce kişinin hayatını tehlikeye atmasının ne kadar da yanlış olduğunu ifade ediyordu. Bu mücadelenin aslında Tayyib Erdoğan için değil, Hakkın yanında yer alan halkın darbelere karşı artık yeter diyen asil bir direnişi olduğunu anlayamamıştı.

Ertesi gün Tayyib Erdoğan basın toplantısında darbenin başarısız olmasını Allah'ın bir lütfu olarak ifade etti. Şayet bu darbe başarılı olsaydı, ellerinde ortadan kaldırmak istedikleri on binden fazla insanın listesi bulunan darbecileri göz ardı eden Alman büyükelçisi Martin Erdman, "Frontal" programına yaptığı açıklamada bu neticenin nasıl "Tanrı'nın bir hediyesi olduğunu" anlayamadığını belirtti. Ona göre bu çatışmalarda "suçsuz askerler, polisler ve siviller" karşılıklı birbirlerini katletmişlerdi. Tayyib Erdoğan, darbeye karşı direnişi ve darbenin başarısız olmasını Allah'ın bir lütfu olarak ifade ettiği halde, Alman medyası büyükelçinin sözleriyle, sanki Erdoğan yüzlerce insanın ölmesinin ya da yaralanmasının Allah'ın bir lütfu olduğunu söylüyormuş gibi bir algı operasyonu yapıyordu.

FETÖ ve cemaat ismini duyduğumda, 1979'da daha o zamanlar İmam-Hatip Lisesi beşinci sınıf öğrencisi iken bir hocamızın rehberliğinde İzmir'e yaptığımız seyahati hatırladım. O gün öğrenci yurdunda hınca hınç dolu mescidde sabah namazını kılmıştık. Ardından Fettullah Gülen vaaz vermek üzere mescide girdiğinde, birden ayağa kalkarak ona yol açan kalabalık oldukça etkileyici idi. O günkü vaazdan aklımda kalan tek söz, duvarlardaki mermerlerin soğuk havayı depoladıkları ve onlara dayanmamamız gerektiği yönündeki uyarısıydı Fettullah Gülen'in. İzmir dönüşü Kütahya'daki yurtta geceyi geçirmiştik. Sabah namazına yalnızca ben ve bir büyüğümün, daha telaşla kalkıp en yakındaki Şevelli Camii'nde namazı yetiştirmeye çalıştığımızı hatırlıyorum. Diğer öğrenciler ise horul horul uykularına devam ettiler. O günden sonra da bu "cemaat" ile doğrudan ciddi bir irtibatım kalmamıştı.

İstanbul'da 1983 yılında tanıştığım ve 90'lı yıllardan sonra Avrupa'da da birlikte hareket ettiğimiz merhum Bahattin Yıldız abi bu cemaati çok iyi tanıyordu. FETÖ için bazen "ağlayan adam" bazen de "sızlayan duvar" tabirini kullanırdı. Onlarla ilgili birçok bilgiyi, Müslümanlar arasında fitne çıkmaması için söylemediği kanaatindeyim.

Almanya'da bu darbeden yıllar önce arkadaşlarımız ve büyüklerimizle yaptığımız görüşmelerin birçoğunda bu cemaat mensuplarının çok tehlikeli olduklarını ve gücü tamamen ele geçirdiklerinde en evvel bizi ortadan kaldırmak isteyeceklerini dile getirmiştik. Ve nihayet 15 Temmuz 2016'da gerçek yüzleri tamamen ortaya çıktı.

Son yapılan darbe yine bu rejimin ayakta kalabilmesi için gerçekleştirildi. Ancak bu sefer görev; sözde İslam'ı kendisine referans olarak aldığını söyleyen, ancak İslam ile uzaktan yakından ilgisi olmayan bir "cemaat"e verildi. Ve yüce Rabbimize sonsuz şükürler olsun ki bu güruh emeline ulaşamadı.

Temmuz Ebabilleri

İdris ŞEKERCİ
Eğitimci-Yazar

Bir taziye akşamıydı. Üzerinden bir hafta ancak geçmişti, ömrünü milletin çocuklarına ve gençlerine adamış, üzerimde emeği olan akrabam kadar değer verdiğim bir yakınımın cenaze evindeydik. Vakit akşam, saat 22:00 sularıydı. Bir mesajla irkildim. Boğaziçi Köprüsü tanklarla kapatıldı diyordu mesaj. İlkin ne olduğunu anlamaya çalıştık hep birlikte. Kimimiz terör saldırısı ihbarı vardır diyor, kimimiz acaba bu bir tatbikat mı diyordu. Lakin içimi kemiren bir şeyler vardı. Biraz tedirgin biraz da teenniyle eşi dostu aramaya, ne olduğunu anlamaya çalıştım bir süre. Bu durum normal değildi ve olup bitenler ne tatbikat ne de terör saldırısı önlemine benziyordu. İçimden bir ses "Her şey güzel olacak!" diyerek birkaç gün önce rahat tavırlarıyla konuşup duran öğretmenin (!) söylediklerinin başlangıcı mı? diyordu. Doğruca aracıma yöneldim ve radyo kanallarını yoklamaya başladım. Bir radyo kanalından olan bitenin darbe girişimi olabileceğini, cumhurbaşkanı ve hükümetten bir açıklama beklendiği anonsu ediliyordu.

…

Aracımdan indiğimde zaman, darbe girişimi atlatılınca orada bulunan arkadaşların ifadesiyle; yüzümden okunuyormuş durumun vahameti. Artık yapmam gerekeni biliyordum. Eşi, dostu aramam gerekiyordu. Önce Ankara'dan birkaç dostu aradım, olayın normal olmadığını, neler olup bittiğini öğrenmek için. Bir taraftan whatsapp gruplarına diğer taraftan sosyal medya hesaplarıma baktım. Hiçbir şey normal değildi ve sanki darbe oluyordu. Bir de TV kanallarına göz atalım dedik o sıra. TRT 1'in mavi ceketli, sarı saçlı, titrek sesli bayan sunucusundan "el koyduk!" sözcükleri boşaldı. Yaşı müsait olanlar bu sözü en son 1980 12 Eylül 1980'de duymuştu bir paşadan. Gözlerim dolmuştu, yine mi diyordum içimden haykırarak!.. Tekrar whatsapp gruplarıma baktım. Bir arkadaş "bu iş bitti!" diye yazıyordu. O an "Hayır biz bitti demeden hiçbir şey bitmez!" yazı vermişim. Artık milletin konuşması gerekiyordu. 61, 82 darbeleri, 28 Şubat Postmodern darbesi gibi bir darbeyi daha hazmedemezdik. Sokağa çıkmalı ve devletin asıl sahibi millet olma sıfatıyla "dur!" demeliydik. Bir taraftan yazıyor, bir taraftan koşar adım yürüyordum meydana doğru cenaze sahibi dostumu da yanıma alarak.

Uçaklar uçuyordu, kulakları sağır eden seslerle korku salarak. "Bomba atıyorlar baba!" diyerek korkusunu gizleyemeyen oğlumu teskin etmeye çalışırken "ölmek var dönmek yok!" diye not düşüyordum sosyal medya hesa-

bımdan. “Madem ölüm tek bir defa gelecek, o da neden Allah için olmasın!” dizeleri döküldü dilimden.

Boğaziçi köprüsüne gitmeliydik. Tanklara dur demeli “milletin silahını millete doğrultmayın demeliydik. Ve nasibi olanlar öyle yaptı. Ebabil kuşları misali küçücük bedeniyle üzerlerine yürüdüler, milletin “reis” dediği cumhurbaşkanından ismini almış Tayyib çocuk gibi. Korkusuzca ve babasının ardından. Sonra şehadet haberleri… Evlerdeki tüm ışıklar yanmaya, uyuyanlar uyanmaya başladı. Zira bir ses yükseliyordu, korkuyu yenmiş bir edayla: “Ben milletten daha büyük bir güç tanımıyorum, milletimizi meydanlara davet ediyorum!”, diyordu. Artık hiçbirimiz yerimizde duramazdık. Bu ses öncekilere benzemiyordu. Şapkasını alıp giden, askeri vesayete ve darbelere sessiz kılan liderlere benzemiyordu. O yüzden olmalı ki “akademik unvan neye yarar milletin sesi kesildikten sonra!” dercesine Saraçhane’ye koşarak Büyükşehir Belediyesini işgal eden FETÖ’cü cuntacılara meydan okuyordu İlhan Varank!.. Tekbir sesleriyle tanka ve silaha kafa tutuyordu millet. Sokaklar kurşun vızıltılarıyla, Allah sesleri ile inlerken, camilerden tanıdık bir ses yükseliyordu. Bir zamanlar “ezanları susturulan” bu milletin imdadına “darbeleri susturacak selalar” ve ezanlar yankılanıyordu minarelerden. Sabaha kadar sürecek bir dirilişin ayak sesleri başlamıştı artık. Tankların, silahların karşısına çıkarak bu millet, hain kalkışmaya “canımı almadan asla!” diyordu. Savaş uçaklarının, tankların, yeşil elbiseli zavallıların, bu direniş karşısında susmaları uzun sürmedi. Tek tek yeşil elbiseler çıkmaya karanlık yüzler görülmeye başladı.

16 Temmuz sabahı iki yüz kırk sekiz şehit, binlerce gazi ile 15 Temmuz’un karanlık yüzü yenilmişti. Kelimeler, evet kelimler, bu zaferin silahı; yürekler mermisi olmuştu. İstanbul’da, Ankara’da Malatya’da halkın öz yurdunda paryalık olmaz sözü, nakış nakış işlendi şehitlerin kanıyla…

15 Temmuz, iki yaşındaki çocuğuyla helalleşerek giden babanın, evladıyla tankın karşısında duran 70 yaşındaki ninenin, “beni vurmak istiyorsan üzerindeki elbiseyi çıkart!” diyen korkusuz annenin, bir başına tanka meydan okuyan ablanın, aylardır iş arayan saçı sakalı karışmış delikanlının, yirmi dokuz yaşında henüz anne olmuş bir kadının, hasılı; Anadolu’nun öz evlatlarının gayreti ve kimilerinin de şehadetiyle başarıya ulaşan, milletin, liderine ve devletine sahip çıkarak ölüme meydan okuduğu bir inanç savunması, “Fil Ashabı”nı yerle yeksan eden ebabil kuşlarını hatırlatırcasına tankların üzerine yürüyen Temmuz Ebabilleri’nin zaferidir…

16 Temmuz sabahı iki yüz kırk sekiz şehit, binlerce gazi ile 15 Temmuz’un karanlık yüzü yenilmişti. Kelimeler, evet kelimler, bu zaferin silahı; yürekler mermisi olmuştu. İstanbul’da, Ankara’da Malatya’da halkın öz yurdunda paryalık olmaz sözü, nakış nakış işlendi şehitlerin kanıyla...

Bir Halkın Özgürlük Yazısı: 15 Temmuz

Adem CEYLAN

"Denilmiştir ki irade, menfaat inancı veya zannıdır. Bunu söyleyen, pek çok Mu'tezile kelâmcısıdır. Onlar şöyle demiştir: Kudretin fiilin iki tarafına nispeti eşittir. İki taraftan biri hakkında menfaat inancı veya zannı meydana geldiğinde kudret sahibi kimse nezdinde o taraf diğerine baskın gelir ve onun kudreti o şeye tesir eder.

Denilmiştir ki irade sözü edilen inanç veya zan değildir, aksine bu, saik/dâiye denilen şeydir. İrade ise o inancı veya zannı izleyen meyildir. Nitekim kerâhet, zarar inancı veya zannını izleyen kaçınmadır. İrade, inanç veya zan kabilinden değildir. Zira biz kendimizde falanca fiilde bir menfaatin kazanımı veya bir zararın giderilmesi olduğu inancından sonra ona yönelik söz konusu inancı izleyen bir meyil buluyoruz. Kendimizde bulduğumuz bu meyil, menfaate veya zararın giderilmesine dair bilgiden hiç şüphesiz zorunlu olarak başka bir şeydir. Yine kudret sahibi çoğunlukla bir fiilde fayda olduğuna inanır veya böyle zanneder. Ama bununla birlikte bu meyil meydana gelmedikçe o fiili irade etmez

Eş'arîlere göre irade ise güç yetirilen şeyin iki tarafından birinin gerçekleştirilmesine mahsus bir sıfattır. Mu'tezile'nin söylediği meyle gelince biz duyulur dünyada bu meyli reddetmiyoruz fakat bu meyil, irade değildir. Zira irade, görüş birliğiyle, güç yetirilen iki şeyden birinin gerçekleştirilmesine mahsus bir sıfattır.

İradeyi menfaat inancı ve bunu izleyen meyil ikilisinden biriyle açıklayan Mu'tezile'nin aksine bize göre irade, menfaat inancı veya bunu takip eden meyil şartına bağlı değildir. Çünkü irade, bu ikisi olmadan var olmaktadır. Dolayısıyla ne ikisinden birinin aynıdır ne de onunla şartlanmıştır. Şu hâlde iradenin ikisinden biriyle açıklanması kesinlikle doğru değildir.

İrade, nefsin haz veren şeylere istek duyması demek olan arzudan başkadır.

İrade temenniden başkadır. Zira muhakkiklere göre irade yalnızca kendisi-

ne eşlik eden makdûra taalluk eder. Temenni ise zâtî imkânsız ve geçmişe taalluk edebilir. Bir grup temenninin iradenin bir türü olduğunu vehmetmiş ve temenniyi "gerçekleşmeyeceği bilinen veya gerçekleşeceğinde kuşku duyulan şeyin irade edilmesidir" şeklinde tarif etmişlerdir. Eş'arîlik ve Mu'tezile'nin muhakkikleri ise temenninin iradeden başka bir şey olduğunda görüş birliğine varmışlardır. Daha önce geçtiği üzere onların irade adını verdiği meyil, iradeden ziyade temenniye benzemektedir" (Mevâkıf Şerhi c.2 s.454-470)

Hatırlamak, unutmamak ne büyük meziyet ve ne büyük eziyet…

Bir temmuz yazısı yazmam gerekiyor. Nice temmuz yaşamışım ama bu temmuzda yaşadığım-ız- bir "gün", tıpkı bir mühür gibi vuruldu hafızamıza. (Yoksa bir ahşap oymacısının ahşabı oyması gibi yaşadıklarımızın hafızamızı böyle desen desen oyduğunu mu söylemeliydim?)

Her ne kadar aylardan temmuzsa da şehirlerden Konya'dır. Oturduğunuz vakit akşamsa rüzgârı ya yüzünüzde hissedersiniz ya da rüzgârın temas ettiği bir yaprağın havaya karıştırdığı rayihanın kokusunda. Masanın etrafında oturulmuş, çaylar içiliyor. Hava güzel, muhabbet güzel. Arada bir telefonlara bakılıyor. (Artık dikkatlerimizi-odaklanmamızı alt üst eden telefonlarımız var.) "Abiler, köprü kapanmış hayırdır?" Cümleler artıyor, belirsizlik de öyle…

Telefonun ucunda ne dediğini gayet iyi bilen bir ses, "Mit tırlarını durduranlar, şimdi çok daha büyük, çok daha feci bir şey deniyorlar." diyor. Herkes aynı sitelerden başka bilgiler elde edecekmişçesine fal taşı gibi açılmış gözlerle telefonlarına bakıyor. Artık kelime dağarcığımızda olmayacak zannedilen bir kelime gecenin en çok kullanılan kelimesine dönüşüyor.

Yazışmalar, telefon trafiği gittikçe artıyor. Bir WhatsApp grubunda:

- Arkadaşlar darbe oldu. Müslümanlar için çok zorlu bir süreç başlıyor. Herkes yanına bir miktar para alıp güvenilir yerlere gitsin-saklansın, diyor. (Daha sonra ülkenin en uzun gecesini aynı isimle kitaplaştıracak yazar.) Bugün kaçmak yok, bugün gizlenmek yok, bugün meydanda olmak var, bugün bedel ödemek var, diyor başka biri. Tedirginlik, telaş, korku gecenin tüm güzelliğini bastırıyor.

Arkadaşlar ne yapmalıyız sorusu somut bir cevap buluyor. Meydanlara çıkmalıyız. Hemen toplu mesaj listelerine kurumsal hesaplardan mesaj atılıyor. Odağında peygamber olmayan bir çıkış özgürlükten bahsedebilir mi? Merkezinde Amerika olan bir kalkış özgürlükten bahsedebilir mi?

Şehrin sivil platformu, tüm kurumları ve tüm halkı yönetim erkinin idari binasının önüne ve şehrin meydanına çağırıyor. Semaverin üzerindeki çayı demleyen, suyu ısıtan köz, sanki tüm şehrin alev almasına sebep olacakmış gibi büyük bir hızla söndürülüyor. Arabalara biniliyor. İstikameti belli ama neticesi belli olmayan bir yolculuk son sürat başlıyor.

Halk fevç fevç dışarı çıkıyor, rayından çıkarılmaya çalışılan yönetimi rayında tutmak için. Şarampole yuvarlanacakken duran bir aracı çıkarmaya çalışan bir topluluk gibi... Kalabalıktan idari binaya yürünecek yollar araç trafiğine kapanıyor. Yollarda hem araçlar uzun kuyruklar oluşturuyor hem insanlar yukarıdan bakıldığında bendini aşmış bir sel gibi akıyor.

Şehri yönettiklerine inandıkları-

Arkadaşlar ne yapmalıyız sorusu somut bir cevap buluyor. Meydanlara çıkmalıyız. Hemen toplu mesaj listelerine kurumsal hesaplardan mesaj atılıyor. Odağında peygamber olmayan bir çıkış özgürlükten bahsedebilir mi? Merkezinde Amerika olan bir kalkış özgürlükten bahsedebilir mi?

Okunan salalarla coşa gelen halk, sabah namazında tüm camileri tıklım tıklım dolduruyor. Ülkesi adına, çocuklarının geleceği adına, topraklarına sığınan mazlum muhacirler adına hatta gönlü ve aklı bu ülke ile merbut tüm Âlem-i İslam'ın geleceği için gözyaşı döküyor insanlar seher vaktinde. Tedirgin bekleyiş sanki başladığı yerde bitiyor. Köprüyü kapatan askerlerin ellerini kaldırmasıyla sanki aralanan perde kapanıyor.

mız henüz ne bir araya gelebilmişler ne de ne yapacaklarını biliyorlar. Halka söylenen, acil bir toplantı yapılıp yönlendirme yapılacağı. Söz, soğuk şubat günlerinde de meydanları boş bırakmayan yiğitlere düşüyor. Önce yaşananlar izah ediliyor. Vakarla karşı koymamız gerektiği, bu zillete rıza gösteremeyeceğimiz yüksek sesle haykırılıyor. Kalabalık artıyor ama telaş da artıyor. Televizyonda okunan bildiriyle halkın iradesi kırılmaya çalışılıyor ama riskler bilindiği için yalancılar ısrarla liderin ülkesini terk edip kaçtığı dedikodusunu yayıyor. Bazı akl-ı evveller, mensuplarına evlerinde kalıp hiçbir yere çıkmamalarını salık veriyor. Uzak diyarda başka bir meczup, yaşanan gelişmeleri duyduğu an konuşmasına ara veriyor ve hayırlı olsun temennilerini Müslümanların çalışmalarına halel gelmez inşallah temennileri ile süslüyor. (Sanki olacaklardan haberdarmışçasına...)

Beklenen haber, beklenmeyen yöntemlerle ulaşıyor ülkenin insanına. Tüm halk meydanlara davet ediliyor. Yönetim merkezlerini halkın müdafaa etmesi isteniyor. Sanki devlet yüz yıldır kategorik olarak aşağıladığı halktan istimdat ediyor.

Konya'da halk, "meydan" denilince neresi olduğunu biliyor.

"Ben yaşadıkça Kuran'ın bendesiyim,

Ben Hz. Muhammed (s.a.v)'in ayağının tozuyum.

Biri benden bundan başkasını naklederse;

Ondan da bizarım, o sözden de bizarım (şikâyetçiyim)."

diyen, yüzyılların büyük şair ve mütefekkiri, kabriyle de insanlığa kucak açıyor. Konya halkı bu kabrin civarını "meydan" belliyor.

On binler çağrıya icabet ediyor. Küçük bir minibüsün üzerinden bozuk megafonlarla an be an gelişmeler aktarılıyor. Üçüncü ana jet üssü Konya'da olunca her dakika yeni bir dedikodu yayılıyor. Halk sanki organize olmuşçasına askeri noktaların çıkış noktalarına bölünüyor. Çöp toplama araçları, kamyonlar, iş makinaları ilk defa bu kadar sevimli görünüyor insanların gözüne. Valilik binasında mülki erkânın bir araya geleceği ve 04.00'da paylaşım yapacakları bilgisi ile halk Mevlâna Meydanı'ndan valiliğin önüne doğru yöneliyor. Valinin binadan çıkışı ve Konya'da her şeyin kontrol altına alındığını ilan etmesi, şehir adına büyük bir sevince yol açıyor. Ama dünyanın kalbi ve ülkenin başkentinde gece bitmek bilmiyor. Yüzler bir düşü-

yor bir gülümsüyor. Uykusuzluktan bitap düşmüş bedenler bu gece doğa-l- sınırlılıklarına direniyor. Dünyaya determinist gözle bakanların hesaplarına direndikleri gibi. Yaşlılar, bebek arabaları, aileleriyle meydanı dolduranlar bu ülkenin öz-ü-gürleşmesi serencamının inkıtaa uğramaması için neyi ödemeye razı olduklarını ilan ediyorlar sanki. Kalabalık meydandan ayrılıp eve gitmeyi ihanet addediyor. Alaattin Tepesi ile Mevlâna Meydanı arası, tarihin en kalabalık gecesini yaşıyor. Çay ocakları tıklım tıklım. Kanallar bir Ankara'ya bir İstanbul'a bağlanıyor. Okunan salalarla cûşa gelen halk, sabah namazında tüm camileri tıklım tıklım dolduruyor. Ülkesi adına, çocuklarının geleceği adına, topraklarına sığınan mazlum muhacirler adına hatta gönlü ve aklı bu ülke ile merbut tüm Âlem-i İslam'ın geleceği için gözyaşı dökü-yor insanlar seher vaktinde. Tedirgin bekleyiş sanki başladığı yerde bitiyor. Köprüyü kapatan askerlerin ellerini kaldırmasıyla sanki aralanan perde kapanıyor.

İnsana sadece unutmak iyi gelmez bazen hatırlamak da iyi gelir. *"Sadece güçlü bir hafızası olanlar ne söyleyeceklerini, onu ne kadar takip edeceklerini, nasıl söyleyeceklerini, daha önce hangi noktaları yanıtladıklarını ve hangilerinin kalacağını bilir."* (Cicero)

Hatırlayabilmek, iradenin neticesi olarak filizlenir. Hatırlamanın mekânı olarak hafızanın gücü öz-ü-gürleşme girişimimizin yolunu da açar. Hatırlamak, geçmişin yükünü taşımaya talip olmaktır.

Öz-ü-gür-lükle hatırlama arasındaki karmaşık ilişki en yalın halini; hatırlama ve unutmanın bir varlık türü olarak insanlığımızın doğası ile varlığını devam ettirme arzusunun imkânını oluşturan failliğin serbestiyetinde kendini açık eder. (Kararaslan F., *Teklif Dergisi,* 3. sayı. s.158)

Hatırlamanın mekânı olan hafıza, zamana mekân üzerinden tutunur. Dolayısıyla mekân hafızanın da taşıyıcısıdır. Konya'da 15 Temmuz gecesi yaşadıklarımızı yazmak için başladığımız yazımıza imdada çağırdığımız ve retorik sanatının da unsurlarından biri olarak görülen hafızanın Batı düşüncesindeki önemini anlatan bir hikâyeyle son verelim.

"Teselya'da Skopas isminde bir soylunun verdiği bir ziyafette, Keoslu şair Simonides evsahibinin şerefine lirik bir şiir okur; gelgelelim şiirin bir bölümünde Kastor ve Polydeukes'ten övgüyle söz edilmektedir. Bunun üstüne Skopas şairi tersleyerek methiye için anlaştıkları ücretin sadece yarısını ödeyeceğini, geri kalanını şiirin diğer yarısını ithaf ettiği bu ikiz tanrılardan tahsil etmesini söyler. Biraz sonra, Simonides'e bir haber gelir, dışarıda onu görmek isteyen iki genç adam beklemektedir. Şair ziyafet masasından kalkıp dışarı çıkar, fakat etrafta kimseyi göremez. O dışarıdayken, ziyafetin verildiği salonun çatısı çöker, Skopas'la birlikte bütün misafirler enkazın altında kalarak can verir. Cesetler öylesine darmadağın olmuştur ki onları almaya gelen yakınları yüzleri tanıyamaz. Fakat Simonides her birinin masada nerede oturduğunu hatırladığı için, hangi cenazenin kime ait olduğunu gösterebilmiştir." (*Hafıza Sanatı*, Frances A. Yates, Metis Yayınları)

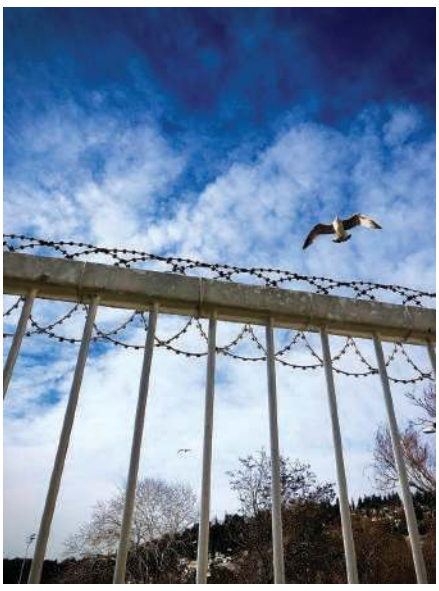
Çok şükür, o gece evimizin çatısı çökmedi ama ben de kimin, nerede, hangi sandalyede oturduğunu ve kimlerin, kimin masasına doğru baktığını çok net hatırlıyorum.

Çok şükür, o gece evimizin çatısı çökmedi ama ben de kimin, nerede, hangi sandalyede oturduğunu ve kimlerin, kimin masasına doğru baktığını çok net hatırlıyorum.

Kuşları Kıskandıran Özgürlük

Rahime YÜKSEL

İMH Anadolu Teşkilatlanma Başkan Yardımcısı

"Yaz akşamları, şu tatlı boğaz havası gibisi yok!" diye düşündü, iyice alçalıp kanatlarını hafifçe suya değdirirken. Islaklığın da, hafif esen rüzgârın da, iyot kokusunun da tadını çıkarıyordu. Süzülüp kıyıda bir köşe buldu kendine, küçücük bir kuş köşesi. Şöyle bir silkindi. Kanatları kabardı, biraz gurur biraz da zevkle pırıl pırıl tüylerine baktı. Bir yandan boğaz trafiğini seyrediyor, bir yandan da, bu memleketi, bu şehri neden bu kadar sevdiğini düşünüyordu. Bu sevginin başı sonu, ucu bucağı yoktu. Büyük büyük ataları, bilge bilge kuşlar anlatırlardı. Kuş diline çok yakışırdı Osmanlı sevgisi, Türk hayranlığı. 'Gurabahane-i Laklakan' terkibini de, bu göçmen ve gariban kuşları koruyup kollayan, sarıp sarmalayan, sevip iyileştiren kurumu da pek bir severlerdi. Kuşlar bu topraklarda emniyetteydi, kendilerine özel hastaneleri vardı. Daha ne olsundu. Kuş evlerini de unutmamak lazım tabii. Çeşit çeşit, minyatür sarayları andıran, kuşları yağmur ve güneşten koruyan evler. Merhametin anavatanıydı Osmanlı. Hayvanlar da can taşıyordu ve insanlar kadar değerliydi. Aç kalmazlar, evlere, camilere, külliyelere komşu bu kuş sarayları sayesinde sıcaktan ve soğuktan korunurlardı.

Bir sebep daha vardı kuşlarla Türkleri birbirine bağlayan: özgürlük aşkı. Ezelden beri, özgürlüğe, bağımsızlığa, istiklâle, her türlü ifadesiyle hürriyete düşkündü bu millet. 'Ya devlet başa, ya kuzgun leşe' der, boyun eğmektense ölmeyi yeğler, tökezlediği anda silkinir, yepyeni bir devlet kurardı.

'Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım' der,

'Kesilir belki fakat, çekmeye gelmez boynum' diye eklerdi. Tarih boyunca böyleydi. En azından kuş dedeler, nineler böyle anlatırdı.

Kuş evleri de, hayvan hastaneleri de hâlâ varlığını sürdürüyordu. Gurabahâne-i Laklakan bile aynı isimle yeniden açılmıştı. Yani hayvan sevgisi bâkiydi. Fakat bu güzel millet hâlâ özgürlük aşkıyla yanıp tutuşuyor muydu?

Geçmişe yaptığı bu yolculuğu yeterli bulan kuşumuz, gecenin karanlığında İstanbul'un cadde ve sokaklarında süzülürken bir gariplik fark etti. Yollar, caddeler boştu. Köprüde tanklar ve askerler vardı. Havada uçan savaş uçaklarının sesi ortalığı inletiyordu. 15 Temmuz'a yakışan bir yaz hareketliliği yoktu. Sanki hava ile beraber, her şey kararmıştı. Sesler, renkler, adımlar, havadaki oksijen, denizdeki tuz, köprüyü elinde ağır silahlarla kuşatan yüzler, bilinmezlikle titreyen gelecek, kuş evleri, ay ışığı... Sanki bir dönüşüm, bir yıkım, bir kıyametin ayak sesleri Anadolu toprağını zehirliyordu. 'Kuzgunlar leş arıyordu.'

Bu gizemli ve puslu ıssızlık bir süre devam etti. Küçücük kuş kalbi, bu gürültülü sessizliğe daha fazla dayanamayacaktı ki, ellerinde bayraklarla akın akın sokaklara, caddelere akacak insan selinin, ilk ve şerefli adımlarını fark etti. Adımlar da, adamlar da, kadınlar da gittikçe büyüyor, çoğalıyordu. Ziftli, yapış yapış katran karası gece tam kanatlarını kaplayacakken, özgürlük aşkıyla dolu

kalplerin havaya karışan hafifliği, kanatlarını âdeta kendiliğinden havalandırdı.

Kendi iradesiyle seçtiği hükümeti devirmeye kalkanlara karşı, ayağa kalkmıştı millet. Şerefli Türk ordusunun içindeki hain bir azınlık, önce karanlık bir gece, sonra ise daha karanlık bir gelecek planlamıştı. Milletin bağımsızlığını ayaklar altında çiğnemeye hazırlanıyorlardı. Postalları kirliydi, üniformaları ihanet kumaşıyla dikilmişti, düşman yerine kendi halklarına doğrulttukları silahları ise, merhamete gelmiş ağlıyordu.

Günlerce, aylarca hatta yıllarca bu korkunç ve acımasız plan için hazırlanmış olan güruhun, hesaba katmayı unuttuğu bir şey vardı: halkın özgürlük tutkusu. 'Ben bile kuş aklımla, bu millete boyun eğdirilemeyeceğini biliyorum,' diye söylendi. Bu hainler bunu nasıl göz ardı etmişlerdi. Belki kendilerinde olmayan cesareti, millete de yakıştıramıyorlardı. Fakat kendi seçtikleri başkanlarının çağrısıyla, cadde ve meydanları dolduran bu etten kemikten nehir, adeta çağlıyordu ve işte karşılarında dimdik durarak onlara meydan okuyordu.

Sadece İstanbul'da değil, bütün ülkede çağlıyordu bu hürriyet şelalesi. Bayraklar dalgalanıyor, sala ve tekbir sesleri ihanetin karanlığını bıçak gibi kesiyor, sızan ışık hainlerin gözlerini yakıyordu. Atılan bombaların sesi ve gücü, bu özgürlük dalgası karşısında çaresiz inilti ve fısıltılara dönüşüyordu. Yaşlı genç, kadın erkek, güçlü zayıf herkes sokakları doldurmuş; tankların, silahların, tehditlerin ve ihanetin önünde özgürlük şarkıları söylüyor, tekbir getiriyordu. Bu heyecan ve coşkudan bir madde terkip etme imkânı olsa, bütün dünyaya yeterdi. Dünya hürriyet diye döner, kuşlar özgürlük diye uçar, hatta artanı da diğer mahlûkata kâfi gelirdi. Gece boyu dönüp durdu kuşumuz. Saatlerce bu şanlı mücadeleyi izleyerek, kilometrelerce uçtu.

Darbe isteyenler, özgürlüğü elleriyle boğmaya çalışanlar, büyük bir sukut-u hayâle uğramıştı. Karanlık; onlarla birlikte ve bir parçası hep onların yanında kalmak üzere, terk edip gidiyordu memleketi. Işıl ışıl bir gelecek, pırıl pırıl bir hürriyet, daha güçlü bir millet bırakıyordu geride, cumhurun sayesinde.

Şafakla beraber, bu uzun gecede ödenen bedeller de gün yüzüne çıkıyordu. Kanlarıyla demokrasi tarihinin bu temmuz sayfasını tezhip edenler, korkusuz yürekleriyle tankların ve askerlerin karşısına çıkıp meydan okuyarak bir cesaret salgını başlatan kadınlar, yaşları çok fakat heyecanları daha çok olan, gençlerin elinden tutan, kendilerini ukbaya; gençleri yarınlara uğurlayan ihtiyarlar, gencecik kalplerinde adeta asırlık çınar gibi kök salmış vatan sevgisi gezdirenler, canını elinde bir mendil gibi sallayarak, bayrağı ise sımsıkı tutarak zulme siper olanlar...

Biraz rahatlama, çokça hayranlık ve daha çok da dua ile izledi olanları özgür kuş. Kendi sıfatına şöyle bir baktı: 'özgür' kuş. Tamam özgürdü, âdeta özgürlükle ayrılmaz bir tamlama olmuştu, yan yana çok güzel duruyorlardı. Fakat bu özgürlük için hiçbir bedel ödememişti. Onunki kendinden bir hürriyetti. 'Vatansız' olmayı, özgür olmanın bedeli diye düşünürdü hep. Şimdi geceden onuru ve hürriyetiyle çıkan bu cesur millete bakınca, aslında vatan ve hürriyetin birbirine ne kadar yakıştığını fark etti. 'Kendi vatanında özgür olmak' uğruna her şey, her sevgi, her duygu geride bırakılmıştı. Bir vatana bağlı olmak, özgürlüğe engel değildi. Bilakis vatan üzerinde yeşeren ve kök salan bir hürriyet aşkının üstesinden gelinmesi çok güçtü. Yurtsuz bir kuş olarak, yurdunda özgür olmak için kalpleri avuçlarında gezenleri, ancak anlıyordu. Bu takdir duygusuyla irkildi, heyecanlandı. Her bir şehidin yanından usulca uçup, her birinin alnından şefkatle öpüp, artık başka âlemlere uğurlanan ruhlarına eşlik etmek istedi.

Aradan asırlar geçmişti fakat kuş atalarının anlattığı hikâyelerle bu gece burada yazılan destan çok benzerlik gösteriyordu. Vatan sevgisi ve özgürlük tutkusuyla yoğrulmuş bu millet âdeta kendi bedeninden sağlam bir gelecek kuruyor, bu uğurda canını hiçe sayıyordu.

Usulca havalandı, duaları da havalandı onunla birlikte. Önce düşmanın büyüğüne, koca yüreğiyle kurşun sıkan ve defalarca şehit olan yiğit askerin ruhunu okşadı. Kuş tüyü bir okşamaydı bu, hiç incitmedi. Baba oğul şehadete koşan iki kişinin hızına, kuş haliyle zor yetişti. Hemen yanlarında, dört çocuğunu evde bırakıp vatanı korumaya koşan bir anne vardı. Onu da kanatlarıyla şehadete uğurladı. Etraf gittikçe kalabalıklaşıyordu. Ne çok şehit verilmiş, ne çok kişi yüzünde bir gülümseme ile uzun yola çıkmıştı. İki kardeş yan yana ve konuşarak yol alıyordu. Kanatlarıyla okşadı onları. Fark etmediler bile. Bir fotoğrafçı, özgürlüğün yanında taraf tutmak için, vatan sahibi olmak için vermişti canını. Elli yaşlarında bir kadın, tankın altında şehit olmuş, bu şehadetin ağırlığıyla bütün tanklar ezilmişti. Kadın polisler vardı, gencecik. Ruhları gecenin karanlığından kaçmış, kendilerine okunan dualarla ferahlamıştı.

Geride çocuklarını bırakan annelerin vatan aşkı, evlat sevgisiyle birleşmiş onların yaralarını sarıyordu. O yaralara da usulca uzandı kuşun kanadı. Hafifçe kanadı.

Sabahında, gecesinin katranından iz kalmayan, sadece cesaret ve kahramanlık hikâyelerini çoğaltan bu gün geride kaldı. Kuşlar, bu milletin özgürlük aşkından utanıp, kendi özgürlük iddialarından vazgeçti. Belki kimse fark etmedi, fakat bizim kuş ve arkadaşları, her göç sonrası yurda döndüğünde önce şehitlerin ruhunu okşadı, sonra boğaz havasını içine çekti.

FETÖ'nün Güç-İktidar Arzusu ve Postmodern Dindarlık Anlayışı

Muhammed Garip CESUR

İnsanlığın tarihi, dönüştürdüğü yapı ve malzemeyle yakın ilişkilidir. Materyalist/positivist tarih anlayışı insanlığın ilk dönemlerini taş, tunç, bakır ve demir gibi çeşitli maddelere göre sınıflandırmıştır. Temel belirleyici olgu, kullanılan yapı malzemesinin/ araç ve gereçlerin niteliğinin insan hayatında önemli rolü ve işlevi olsa gerek. Bilginin öneminin kavranması ve bilgi ile gücün ortak hareket etmesi, tarih boyunca hakimiyet/iktidar meselesi dediğimiz temel durumu doğurmuştur. Süreç itibariyle bilgiyi/gücü/teknolojiyi elinde bulunduran iktidarı da elinde bulundurmuştur. Tarih boyunca otoriterliğin yani gücün toplumun dönüştürülmesinde temel araç olarak kullanılması süregelen bir durum olmuştur. Özellikle Batı düşünce tarihinde bu durum bir paradigmaya dönüşmüştür. Bacon'ın, "bilgi güçtür" özdeyişi bu durumu açıklar niteliktedir. Bacon, doğanın işleyişini anlamak, tabiatı çözümlemek insan için yeni otorite imkânı doğurduğunu bu açıdan "bilmek doğaya egemen olmaktır" der.

Michel Foucault bilgiyi, iktidarın devamlılığı açısından yani iktidarın iktidarda kalabilmesi ve bilgiyi iktidarın kendi maksatlarını gerçekleştirebilmesi için kullandığı bir araç olarak görür. Yine o, "gücün bilgiyi engelleyen bir unsur olması, iktidarın şah damarı konumunda olan bilginin bu önemini yitirmesi anlamına gelir ki, bu ise iktidarın işleyiş düzenin çökmesine, daha doğrusu iktidarın kan kaybetmesine neden olur" görüşündedir. Hakeza "Tanrı-kral" olarak da adlandırılan kralların sahip olduğu otorite yetkisinden hareketle tanrısal bir görev ifa ettiklerine ilişkin bir inanç söz konusudur. "Dünyevi iktidarı elinde bulunduranların kutsal bir fenomen olan otorite yetkisinin temsilcileri olarak görülmelerinden ötürü sıradan insanlardan ayrıştıklarına ve otoritenin kaynağı olan metafizik alemin birer unsuru olduklarına inanılmaktadır."

Tarih boyunca gücü putlaştıran, güç etrafında kenetlenen, gücü devrimci bir öğe olarak kutsayan birçok zümre ve topluluk var olagelmiştir. Hem sivil otorite hem askeri otoriteler tahkim edilmiş güçleri ile gerek Mısır'da, Roma'da, Antik Yunan'da gerek Hindistan'da, Çin'de ya da Doğu'da her-

hangi bir yerde gücü elinde tutma ve hükmetme uğruna sömürgecilik, kölelik, kültürel asimilasyon, eğitim ve öğretim faaliyetleri, dini ve etnik unsurların suistimali gibi her türlü girişim/yöntem ve faaliyete başvurmuşlardır. Gerek siyasi rejimler gerek uluslararası güçler gerekse öbeklenmiş grup ve fırkalar, söz konusu emellerine ulaşma hususunda her türlü fırsatı kullanmaktan geri durmazlar. Özellikle son yüzyılda benzer durumun ülkemizde sıklıkla yaşanıyor olması ülkemizin hem coğrafi stratejik konumu hem de tarihi kültürel ve siyasi durumuyla yakından ilişkilidir. Ülkemizde 15 Temmuz 2016'da bir kısım askeri cuntanın (oligarkın) kalkışmasıyla gerçekleştirilmeye çalışılan darbede 250'den fazla insanımızın hayatına mal oldu. Ülkemiz maddi ve manevi olarak çok büyük kayıplar yaşadı. Çok geçmeden kalkışmanın arkasında Gülen hareketinin olduğu anlaşıldı. Sağduyu sahibi Türkiye halkı, sivil iradenin arkasında durarak askeri cuntanın oyunlarını boşa çıkardı. Çok geçmeden anlaşıldı ki bu askeri kalkışmanın aktörlerinin, CIA danışmanı Henri Barkey ve CIA yetkilisi Graham Fuller gibi Amerikan merkezli dış bağlantılarının oldukları tespit edildi.

Türkiye'nin büyüyen gücünü ve Ortadoğu'daki temel stratejik durumunu bloke etmeye çalışan ABD, yerel taşeron FETÖ üzerinden operasyon yaparak Ak Parti hükümetini devirip, iktidara el koymanın planlarını devreye koymuştu. Kırk yıldır ülkenin sivil ve askeri ve bürokraside örgütlenen FETÖ, kültür, ekonomi, eğitim gibi ideolojik, siyasal alanlarda yapılanarak sistemin her tarafına nüfuz etmişti. Ülkenin neredeyse tüm bakanlıklarında bürokrasiyi ele geçirmiş, ulusal ve uluslararası birçok meselede siyaseti manipüle etmiş, başta adalet ve askeri alanlarda olmak üzere benzeri birçok kurumda çeşitli hadiseleri kendi emelleri doğrultusunda bloke etmiştir.

Bu 15 Temmuz hadisesi bize şunu göstermiştir: Bu kalkışma Gülen hareketinin yıllarca orduya, siyasete, bürokrasi ve STK'lara sızmasının bir neticesi olarak devşirdiği sivil askeri gücün neticesinde gerçekleşmiştir.

Darbe teşebbüsünü gerçekleştiren Gülen grubu dünyanın yaklaşık 170 ülkesinde örgütlenmiş bir güç. Amerikan himayesinde geniş bir serbestiyet ağına sahip bir oluşum. Bu ülkelerde açtığı okullarla sivil, siyasi ve askeri alanlara nüfuz ederek güç ve iktidar devşiren bir yapılanmaya sahipti. Bilgi, güç ve iktidar ilişkisi bağlamında

Michel Foucault bilgiyi, iktidarın devamlılığı açısından yani iktidarın iktidarda kalabilmesi ve bilgiyi iktidarın kendi maksatlarını gerçekleştirebilmesi için kullandığı bir araç olarak görür.

Tarih boyunca gücü putlaştıran, güç etrafında kenetlenen, gücü devrimci bir öğe olarak kutsayan birçok zümre ve topluluk var olagelmiştir.

Amerikan modeli siyasal bir örgütlenmeye giden FETÖ, postmodern bir olgu olarak sızdığı sistemlerin bütün bilgi ağlarını ele geçiriyor, bilgi kanallarını yönetiyor, dış merkezli iktidar unsurlarına veri taşıyordu. Tanrının krallığının yeryüzünde hâkim olması için her türlü yol ve yöntemi meşru gören anlayışı ile küresel sistemin bir parçası olmak, onlarla iş birliği yapmak ve Müslümanların aleyhine bile olsa her türlü adımı atmakta beis görmemiştir. İktidar ile ilişkisi güç ve menfaatler üzerine kurulu olan söz konusu yapılanmanın tanrı adına aldığı rol gereği kendisine hizmet etmeyen her türlü iktidarı devirmek ve yerine iş birliğini kabul edecek iktidarlar yaratmak üzerine kurulu temel felsefesiyle postmodern bir nitelik barındırdığı aşikardır.

Darbeci FETÖ'nün iş birlikçisi olan ABD, başta Güney Amerika ve Ortadoğu olmak dünyanın birçok bölgesinde, dünya hakimiyet politikası (tanrının krallığı) için operasyonlar yürütmekte ve askeri darbeler gerçekleştirmekten geri durmamaktadır. ABD, küresel kapitalizmin en önemli aktörlerinden biri olarak uluslararası sisteme hâkim olmanın bir gereği olarak maşa gruplarla çalışmayı, onlarla çeşitli menfaatler üzerine iş birliği yapmayı, çeşitli politik zeminde bir arada olmayı amaçları için ters görmez. "Felaket Kapitalizmin Yükselişi Şok Doktrini"nin yazarı Naomi Klein'in şu ifadeleri ABD ve Fetöcü zihniyeti özetler niteliktedir: "Ülkeleri özelleştirme ve liberalleştirme yoluyla sömürgeleştirmenin, demokratik siyasal ortamda mümkün olmadığı durumlarda, kapitalizmin ancak darbe, cunta, terörizm, otoriter ve baskıcı rejimler yoluyla demir yumrukla uygulanabileceğini söylüyor. Naomi Klein'e göre, bağımsız ve kalkınmacı ülkelerin ekonomik değerlerine el koymak, özelleştirme ve liberal politikaları uygulamak için o ülkede ajanlar ve işbirlikçiler aracılığıyla kaos ve kriz çıkarılıyor ve kitleleri yoksullaştıracak sözde şok tedavisini uygulamak için darbe veya seçimler yoluyla iktidar değişiklikleri yapılıyor. Kitleleri tepki veremeyecek duruma getirmek için de iş birlikçi yöneticiler eliyle halk, bilgi ve şiddet bombardımanına tabi tutuluyor ve hızlı bir hakimiyet sağlanıyor."

Bu darbe süreci göstermiştir ki, ülkemizde ve küresel düzlemde ortaya konulan FETÖ vari postmodern dindarlık anlayışı sadece Müslümanları değil, aynı zamanda örgütlendikleri diğer ülkelerde diğer din mensuplarının da duygularını suiistimal etmiş ve onları kullan-

mıştır. Örgüt, dinler arası diyalog ve mesihçi anlayışı ile kitlelerle ideolojik bir bağ kurmakta, Amerikan modeli dini, siyasi ve ideolojik bir hüviyet taşımaktadır. "FETÖ ezoterik batıni bir örgüttür." Bu örgüt derin tarihi bir arka plana yaslanıyor. Prof. Dr. Önder Duman, Amerikan Board ve Presbiteryen Board misyonerleri ile FETÖ'nün eğitimsel örgütlenme biçimleri arasındaki benzerliklere dikkat çekerek Amerikan Board ve Presbiteryen Board'ın 1914 tarihli yıllık raporlarında Amerikalı misyonerlerin Osmanlı İmparatorluğu'nda 473 okul, 54 ortaöğretim kurumu ile 4 teoloji okulu, yanı sıra da 11 koleji yönettikleri, toplamda 32 bin 252 öğrenciye eğitim verdiklerini belirtmektedir.

FETÖ "cemaat despotizminin" en önemli örneklikliklerinden birisidir. Kendi müntesiplerinden "seçilmiş", özel insan olma duygusunu pekiştirirken, kendisi dışında kimseye hayat hakkı vermeyen, onları ötekileştiren, onları elimine etme hususunda bir politika ortaya koyan, yapısıyla diğer İslami cemaat ve kurumlara düşmanca bir yaklaşım sergilemiştir. Müslümanların vahdet çağrısına karşılık dinler arası diyaloğu bir strateji olarak önceleyen örgüt, İsrail-Filistin meselesinde bile İsrail'den yana bir tavır ortaya koymuştur.

15 Temmuz gecesi tüm ulusal ve uluslararası oyunlara rağmen Müslüman halk, cemaatler, STK'lar, ferasetini kullanarak söz konusu darbeye karşı canı pahasına karşı dik durmuş, darbeyi püskürtmeyi başarmışlardı. Bu darbenin önündeki en büyük güç Anadolu insanının samimiyeti ve Müslüman kamuoyunun bilinç ve basireti olmuştur. Darbecilere karşı direnen Müslüman kamuoyu, cemaat ve STK'lar darbenin arkasındaki niyeti anlamış olsa gerek ki bir kahramanlık örneği ortaya koymuşturlar. Ayrıca özellikle Batıda darbenin başarısız olması büyük bir hayal kırıklığı yaşatırken, hadise Batı demokrasisi açısından da önemli bir imtihan vesilesi oldu. Üçüncü dünya ülkelerine reva görülen durum, ülkemiz açısından da pek farksız değildi.

İki binli yıllar itibariyle İslam'ın yükselişi ile Mısır'da, Tunus'ta, Sudan'da, Türkiye'de vs. Müslümanların iktidara gelmesi Batı açısından çok da ümit edilen bir durum değildi. Büyük Ortadoğu projesi ve Türkiye üzerinden emellerine erişemeyen ABD, adı geçen ülkelerde darbe süreçlerini destekleyerek İslamcıların iktidar olma ile bağını kesmeye çalışmıştır. Darbeyle istediğini alamayan ABD son yıllarda ekonomik yaptırımlara başvurarak söz konusu hedeflerine ulaşma arzusundadır.

Darbeler tarihi açısından ülkemizin sicili hiç de iç açıcı değildir. Asker korkusunun küçük yaşlarda zihinlere kazındığı ülkemizde, milletimizin korkusuz ve kararlı duruşu bu süreci tersine çevirmiştir. Korku bariyerleri yıkılmış, sivil irade cuntaya galip gelmiştir.

15 Temmuz sonrası ülkemizde oluşturulan algı nedeniyle temel İslami kavramların içi boşaltılmış, kurum ve vakıfların çalışmaları kısmen sekteye uğramış, yine güvensiz addedilerek itibar suikastine maruz bırakılmıştır. İslami toplumun nabzının attığı, yurt, vakıf, dernek, sendika, hizmet, cemaat vs. gibi temel kavram ve alanların işlevselliğinin sağlanması ve töhmet altında bırakılmadan gerçek hüviyetlerine hizmet etmeleri son derece önemlidir. Unutulmamalıdır ki darbeyi püskürten Müslüman kamuoyunun vicdanıdır. Toplumsal dayanışmayı sağlayacak ve cuntacı güçlere karşı duracak yegâne faktör de budur.

Bu darbe süreci göstermiştir ki, ülkemizde ve küresel düzlemde ortaya konulan FETÖ vari postmodern dindarlık anlayışı sadece Müslümanları değil, aynı zamanda örgütlendikleri diğer ülkelerde diğer din mensuplarının da duygularını suiistimal etmiş ve onları kullanmıştır.

Dadaşlar Diyarında 15 Temmuz Gecesi

Memet GÖZÜTOK
Eğitimci-Yazar

Evliya Çelebi'ye atfedilen "On bir ay yirmi dokuz gün Erzurum'da kaldım, halk hâlâ yaz gelecek diyordu." sözü, Erzurum'da yaşanan hava durumuna ironik bir bakış açısı olarak durmaktadır. Bu sözü bir Erzurumlu olarak ilk duyduğumda çok şaşırmıştım. Okudukça ve gezdikçe şaşkınlığım giderek azaldı. Çünkü bizde yaz gibi görülen aylar, güzel ülkemizin bence şükrünü eda etmesi gereken cennet gibi köşelerinde bahara denk geliyordu. Erzurum'da yaz ayları, ılıman iklime sahip illere göre bahar ayı gibidir. Ilıman iklime sahip illerde mart ayı ile başlayan ve baharı andıran havalar, Erzurum'da mayıs ayı sonu, haziran ayı başı gibi başlar. Temmuz ayı bu meyanda ekim-dikim işlerinin biraz hafiflediği, hasadın başlayacağı günlere ön hazırlık yapılan bir aydır. Ayrıca memleket hasretiyle yanıp kavrulan gurbetçilerin ve yaz sıcaklarından bunalan bedenlerin ferahlamak için sılaya doğru akın akın yolculuğa çıktığı ay da temmuz ayıdır. Tüm bu güzellikleri birleştirince bu ayda düğün yapmamak olmaz. Dolayısıyla düğün salonlarımızın en yoğun olduğu dönem de temmuz ayıdır. Biz de ailemizin son beşiği kız kardeşimizin nişan ve düğün tarihini temmuz ayına ayarladık. Allah razı olsun dostlarımızda 15 Temmuz akşamı başlayan kına davetimize icabet ederek, bizleri onurlandırdılar.

Gecenin ilerleyen saatlerinde Ankara'dan gelen yengemi havaalanından almak için yola çıktım. Fakat havaalanında enteresan bir sessizlik vardı. Yengemin acı ile kavrulmuş yürek burkan ve hatıralara sığmayan eski günlere özlemi ile sohbet ede ede kına salonuna doğru ilerliyorduk. Özellikle benim hayatıma yön veren yengemin babasıyla olan anımı burada anlatmadan geçemeyeceğim. 1980 darbesi sonrası İstiklal Marşımızın ilk iki kıtası kitaplarımızda yer almasından ve sadece iki kıta okunmasından dolayı şiirin diğer kıtalarından ben dahil hiçbir arkadaşım haberdar değildi. İstiklal Marşı'mızın aslında on kıta olduğunu ondan öğrendim ve on kıtanın yazılı olduğu yasak karton afişi okuldaki herkese gösterdim ve yüksek sesle öğretmenlerimizin göremeyeceği yerlerde okuduk. O günlerde bile -hem de çocuk aklımla- anlamsız yasaklar koyan, ipleri başkasının elinde olan kuklaların, güneşi balçıkla sıvamaya çalışma aptallıklarına anlam veremedim. Seksen darbesini iliklerine kadar yaşayan, oğlu hapsedilen, Anadolu irfanın en büyük örneklerinden biri olan dedemizin sabrını, metanetini, adamlığını konuşa konuşa kına salonuna vardık. Gecenin ilerleyen saatlerinde kınanın sonuna doğru yaklaşırken hemen yanda bulunan kahvehanedeki televizyonda geçen alt yazılara gözüm ilişti. İstanbul Boğaz Köp-

rüsü'nde askeri bir hareketlenme vardı. Tanklar köprünün Anadolu yakası tarafını kapatıyorlardı. Bu hareketliliğe önce pek anlam veremedik. Açıkçası misafirlerimizle ilgilendiğimizden dolayı da bu haber üzerine pek de düşünmedik. Nihayet kına bitmişti, toparlanıp eve doğru yola çıkınca kulakları sağır edercesine art arda gelen mesaj seslerini duymaya başladım. Mesaj seslerine kayıtsız kalamadım, çok merak ettiğim için telefonumu cebimden çıkardım. Mesajları açınca hain bir kalkışmanın olduğunu ve meydanlara çıkmamız gerektiğine dair mesajların olduğunu gördüm. Bir doktor arkadaşımız, "–ecek-acak, lazım" gibi kelime ve eklerle süslenmiş cümleleri bırakın! Ben kendi üstüme düşeni yapacağım, AK Parti il binasına gidiyorum, diye yazdı. Son mesajı okuyunca evimizin önüne gelmiştik. Apar topar eve çıkıp, kız kardeşimle, annemle, eşimle ve çocuklarımla helalleşip Erzurum AK Parti binasının önüne geçtim. Otuz sekiz yıllık ömrüme iki darbe sığdırmakta güçlük çekerken, üçüncüsüne de şimdi bizzat tanık oluyordum. AK Parti il binası önüne 6-7 kişilik bir polis ekibi geldi. "Biz burayı korumaya geldik." diyorlardı. Önceleri pek inandırıcı gelmedikleri için binaya sokmadık. Ama konuştukça tavırlarından emin olduk. AK Parti il binasına gelen kişi sayısı toplamda 60-70 kişi etmezdi. AK Parti il binasından koşarak çıkan, "Meydanlara çıkın!" diye ilk mesajı atan doktor arkadaşımız "Emniyeti koruyacağız'' diyerek oraya gitmemiz gerektiği konusunda meydandaki arkadaşlara telkinde bulundu. Dilimizde tekbirler, yüreğimizde yoğrulan dualarla koşar adımlarla Erzurum Emniyet Müdürlüğü'ne doğru yola çıktık. Elde avuçta hiçbir şey yoktu. Ama her geçen süre dua dua yükselen gönüllerin Allah'ın izniyle dünyaya ferman okuyacağına dair inancımız daha da perçinleniyordu. Çünkü Erzurum Emniyet Müdürlüğü'ne doğru giderken salâlar okunmaya başladı. Her mahalleden, her sokaktan, her evden insanlar sel olup akmaya başladı. Dadaşlar olarak bu tabloya hiçte yabancı değildik. 93 Harbi'nde Hafız Abdullah'ın salâsı ile başlayan, kadın erkek, genç yaşlı, çoluk çocuk demeden tabyalara doğru hücuma geçen ecdadı hatırladık. Çünkü bu cenk gününü her yıl, önce sokaklarımızı bayraklarımızla gelin gibi süsleyip, 9 Kasım'da salâlar ile birlikte sabah namazından sonra 20-25 bin kişiyle yürüyüşe -yaşlı kadın çoluk çocuk demeden- çıkarak tabyalara doğru ilerledik.

Varlık zamanında yapılanların darlık zamanında insanı ne kadar olgunlaştırdığını bir kez daha şahit oluyorduk. Gitgide mahşeri kalabalığa dönen Erzurum caddelerinde yürümek güçleşiyordu. Nihayet Erzurum Emniyet Müdürlüğü'ne varınca, bir zamanlar 28 Şubat süreci ile horlanan bu vatanın asli unsurunun Müslümanlığı olduğu bir kez daha gösterilmiş oldu. Türkiye'nin çok çeşitli olan kültürel kodlarını bir arada tutan en önemli etkenin din olduğunu, bir kez daha dünyaya adeta haykırıyorduk. Emniyetin balkonunda Erzurum'un manevi mimarlarından Veli Velioğlu hoca vardı. Her hayrın kapısını açan Besmele ile başladığı sözleri, gönüllerimizi duaya doyuruyordu. İnşirah suresini okurken, dillerimizden dökülen âminler vardı. "Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır" cümleleriyle yankılanan Erzurum semalarına, ReiS:i Cumhur Recep Tayyip Erdoğan'ın vakur duruşu ve hemşehrimiz Zekai Paşa'nın mesajı eklenince tekbirler yeri göğü inletiyordu. Dadaşlar diyarında, tabiri caizse etten duvarlar örülüyordu. Etrafımızda ne bir hain ne de bir ifsat edici hareketlenme görülüyordu. Tek yürek olan Dadaşlar, ReiS:i Cumhur'un meydan nöbetlerinin çağrısına da uyup, belirlenen meydanı tahsis etmeyen çapsızlara rağmen nöbetlere başladık. O gün meydana çık/a/mayanlar, bu necip milletin mertliğinden zerre-i miskal nasiplenmemiş kendini bilmezler, işin rengi ay yıldıza doğru dönünce ortaya çıkmaya başladılar. Aslanların yazdığı tarihi geceyi, Dadaşların çakallara bırakmayacak kadar ferasetli ve yiğit olduklarını unutarak!

Emniyetin önünde başlayan nöbetleri şehrin meydanına taşırken, yeni ektiği çiçekleri bahane ederek meydanı vermek istemeyenlerin yokuşları, nöbetlerin olmazsa olmazı gece namazları eda edilirken bazı hocaların, siyasetçilerin, akademisyenlerin, şairlerin meydanlarda olmayışı gençlerin canını sıkıyordu. Bizde onlara gönül erbabı Ertuğrul Taşlı Ağabey'in, "Gerektiğinde meydanlarda olmayan hocaların, imamların, akademisyenlerin hele de şairleri asla dikkate almayın! Onlar henüz bulundukları yerin idrakine varamamışlardır. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol ve koşmana devam et!" sözünü gençlerle paylaşıp, dilimize pelesenk olmuş "Bir avuçtuk biz göklere sığmayan, bir avuçtuk biz cennete susayan" ezgisini söyleyerek şeytani güçlere inat ettik! 15 Temmuz'da kaçmayı düşünenler, korkusundan ne yapacağını bil/e/meyen sahtekârlar, kahramanlar gibi ortada olabilirler, olsun! Kazanılmış zaferleri sahte kahramanlara karşı korumak için sokaklara emir bile beklemeden çıkan kardeşlerim, şehitlerin, şühedanın ve gazilerin hürmetine son kaleyi korumayı kendimize bir borç bileceğimize, 15 Temmuz akşamı söz verdik. Ümmetin köşe taşı olan büyük medeniyet bakiyesini unutmadan ve kendimize fiili duaları yoldaş ederek dünya yolculuğumuzdaki hikâyemizi iyi tamamlamak nasip olur inşallah!

"15 Temmuz" FETÖ ve Laiklik İlişkisi

İsa ÖZÇELİK

Altı sene önce gerçekleşen 15 Temmuz darbe girişiminin nedenleri ve sonuçları üzerine çok sayıda görüş dile getirildi ve getirilmeye devam ediliyor. Darbe girişiminin etkilerinin hâlâ sürmesinden ötürü bu meşum tezgâhın hangi sosyal, kültürel, dini, ekonomik ve siyasal neticeleri olacağı noktasında daha nitelikli ve kapsamlı analizlerin yapılması ve geleceğe dönük öngörülerin tartışılması; krizin daha az hasarla atlatılıp fırsata çevrilebilmesi için elzem gözüküyor.

Bunun için de darbelerin çıkış gerekçelerini özelde ise 15 Temmuz'un arka planını ayrıntılı bir şekilde incelemek gereklidir. Darbe süreçlerinin; araçları, yöntemleri ve aktörlerinin ortak özelliklerini hususi olarak ise 15 Temmuz sürecinin anatomisini çıkarmak çok önemlidir. Acil ve hassas diğer bir konu ise darbelerin genel olarak ürettiği yıkıcı sonuçların ötesine geçerek 15 Temmuz darbe girişiminin şu ana kadar gözlemleyip, hissettiğimiz etkilerini ve pek muhtemel yakın ve uzak neticelerini masaya yatırarak ayrıntılı planlar yapıp çok yönlü tedbirler almaktır.

İnsan doğasının bir parçası olan iktidar olma arzusu, onun eşyayla olan ilişkilerinde önemli bir yer tutar. Bireyin diğer insanlarla ve toplumla kurduğu münasebetlerde hükmetme hırsı, farklı derecelerde kendini gösterse de başat bir yere sahiptir. Bu potansiyelin dışa vurumu elbette kişilerin karakter ve kuvvet durumuna göre değişkenlik gösterir. Kişisel korunma ve egemen olma güdüsü kabile/grup psikolojisinde daha karmaşık ve tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Kölelik kurumundan devlet aygıtına kadar çok sayıda müessese böylesi bir sosyo-psikolojik sürecin sonucu olarak karşımıza çıkar.

İbn Haldun'un asabiye teorisi; toplumdan devlete, servetten sefahat ve çöküşe giden süreçler hakkında bize önemli bilgiler sunar, ayrıca toplumsal gelişmeler, iklim, kültür ve iktidar ilişkilerinin ve yönetimin el değiştirme süreçlerinin anlaşılması konusunda ufkumuzu açan tespitler içerir. Türkiye'nin Osmanlı'dan tevarüs ettiği ve yakın tarihinde birçok kez maruz kaldığı darbe geleneği de bu konuda ders çıkarabileceğimiz sayısız malzeme içerir.

15 Temmuz darbe girişimine yol açan yapısal ve konjonktürel sebeplere dair pek çok kişi farklı tespitler yapmaktadır. Bu sebepler arasında Türkiye'deki laiklik anlayışı ve uygulamalarının olumsuz etkisi üzerine birkaç değini de bulunmak kanaatimce yerinde olacaktır.

Her ne kadar seküler çevreler, 15 Temmuz darbe girişimini dini bir motivasyonla açıklamaya kalkıp buradan hareketle laikliğin lüzumunu gerekçelendirmeye çalışsalar bile yaşadığımız durum aslında laiklik uygulamalarının nasıl da böyle bir grubun ortaya çıkıp, darbeye taşeronluk ettiğini açıklar niteliktedir.

Türkiye'deki laiklik anlayışı, dozajı farklı olmakla birlikte kesintisiz bir şekilde dine karşı ilgisiz, soğuk veya yok sayıcı uygulamaları kendine görev addetmiştir. Genel olarak dinlere karşı gösterilen bu yok sayıcı tutum, söz konusu din İslam olduğunda ise çoğu zaman düşmanca bir renge bürünmüştür. Yeni bir ulus yaratmayı arzulayan Kemalist ideoloji, yönünü döndüğü batı değerlerinin içselleştirilmesini sağlamak için, kendisini milletin tarihi ve dini değerlerine savaş açmak zorunda hissetmiştir. Ara sıra yapılan yüzeysel ve sembolik bir takım dini açılımlar bile bu gayeye matuf uygulamalardır.

Kendi inancıyla devlet kurumlarında var olma imkanları elinden alınıp dışlanan dindar halk, çoğunlukla içine kapanarak değerlerini korumaya çalıştı. Eğitim kurumlarında dayatılan müfredat ve faşist uygulamalardan ötürü çocuklarını okullardan uzak tuttular. Özellikle de kız çocukları okutulmadı. Tek parti döneminde ise Müslüman halkın, görünür olma ve kurumsal bir yapı altında faaliyet gösterme imkanları neredeyse tamamen yok edilmişti.

Müslüman cemaatler arasında farklı eğilimler, çok partili hayata geçilmenin de etkisiyle ortaya çıktı. Sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanda görünür olma ve örgütlü mücadele olanakları zorlanmaya başlandı. Ne var ki temelde jakoben laiklik anlayışında hiçbir değişiklik olmadı. Ezici çoğunluğu Müslüman olan halkın; kendi değerleriyle uyumlu sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal bir düzeninin asla olamayacağı Kemalist rejim tarafından her fırsatta gösterildi. İslam, darbelerin değişmeyen bir gerekçesi olarak farklı kelimelerle cunta bildirilerindeki yerini her daim korudu. Elde edildiği zannedilen kazanımlar bir gece de sıfırlanır oldu.

Müslümanların kendi inançlarına uygun olan, şeffaf eğitim ve kültür kurumları inşa etme teşebbüsleri hiçbir zaman karşılık bulamadı. Aslında bugün dahi referansı İslam olan; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal müesseseler ihdas etmek hatta bu isteği yüksek sesle akademide yahut kamuda tartışmak mümkün değildir.

İnançlı halk, yıllarca bu baskıyı iliklerine kadar hissettiği için "sözde demokrasinin" bir çeşit oyuna çevirdiği seçimlerde, kendisini temsil etmediğini bilse bile sağcı partilere oy vermek zorunda bırakıldı. Sonralarda ortaya çıkan ve kuş diliyle de olsa İslami söylemle halka hitap eden siyasal partiler, zamanla halkın teveccühüne mazhar olup iktidara geldiler. Tamamen sistemin çizdiği sınırlar içinde hareket eden bu siyasi partiler bile kapatılmaktan veya post-modern darbeyle (daha rafine, bütüncül ve tehlikeli bir darbe biçimi) alaşağı edilmekten kendisini kurtaramadılar.

İşte bu laiklik anlayışı, çok sayıda dini grubu ikili bir dil kullanmaya itti. Daha ilkokulda Müslüman halkın körpe çocukları, Kemalist ideolojinin faşizan beyin yıkama süreçlerine maruz bırakılıyorlardı. Çocuklar evlerinde öğrendikleri inanç ve ahlak değerlerine zıt bir dayatmayla karşı karşıya kalıyordu. Bu ikili durumun sağlıksız bir kimlik yapısını doğurması kaçınılmazdı.

Özellikle yetmişli-seksenli yıllarda ortaya çıkan, özün neyse sözünün de o olması gerektiğini haykıran İslami Hareket çizgisi; bu çarpık tabloya dikkat çekerek net bir İslami kimlik ve asıllara dayanan asil bir metot vurgusu yapsa bile bunu kurumsallaştırma imkanlarından mahrum bırakılıyor

15 Temmuz, Müslüman Anadolu halkının yıllarca maruz kaldığı ezilmişliğe, dışlanmaya, hor görülmeye karşı içine atıp biriktirdiği öfkenin, patlayıp bir sele dönüşmesidir. Tek parti iktidarından 27 Mayıs darbesine, Menderes ve arkadaşlarının idamından 12 Eylül darbesine kadar yapılan zulümlere karşı sessiz kalma utancının bir dışa vurumudur.

ve derin güçler tarafından terörize edilmeye, kimi zamanlarda ise havuç-sopa teknikleriyle etkisiz hale getirilmeye çalışılıyordu.

FETÖ denilen yapılanma da işte böylesi bir iklimde neşvünema buldu. Eğer rejim, İslami görünürlükten hoşlanmıyorsa buna uyum sağlanmalıydı mesela sakal gibi İslam'ı çağrıştıran görüntüler olmamalıydı. Rejimin putlarına zahiren saygı gösterilmeliydi. Darbelerin merkez üssü olan ordu gibi kurumlarda yer edinebilmek için namazlar gözle kılınmalı, gerekirse eşlerin başları açılmalı ve komutanların verdiği kokteyllerde dans edip, içki yudumlanmalıydı.

Ülke içerisinde, rejimin ulusalcı karakteriyle barışık bir dil kullanırken uluslararası güçlere diyalog söylemiyle selam çakılmalıydı. Küresel düzene ve onların taşeronlarına Müslüman halkı ''ehilleştireceklerine'' dair sözler verirken, dindar tabana ise takiye yapmak zorunda olduklarını ve gücü ele geçirinceye kadar böyle hareket etme mecburiyetinde kaldıklarını söyleyeceklerdi. Çünkü tecrübe edilen onlarca örnekte, laiklik uygulamaları onlara başka türlü hareket etme fırsatını sunmuyordu.

FETÖ örgütü orta, özellikle de üst kademelerini aslında sekülerleştirmeye başlamıştı bile, çünkü kullandıkları dil ve ritüeller büyük oranda onlara benzemeye başlamıştı. Tabanı her ne kadar dindar sayılsa da kurumsal kimlik, söylem ve yöntemleri sekülerlerle gayet uyumluydu.

FETÖ örgütü 28 Şubat darbesinde de laiklerle el eleydi. Başörtü yasaklarına karşı büyüyen direnişi "furuat" manipülasyonuyla kırıp tabanını sekülerleşme sürecine iten kendisiydi. Dönemin dindar başbakanına "Beceremediniz bırakın" deyip, başörtülü vekil üzerinden dindarlara had bildirmeye kalkan solcu darbe mahsulü diğer bir başbakana ise "Bir şefaat hakkım olursa onu kendisi için kullanacağım" demesi manidardı. Öyle ki "Laiklik Allah'ın bir lütfudur" söylemiyle bu örgüt nasıl bir yöntem izlediğini gayet net bir şekilde ortaya koymuştu.

Karşımızda laiklik uygulamalarının başka bir fiyaskosu vardı. Sözde, devlet ve din işlerini birbirinden ayırma ya da devletin tüm din ve ideolojilere eşit uzaklıkta kalma söylemi tam tersine devleti ele geçirilmesi gereken bir aygıta dönüştürmüştü. Sekülerler kabullenmek istemese de laiklik, devletin İslam'a karşı kullandığı bir din-ideoloji olarak araçsallaştırılmıştı. İçimizdeki mankurtlar, laikliğin batıdaki serüveninin İslam ülkelerine taşınmasının doğru bir yol olmadığı uyarılarına hiç kulak vermek istemiyorlardı.

Özetlemek gerekirse, FETÖ gibi küresel emperyalizmin bir aparatına dönüşen şebekelerin ortaya çıkmasında ki en büyük etkenlerden birisi Kemalist ideolojinin laiklik uygulamalarıydı.

Bu izahatten sonra 15 Temmuz'la ilgili birkaç notu sıralamak isterim:

15 Temmuz, Müslüman Anadolu halkının yıllarca maruz kaldığı ezilmişliğe, dışlanmaya, hor görülmeye karşı içine atıp biriktirdiği öfkenin, patlayıp bir sele dönüşmesidir. Tek parti iktidarından 27 Mayıs darbesine, Menderes ve arkadaşlarının idamından 12 Eylül darbesine kadar yapılan zulümlere karşı sessiz kalma utancının bir dışa vurumudur. 28 Şubat darbesinden 27 Nisan muhtırasına kadar gerekli tepkileri verememenin çaresizliğine bir başkaldırıdır. Cumhuriyet mitinglerinden gezi kalkışmasına kadar azgın azınlığın meydan okumalarına karşı, "biz buradayız" cevabıdır. Geçmişte baskılara ve darbelere suskun kalan dedelerinin,

babalarının günahlarına karşı, "gerekirse canımı diyet olarak vereceğim!" diyerek başlatılan yüksek sesli bir diriliş çığlığıdır.

15 Temmuz, küresel emperyalizm ve işbirlikçilerinin iç savaş ve işgal girişimine geçit vermeyen, direnişten büyük bir dirilişe geçildiğinin ilanıdır.

15 Temmuz direnişine Türkiye'nin her kesiminden çok sayıda erdemli insan katkı vermiş olsa da ana omurgayı dindar Müslüman halk oluşturmuştur. Bağdat caddesinde tankları alkışlayanlar, okunan salâları yuhalayanlar, bankamatik kuyruğuna girip erzak stoklayanlar birilerinin zannettiği gibi hiçte sayıca az bir topluluk değildir.

15 Temmuz darbe girişiminin ana gövdesini FETÖ oluşturmaktadır; ancak tutuklanan general sayısının neredeyse toplam general sayısının yarısına ulaştığı göz önünde tutulursa diğer darbe heveslisi odakların da bu işe karıştıkları güçlü bir ihtimaldir.

15 Temmuz direnişinin iktidara köklü devrimler yapma imkânı vermesine rağmen oluşan panik havasıyla onların devrim düşmanlarına yanaşmaları çok üzücüdür. İlk günlerde gerçekleştirilen özellikle de ordunun yapısı ile ilgili alınan doğru kararların sistemin tümüne şamil edilmesi gerekirdi. İktidar iç ve dış tehditlere karşı yeni partnerlerle iş birliğine gitmek zorunda kalmış olabilir, ancak bu sürecin ülkeyi günümüz itibariyle hangi noktaya getirdiği meydandadır.

15 Temmuz, tekbirlerle, salalarla yazılmış bir destanken onu, demokrasi festivaline dönüştürüp sulandırmakla ve tescilli darbecilerle iş birliğine giderek yeşil Kemalizm açılımları yapmakla 15 Temmuz'un ruhunun korunamayacağı çok açıktır.

15 Temmuz darbe girişimini tankların üzerinde, mermilerin önünde; en ön safta yer alarak canları pahasına engelleyen Müslümanların çoğu bir cemaat, tarikat, dernek, vakıf ya da STK'ya gönül vermişken aslında seküler denebilecek FETÖ yapılanmasından ötürü İslami cemaatlerin yıpratılması ve buna zaman zaman iktidar bileşenlerinin ortak olması hiçbir şekilde kabul edilemez. Emperyalizm geçmişte yaptığı gibi dine karşı dini kullanmak istemiştir ve sekülerlerin çok sevip pazarladığı milliyetçi, ılımlı İslam figürü olan FETÖ bu bağlamda başrolü oynamıştır. Ayrıca mesele tarikatlaşma tehlikesiyse; ülkenin en büyük tarikatlarından olan Kemalist, mezhepçi, Sorosçu, solcu, laikçi tarikatlar öncelikle mercek altına alınmalıdır.

15 Temmuz aynı zamanda tüm cemaat ve tarikatlara bir özeleştiri yapma fırsatı sunmuştur. Liderleri ve gönüllüleriyle tüm Müslümanlar vahye dayalı ve sünnete uygun bir örgütlenme şeklini ellerinden geldiğince yakalamaya çalışmalıdır. Kişi kültüne dayalı yapılanmalar terkedilmelidir. Ezoterik mehdilik söylemi üzerinden bizi teslim alıp, rüyalar/hayaller aleminde umutlarımızın tüketilmesine izin verilmemelidir. İstişare kültürü kökleştirilmelidir. Davet ve tebliğ cemaatimize değil İslam'a yapılmalıdır. Tüm kurumlarda adalet, hakkaniyet, ehliyet ve liyakate ehemmiyet verilmelidir. İslam düşmanlığı yapan kişi ve kurumlara karşı Müslümanlar tek yumruk olmalıdır. Düşmanlık yapmayan, saldırıda bulunmayan kendi halindeki diğer din ve ideolojilerin mensuplarına karşı ise adalet ve iyilikle muamele edilmelidir.

15 Temmuz ve sonrasında olanlar İslami hareketin savunduğu ilkelerin ne kadar tutarlı olduğunu hem ümmetin hem de ülkenin dış tehditler ve onların taşeronlarına karşı bu duruşunun ne kadar da saygı gösterilmesi gereken bir duruş olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Zira İslami hareket, münafıkça hareket eden takiyeci yaklaşımların her zaman karşısında durmuştur. Başarı odaklı makyavelist yaklaşımları her daim reddetmiştir. Davamız ne kadar asilse, izleyeceğimiz yol da işte o kadar asil olmalı demiştir. Bu noktada, yaşadığı coğrafyayı önemseyen ve adalet arayışında olduğunu iddia eden seküler çevrelerin de geçmişteki bağnaz tutumlarını bir kenara koyarak olaylara daha soğukkanlı bakması gerekmektedir.

15 Temmuz, Müslüman toplumun potansiyelini açığa çıkarmıştır. O gün devlet halka sığınmıştır. O halde asıl olanın devlet değil de toplum/insan olduğunun altı tekraren çizilmelidir. Güçlü devlet zayıf toplum stratejisinden acilen vazgeçilmelidir. İç ve dış saldırılar ve büyük krizlere karşı ancak güçlü toplum yapısı ile karşılık verilebileceği gerçeğiyle, toplumu ayakta tutan aile ve cemaat gibi kurumsal yapıların daha sağlıklı bir hale getirilmesi için çalışmalıdır. İşte bu noktada halkında kendi gücünün farkına varıp, buna uygun örgütlenme modelleri geliştirmesi elzemdir.

15 Temmuz, imanla, cesaretle, dayanışma ve kanla yazılan bir destandır. Ancak onun kalıcı olması ve geleceğimize ışık tutması için bu destanın şiire, ezgiye, romana, sinemaya ve en önemlisi de gençliğin gönlüne nakşedilmesi gerekir.

15 Temmuz devrimi ve Rabia direnişi arasındaki etkileşim daha fazla tahlile ihtiyaç duymaktadır. Küresel hegemonyaya karşı küresel bir direniş başlatılmalıdır. Bu direnişi ise "x, y, z gençliği" gibi uyduruk ve sanal nesiller değil, "Rabia ve 15 Temmuz gençliği" gibi tüm dünyanın erdemli gençleri bir araya gelerek başlatacaktır.

Vatanını Müdafaa Eden Sivil Halkın Gücü 15 Temmuz Destanı

Hatice BALİN

Uzm. Sosyolog

Temmuz ayının bunaltıcı sıcağında sıradan bir gündü. Eşim ve iki oğlum memlekete gitmişti. Kızım yaz okulunun kampındaydı. Evde yalnızdım. Ben de Bahariye Mevlevihanesi'ndeki görevimin başındaydım. Ekibim ile toplantı yapmam gerekiyordu. Gönüllü çalışan arkadaşları telefonla aramaya başladım. Neredeyse herkes ile görüşmüştüm. Çengelköy'de oturan gönüllümüz kalmıştı. Onu da aradım. Arkadaş telefonda bana askeri kuleli lisesinde boydan boya Türk bayrağının asılı olduğunu söyledi. Bayram değil seyran değil niye asılı diye konuştuk. Konuşmalarımız ikindi vaktiydi. Resmi bayram olmamasına rağmen asılan büyük Türk bayrağın ihtişamlı dalgalanışını anlatıyordu. Telefonu kapattık, vakit epey ilerledikten sonra eve dönüş için yola çıktım. Vatan Caddesindeki Büyükşehir Belediyesi Lojmanlarında oturuyordum. Şehitliği geçtik Topkapı Vatan Caddesinin sapağından dönerken otobüsü bir asker durdurdu. Ve tüm yolcuların inmesini bağırarak söyledi. Gerekçe göstermeksizin indirilmemiz ben dâhil tüm yolcuların canını sıktı. Tabana kuvvet yürümeye başladım Vatan Caddesi trafiğe kapanmıştı. Her yerde eli kolu silahlı askerler vardı. Bu durum gerçekten çok endişe vericiydi. Eve geldiğimde hemen televizyonu açtım. Boğaziçi köprüsünün de trafiğe kapandığını görünce darbe mi oluyor diye kendi kendime söylendim. Arkadaşlar ile watsaptan yazışınca bir şeyleri yolunda gitmediğinin farkına vardık. Az sonra başbakanımız Binali Yıldırım, bu bir kalkışmadır diye açıklama yapıyordu. Kalkışma kavramını ilk kez duymuştum. 12 Eylül darbesinde 7-8 yaşlarındaydım. O günü birden hatırladım. Göğsüm sıkıştı. Memleketimizde düzenli olarak yapılan darbelerin bedelini milletçe hep ödedik. Üçüncü dünya ülkelerinin kaderiymiş gibi tekrar eden senaryoları bir kere daha mı yaşayacaktık. Bizi on yıl gerileten maddi manevi binlerce milyonlarca zarara uğratan askeri vesayetin sonu gelmemiş miydi? Ne olmuştu. Her şey yolunda giderken birden ne olmuştu. Yoksa birileri bize 17-24 Aralığın rövanşını mı yaşatıyordu. En üst katta oturan komşuma gittiğimde, aynı blokta oturan bütün kadınların orada toplandığını gördüm. Komşularımın on altı yaşındaki genç delikanlıları Vatan Caddesine çıkmak istediklerini söylüyorlardı. Anneleri izin vermek istemediler. Gençler, "gün bu gündür, anne bizler vatanı müdafaa etmeyeceksek ne işe yararız?" diyerek ağlıyorlardı. Ne olduğunu anlayamadığımız için gençleri bırakmak istemedik ancak onları tutmak ne mümkün hepsi kapıyı çarparak çıktı. Biz

de balkona çıktık. Birde ne görelim. Topkapı kale içi ve diğer yollardan, her yerden akın akın Vatan Caddesine inen halkı gördük. Bizler de ne duruyoruz. Abdest alalım aşağıya inelim dedik. Tam o sırada büyük bir gürültü duyduk. Bu gürültü ile irkildiğimizde balkonda aynı seviyede göz göze geldiğimiz helikopteri gördük. Asker şaşkın bir şekilde bize bakarak hızlıca yukarı doğru uçtu. İşin vahameti belliydi. Asker ile Türk halkı karşı karşıya mücadele ediyordu. Vatanı emanet ettiğimiz Mehmetçik, bu kez bize karşı vatanı ele geçirmek için birileri tarafından emir almıştı. Vatan Caddesinde gençlerin tankların içerisinden çıkardıkları askerleri emniyete teslim etmenin coşkusunu anlatmak mümkün değildi. Bu gençler o gece farklıydı. Yalnız gençler değil, tüm vatandaşlar canları pahasına yıllardır yaşadıkları önceki darbeler gibi evlerinde kalan pısırık korkak halk değildi. Ölümü kendine şiar edinmiş, şehitlik mertebesine ulaşmak isteyen koskocaman yüreği olan insanlar ordusuydu. Her yerden "Allahu Ekber!" nidaları yükseliyordu. Sağıma baktığımda mini şort, askılı bluz giymiş bir kadının alnına kelime-i tevhid (Arapça yazılı) bandajı bağladığını gördüm. Her düşünce ve ideolojiye sahip sivil, omuz omuza Vatan Caddesinde tekbir getiriyordu. Emniyetin oradaydık. Saraçhaneden bomba sesleri geliyordu. Camilerde sabaha kadar selalar okundu. Yeğenim yalnızım diye yanıma gelirken, o da Şehzadebaşı Camii'ne gitmişti. Telefonlaştığımızda "hala burası kan gölüne döndü, çok fazla ölen var" dedi. O gece bitmeyecek gibiydi. Eşim ile görüştüğümde ise İstanbul'da olamamanın üzüntüsünü yaşıyordu. Birden âmin sesleri ile ortalık çınladı. İbrahim Şahin Hoca dua etmeye başlamıştı: "Bu gece hepimiz okçular tepesinde nöbet tutan sahabeler gibiyiz. Bizler burada emniyeti ve Saraçhaneyi onların elinden kurtaracağız. Herkes sabırla, dua ile mücadele edecek. Vatan hainlerinin oyununu inşallah bizim mücadelemizle Rabbim bozacak. Ey Rabbim sen bizi ve vatanımız koru, oyunu oynayanların oyununu boz. Her şeye gücü yeten sensin. Sen istersen bu kalabalığın gücünü onların üzerine muzaffer kılarsın." Vatan Caddesinde Saraçhane'deki bomba gürültüsünün sesleri ve edilen duaya âmin diyen sesler birbirine karışıyordu. Birden bu seslerden daha büyük bir ses duyuldu. Askeriyenin jet uçaklarının alçak uçtuğunu ve bomba bıraktığını duyduk. Her yer kaos halini aldı. Neyse ki bomba ses bombasıymış. Ancak ses bombası bile yeri sarsacak kadar güçlüydü. O gece Suriye'de, Filistin'de bomba altında olan Müslüman kardeşlerimizin halini daha iyi anlamamıza neden oldu. Aslında o gece yaşadıklarımız bize çok şeyi anlatıyordu. Normal zamanda gençleri eleştiren, şikâyet eden biz yetişkinler gördük ki vatanı için canı pahasına ön safta mücadele eden gençlerdi. Elinde silahı olmayan sadece iman gücüyle askerleri ikna etmeye çalışan halk, o gece genciyle, yaşlısıyla, kadınıyla tarihe geçecek bir destan yazdı. Sivil halkı bu derece sokağa döken neydi? Sadece vatan sevgisi miydi? Cumhurbaşkanının sözüyle korkusuzca bedenini vatanına siper eden halk inanıyordu, güveniyordu. Vatan hainlerinin hesaba katmadıkları cumhurbaşkanına güvenen ve vatanını kolay kolay teslim etmeyen sivil halkın gücüydü. Artık darbelere geçit vermeyen bir anlayışa sahipti. Önceki dönemlerden farkı buydu. Bu vatan, asla birkaç kişinin çıkarı uğruna harcanacak topraklar değildi. 15 Temmuz'da yaşanılanlar bunu gösterdi. O gece iki güne bedel bir uzunluğa sahipti. Hiç güneş doğmayacak, sabah hiç olmayacak gibiydi. Okunan her selanın bize güç kattığını, okunan her Kur'an-ı Kerimin bizi dirilttiğini gördük. Sabah ezanıyla birlikte vatan hainlerin ordusu ele geçirildi. Sabahın ilk ışıklarıyla yeni güne vatanını koruyan halkın zaferi son noktayı koydu. Şehitlerimiz oldu. Sevdiklerimizi kaybettik. Bayrağımızın rengi solmuştu, şehadete düşenlerin kanıyla tekrar boyandı. Sivil halk ile Mehmetçiği karşı karşıya getiren zihniyetin sonu oldu. Yaşanılan o gece hakkında birçok tartışmalar yapılsa da metinler yazılsa da ortaya çıkan tek bir gerçek var. Söz konusu vatan olunca Türk milleti için gerisinin teferruat olduğudur. Tek vücut olup şehadet şerbetini içmeye hevesli olan gençlerin varlığıdır. Şimdi okunan her sela o gece okunan selaymış gibi kulaklarımda ve o geceyi yaşayanlar asla unutmayacak.

Mevlâna İdris'i Mustafa Ruhi Şirin'e Sorduk:

Mevlâna İdris, Bir Şaire Özgü Çocuk Edebiyatı Poetikasıyla Çocuğu ve Çocukluğu Anlayan Bir Yazardır

Mustafa Özel

Prof. Dr., FSMVÜ İslami İlimler Fak.

S: Mevlâna İdris ile ne zaman ve nasıl karşılaştınız? Mevlâna İdris'in sizde nasıl bir karşılığı var?

C: Kardeşim Mevlâna İdris'le ilk defa 1986 yılının son günlerinde karşılaşmıştık. O yıllarda hukuk öğrenimi amacıyla İstanbul'a gelmişti. Bir akşam Merter'de oturduğumuz adreste ziyaret etti bizi. Geliş nedeni, Gökyüzü Yayınları'nın "Çocuklar İçin Şiir Ödülü"ydü. Beş ve dokuz yaşlarındaki iki oğlumla birkaç dakika içinde arkadaş oluvermesi ilgimi çekmişti. Mevlâna İdris'in şiir için doğmuş bir sanatçı olduğunu fark etmem kolay oldu. Çocuk edebiyatına yönelmesini önerince kabul etti. Alanın klasik ve kanonik kitaplarını okumaya yöneldi. Çocuklar için yazdığı şiirleri okudukça umutlandım. Şiir üzerine düşünmeye başlamış genç bir şairin çocuklar için kaleme aldığı *Kuş Renkli Çocukluğum* dosyası, en umut verici şiirlerden oluşuyordu. Seçici Kurul'da Cahit Zarifoğlu da vardı. Ancak 7 Haziran 1987'de vefat etmesi üzerine şiirlerini okuyamamıştı. Mevlâna İdris'in çocuk edebiyatı yolculuğu, birincilik ödülüne değer bir eser bulunmayan bu yarışmada ikincilik ödülü ile başladı.

Mevlâna İdris'in çocuk edebiyatı yazarlığı öne çıkmış olsa da önce şair olduğu unutulmamalı. Bu yüzden çocuk edebiyatı türlerinde yazdığı farklı metinler de şiire dâhildir. O hep şair kaldı, dünyayı umursamayıp şairane bir özgürlüğü seçti. Hiçbir okula sığmak istemedi. Hayat çemberi onun etrafında dönüp durduğu için aykırı göründü çoğu insana. Bunu hiç önemsemeden, gelecek kaygısı taşımadan yaşamayı bildi Mevlâna İdris.

S: Mevlâna İdris'in iyi bir sanatçı, iyi bir edebiyatçı olduğunu biliyoruz. Onun insanî yönü hakkında ne söylemek istersiniz? Zihninizde ve gönlünüzde nasıl bir Mevlâna İdris portresi var? Sanatçılığı ve insanlığı arasında nasıl bir ilişki vardı size göre?

C: Naifliği, nezaketiyle insanlara ve dünyaya mesafeli durmayı başaran bir dosttu. Özgün bir sanatçı olarak güven yurdu bir insandı. Çocuk Vakfı'nın kurulduğu yıllardan askere gidinceye kadar ilk çocuk ödevlerimizde emeği vardır. Hukuk öğrenimi almış olmasına rağmen o, çocuklardan yana taraf olmayı ve çocuk hakları savunuculuğunu seçti. Çocuk Vakfı'nın

öncülüğünde ilk kez kurulan İstanbul Çocuk Meclisi'nin danışmanı ve yetişkin sözcülüğünü üstlendi. Ne yazık ki Türkiye, çocukları dinlemenin anlamını bilmeyen bir ülke olması nedeniyle bu çalışmaları kurumsal yapılara dönüştüremedik, dünya çocuklarına sesimizi duyuramadık İstanbul'dan.

Otuz altı yıllık bir kardeşliği şu kelimelerle anlatmak isterim: Önce çocuğa saygıya dayalı bir hayat anlayışı. Güven yurdu bir dost, canciğer bir kardeş. Sessiz ve hüzünlü bir şair. Dünya atlasında masumiyetin öldürüldüğü her yer için çırpınan şefkatli bir kalp ve gönüllü eylem insanı.

S: Sizce Mevlâna İdris, günümüz çocuk edebiyatının neresinde durmaktadır?

C: Çocuk edebiyatı, edebiyat ve sanat boyutu nedeniyle "poetika" alanına dâhil bir alan edebiyatıdır. Mevlâna İdris, şaire özgü içten bir bakışa dayalı çocuk edebiyatı poetikası ile çocuğu ve çocukluğu anlayan bir çocuk edebiyatı yazarıdır. Çocuklar için yazdığı şiirlerin temel karakteri; dili, estetik bir boyuta taşımış olmasıdır. Onun şiiri, doğal ortamda kozasını ören ve kanatlanıp uçuveren konuşkan bir kelebeğe benzer. Estetik-poetik dille yazılan çocuk edebiyatı, pedagojik dil ve anlatımdan öte bir anlam içerir. Estetik dil dizgesinin geliştirici yönü öndedir. Mevlâna İdris çocuk edebiyatı poetikası olan bir şairdir. Yazdığı metinlerin -deneme, hayal, mizah türleri dâhil- ortak karakteri, estetik dil ve poetika temeli olan bir edebiyatı olmasıdır. Bu yönüyle Mevlâna İdris, özgün bir çocuk edebiyatı yazarıdır. Günümüzde poetikası olan çok az sayıda çocuk edebiyatçılarımızdan biridir.

S: Mevlâna İdris'in beslenme kaynakları hakkında neler söylemek istersiniz?

C: Mevlâna İdris'in çocuk edebiyatı yazarlığında ana kaynak, çocuk ve çocukluktur. *"Her doğan çocuktan izler taşıyorum/ Yorgun, ağlayan, susamı"* dizeleri ile çocuğa yönelik şiirin, edebiyatın ve sanatın kozalarını örmeye başladığını düşünüyorum. Mevlâna İdris, şiiri ve çocuk edebiyatı çerçevesinde öncelikle kültür-medeniyet gerçekliğine dayalı kaynaklardan beslenmeyi tercih etmiş, dünya edebiyatını ilgiyle okumuş, kendi ifadesi ile "evrensel değerlere" açık bir zihniyet dünyasına sahipti. Çocuk edebiyatı yazarlığının kaynağı ise çocuk ve çocukluk kuramlarından önce çocuk ve çocukluktu. Çocuktan öğrenmeyi bilinçli olarak tercih ettiği bir felsefesi vardı. Çocukları kuşatan hayat çemberinin içine yönelerek bir edebiyat evreni oluşturmaya yöneldi. Son dönemde yayımladığı ÇETO dergisi ise genç kuşak çocuk edebiyatçıları için cesaretlendirici ve kaynak işlevini yerine getiren açık bir okul olmaya adaydı.

S: Mevlâna İdris'i diğer şair ve yazarlardan ayıran özellikler nelerdir? Ona özgü anlatım özelliklerinden söz eder misiniz?

C: Zamana karşı direnebilen her şair ve yazarın en belirgin özelliği, özgünlüktür. Mevlâna İdris'in çocuk edebiyatı yazarlığını, çocuğu anlamaya dayalı poetik cesaretle açıklayabiliriz. Poetik tutumu nedeniyle didaktik, biçimsel ve eğitsel gerçekçi yazarlardan ayrı bir yazarlık tutumunu benimser. Mevlâna İdris, sanatsal ve eleştirel gerçeklik tutumu ile önde bir çocuk edebiyatı yazarıdır. Bu yazarlık tutumuyla, sanat masallarının Saint-Exupéry'nin *Küçük Prens*'le akrabalığı vardır. Daha çok da mizah ve güler yüzlü anlatımıyla Gianni Rodari'yle akraba olduğunu söyleyebilirim.

Mevlâna İdris'in şiiri yalınlık ve ayrıntılar üzerine kurulmuş, inceliklere dayalı bir şiirdir. Çocuk edebiyatına yönelince şiiri daha geride kalmış gibi gözüktü… Çocuk edebiyatı yazarlığında ise yaş gruplarına yönelik yazarlık tercihine uzak durdu. Bu yönü ile ergin çocukların çocuk kitapları yazarı Cahit Zarifoğlu ile benzerlikler içerir. Her iyi edebiyat örneğinde olduğu gibi çocuk kitapları -tıpkı Küçük Prens'te olduğu gibi- iki katmanlıdır. Hem çocuk hem de yetişkin okuyabilir kitaplarını. Mevlâna İdris'in çocuk edebiyatı anlayışında bunu sağlayan ise çocuk bakışı ve okuru edebiyata dâhil eden ince mizah anlayışıdır. Mevlâna İdris bu yazarlığı, özgün hikâye-metin, özgün estetik dil-üslup ve anlatım-içeriğe uygun

Otuz altı yıllık bir kardeşliği şu kelimelerle anlatmak isterim: Önce çocuğa saygıya dayalı bir hayat anlayışı. Güven yurdu bir dost, canciğer bir kardeş. Sessiz ve hüzünlü bir şair. Dünya atlasında masumiyetin öldürüldüğü her yer için çırpınan şefkatli bir kalp ve gönüllü eylem insanı.

görsel sanat dili ve edebiyatın oluşumunda gerekli olan estetik yapı ile sağlamıştır.

S: Çocuk edebiyatına yönelmesi hakkında ne söylenebilir? Bu onun bir tercihi miydi, yoksa doğal akış mı ya da bir zorunluluk muydu?

C: Mevlâna İdris, iç çocuğuyla büyüyen ve safiyetini koruyan hakiki bir çocuktu. Çocuklarla arkadaş olarak yaşamaya bilinçli olarak karar vermişti. Yazı çalışmalarının toplamında ağırlık çocuk edebiyatı metinlerinden oluşur. Çocuk edebiyatı şair ve yazarlarımız arasında yazarak çocukluğunu koruyan yazarlar vardır. Şiirde ilk önemli ve poetikası olan şairimiz Fazıl Hüsnü Dağlarca'dır. Dağlarca, *Çocuk ve Allah* ile çocukluğun metafiziğini şiirleştirmiş bir şairdir. *Çocuklarda Dizisi*'nde ise Konya'da geçen çocukluğunu betimlediği *Göz Masalı* kitabı dışında çocukluğunu şiire yansıtmamıştır Dağlarca. Mevlâna İdris, *Kuş Renkli Çocukluğum* şiir kitabında, kitabın başlığı ile sınırlı tutar çocukluğunu. *Dondurmalı Matematik'*teki şiirlerinde çocukluğuna değinmez. Yaşadığı çağın çocuk algısına göre dünya çocuklarının şiirine yönelir. 1987 Çocuk Edebiyatı Yıllığı'nda kendisiyle yaptığım söyleşide şiirde, "evrensel duyarlılığı yakalamak" istemişti ve bunu Türkçenin imkânlarıyla başarmıştı.

S: Onun çocuklara yönelik eserleri arasında şiiri, hikâyeyi, masalı, denemeyi, mizahı görüyoruz. Bildiğim kadarıyla roman kaleme almamış. Oysa roman da önemli bir tür. Bu konuda nasıl bir değerlendirme yapabilirsiniz?

C: Mevlâna İdris, çözümleyici bir algıya dayandığı, çocuk algısını yönlendirdiği ve masumiyeti ifşa ettiği gerekçesiyle tercih etmemiş olabilir roman türünü. Bu görüşüm, yazdığı *Anayasa* kitabının 8. maddesindeki, "Her yerde gülebilir çocuklar." yaklaşımına dayanıyor. Oysa Mevlâna İdris, "*Ben romantik bir adamım/ Romanlara bayılırım*" diye yazmıştı yıllar önce. Mevlâna İdris, çocukların çocukluklarını özgürce yaşamalarını savunarak yetişkinlerin şekillendirdiği dünyayı eleştirir. Sanat masalları, çocuk bakışıyla yazılmış modern dünyanın mizaha dayalı eleştirisidir. Onun *Anayasa*'sına göre zorunlu eğitim 1 yıldır (Madde 41). Başka gerekçelerle de roman yazmamış olabilir. Kendini fantastik bir anlatıcı olarak konumlandırdığı için hikâye ve sanat masalı türlerini benimsemişti. Kanatlı zekâ atının sırtında yazdığı sanat masalı türlerinde insan, hayvan, eşya ve teknoloji tipleri ile modern fabl türünün özgün örneklerini kaleme almıştı. Sanat masallarında Beydeba ile akraba, Şehrazat'ın küçük kardeşi, La Fontaine'e hiç benzemez, çağdaş Aisopos'tur, masal ülkesinde Andersen'in komşusudur ve Marcel Aymé'nin arkadaşıdır Mevlâna İdris. Mevlâna İdris'in hayal okulunda her biri şiir ikliminde gerçekleşen ve dört diziden oluşan *Tuhaf Adamlar, Acayip Hayvanlar, Başka Çocuklar ve Hayvanlar İşbaşında* sanat masalları, Türkçede fantastik türün en iyi örnekleridir. Birsu Çeltek, Dağıstan Çetinkaya ve Ersin Şahin'in resimlediği bu dizilerin dünya çocuklarıyla buluşacakları günlerin yakın olmasını diliyorum.

S: Kendisi hakkında sorulan bir soruya verdiğiniz cevapta, "Şair yeteneğiyle doğduğu için hep şair kaldı, şiirin ikliminden uzaklaşmayan yaman bir çocuktu o. Belki de modern çağın son mistik çocuklarından biriydi." diyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?

C: Mevlâna İdris'in portresi metafizik boyutu vurgulanmadan eksik bir portredir. Çünkü o, çocukluğundan bu yana vahyin diline açık bir gönül ile yaşadı. Şairlerin sezgileri

güçlüdür. Gerekli görürlerse ilhamı da çağırmayı bilirler. İçindeki çocukla büyüyen, ebedî çocukluğun hayat penceresi açık kalmış, inançlı ve hakiki bir çocuktu Mevlâna İdris. Kime benzerdi? Her gün öğretmenine bir çiçek götüren duygulu ve ince düşünceli Zeze'ye benzer Mevlâna İdris.

S: Mevlâna İdris hem toplumsal düzeyde hem de edebî muhitlerde yeterince tanınmış mıdır? Ya da şöyle sorayım, anlaşılmış mıdır?

C: Ne yazık ki çocuk edebiyatı poetikası olduğu hâlde, Mevlâna İdris, çok dar bir çevrede tanınıyor. Sınırlı bir "muhafazakâr" çevre dışında edebiyat ve çocuk edebiyatı kamusu Mevlâna İdris'ten habersizdi. Hayattayken kitapları okunmamıştı. Vefatından sonra edebiyat kamusu kitaplarına ilgi duyar mı? Değerlendirme yapmak için henüz çok erken. Çocuk edebiyatı ödevine yarım yüzyıl çalışmış bir yol arkadaşı ve okuru olarak şunları söylemek isterim: Mevlâna İdris, estetik dil boyutu ile çocuk dili kozasını örmüş, çocuk edebiyatı poetikası olan bir şair ve çocuk edebiyatçısıdır.

Bugün dünyada ve bizde okunan birçok dönem yazarı ve popüler çocuk edebiyatçısının çoğu, beş on yıl sonra okunmayacak. Fakat Mevlâna İdris, Türkçe çocuk edebiyatında yirmi beş hatta elli yıl sonra özgün bir çocuk şairi ve çocuk edebiyatı yazarı olarak çocuklar yanında yetişkinlerce de okunmaya devam edecek. Bunun nedeni çok açık: Mevlâna İdris'in estetik çocuk dili ile çocuğu ve çocukluğu anlayan, edebiyatının zenginliği ve anlatım evreniyle yaşadığımız çağın önemli çocuk edebiyatı yazarlarından birisi olmasıdır.

S: Eserlerinin önemli bir kısmının değişik dillere tercüme edildiğini biliyoruz. Bu durum, ülkemiz edebiyatı için ne anlama gelmektedir?

C: Türk çocuk edebiyatının öteki dillere çevrilmesinin tarihi yeni sayılır. Son çeyrek yüzyılda, yirmi kadar çocuk edebiyatı yazarımız arasında Mevlâna İdris'in kitapları da yer alıyor. Farklı dillere çevrilen kitap sayısı üç yüzü aşmış durumda. Buna karşılık şu sorunun cevabını bilmiyoruz: Çevirisi yapılan Türkçe çocuk kitapları okunuyor mu? Henüz bu konuda -TEDA destekli kitaplar da dâhil- somut hiçbir bilgimiz yok. Bu nedenle Türkçe çocuk edebiyatının henüz dünya çocuklarıyla buluştuğu söylenemez. Buna karşın en şanslı çocuk edebiyatı yazarları ise Mevlâna İdris gibi çocuk edebiyatı poetikası olan yazarlardır. Çocuk edebiyatı poetikası ile Mevlâna İdris, yerel değil doğmuş ve doğacak dünya çocuklarının yazarıdır. Sonuç olarak çeviri tek başına okunma nedeni sayılmaz. Çünkü beş yüz yıl boyunca sınır tanımayan Batı merkezli modern çocuk edebiyatı kuşatmasının oluşturduğu okuma kültürü geleneğinin egemen olduğu bir dünyaya doğuyor çocuklar.

Mevlâna İdris çocuk edebiyatı poetikası olan bir şairdir. Yazdığı metinlerin -deneme, hayal, mizah türleri dâhil- ortak karakteri, estetik dil ve poetika temeli olan bir edebiyatı olmasıdır. Bu yönüyle Mevlâna İdris, özgün bir çocuk edebiyatı yazarıdır. Günümüzde poetikası olan çok az sayıda çocuk edebiyatçılarımızdan biridir.

Mevlâna İdris Zengin'i Yakın Arkadaşı Şair-Yazar Şaban Abak Anlattı: "Uyanıkken Rüya Gördüren Yazar"

İNSİCAM

Geçtiğimiz günlerde vefat eden Mevlâna İdris Zengin'i kıymetli dostu şair-yazar Şaban Abak'a sorduk. 1966 yılında Erzurum'da doğan Abak, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunudur. "Bağdat'tan Dönen Şiirler", "Kayıp Atlar Haritası", "Yeni Başlayanlar İçin Sezai Karakoç", "Taze Söğüt Dalından Düdük Nasıl Yapılır?", "Vatan Hüma Kuşudur" kitaplarından bazılarıdır.

S: Efendim Mevlâna İdris'in sizdeki çağrışımı nedir? Zihninizde, gönlünüzde nasıl bir fotoğraf var?

C: Edep ve nezaket; Mevlâna İdris, önce bu ikisidir. İnce ruhlu, nahif ve muzip bir insandı. Çok zekiydi. Anlayış ve kavrayışı yüksekti fakat sezgi gücü daha yüksekti. 35 yıllık yakın arkadaşımdır, öğrenciyken birlikte ev tutmuştuk. Evlendikten sonraki yıllarda da ailece görüşürdük. Ben onun hiç gıybet ettiğini, hiçbir kimseyi çekiştirdiğini duymadım. Ya doğruyu söyle ya sus prensibine titizlikle uyar; asla boş konuşmazdı.

S: Sizce Mevlâna İdris, günümüz çocuk edebiyatının neresinde durmaktadır?

C: Bunu çocuk edebiyatı uzmanları ve eleştirmenleri daha iyi değerlendireceklerdir. Alanın uzmanlarından Mustafa Ruhi Şirin, Mevlâna İdris'in üslubuna da genel manada yazdığı şiir ve masallara da çok kıymet verirdi. Fantastik edebiyat türünü çocuklar için yazılan masallara uyguladı, bence en önemli ve ayırt edici yönü buydu.

S: Merhum sanatçının beslenme kaynakları hakkında neler söylemek istersiniz?

C: Üniversiteye kadar çocukluk ve orta öğrenim yılları doğup büyüdüğü Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesinde geçmiştir. Ağabeyi merhum Nedim Ali, ilçenin tek gazetesi Andırın Postası gazetesini çıkarıyordu. Mevlâna İdris, ortaokul ve lise yıllarında hem bu gazetede çalışıyor hem de kısa yazılar yazıyordu. Doğu Torosların bu bölgesindeki Türkler özellikle ozan soylu insanlardır; hemen herkes şiir söyler. Şehrin birçok şair ve yazar yetiştirmiş olması, âşıklık geleneğinin ve halk arasında heceyle şiir söyleme, koşuk koşma kültürünün çok yaygın oluşuyla doğrudan ilgisi vardır. Karacaoğlan bölgesidir burası.

İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu başarılı bir şair-yazar olduğunu hatırlarsak dil ve mantık kabiliyetinin, muhakeme ve çıkarsama yeteneğinin gelişmiş olduğunu da anlarız.

Mevlâna İdris'in kişiliğinin, dünya görüşünün ve bir yazar olarak tematik yönelimlerinin biçimlenmesinde en büyük pay şüphesiz Sezai Karakoç'a ve Diriliş dergisine aittir. Karakoç'un 1988-92 arası kesintisiz her hafta yayınladığı Diriliş dergisi, o sırada genç yazarların çoğunda olduğu gibi Mevlêna'nın duyuş ve düşünüşünde de ufuk açıcı ve derin etkiler yapmıştır. Diriliş'te şiirler de yazdı o dönem.

Mevlâna İdris, titiz ve sıkı bir okurdu. Hem Türk edebiyatının çağdaş yazarlarını hem dünya edebiyatını takip eder, cins yazarları arayıp bulurdu. Mustafa Kutlu'dan Oğuz Atay'a, Sezai Karakoç'tan İlhan Berk'e geniş bir okuması vardı. Çocuklar için de yazmış olan yazarlar daha baskındı onda. Cahit Zarifoğlu, M. Ruhi Şirin ve Kemalettin Tuğcu ilk aklıma gelenler. Dünya edebiyatından ise İran'lı Türk yazarlardan Samed Behrengi ile İsviçreli Alman yazar Peter Bischel, Mevlâna İdris'in favori yazarlarındandı. Bu yazarların Türkçeye çevrilmiş bütün kitaplarını birlikte okumuşuzdur. Fransız yazarlar Jackues Prêvert ve Saint De Expeury'nin de hemen hemen bütün şiir, roman ve piyeslerini okumuştur. Latin Amerika edebiyatından da özellikle fantastik türdeki eserleri severek okurdu.

S: Kendisinin çocuk edebiyatını, çocuklara yönelik eserler vermeyi tercih etmesi hakkında ne söylenebilir? Bu, onun bir tercihi miydi, yoksa doğal akış mı veya zorunluluk mu? Ne dersiniz?

C: Bu konuda onu hem Cahit Zarifoğlu hem Mustafa Ruhi Şirin yönlendirmiştir. Özellikle M. Ruhi Şirin'in yüreklendirici ve yönlendirici teşvikleri çok işe yaradı. Ama zaten Mevlâna İdris, adeta doğuştan çocuk yazarı olarak doğmuştu. Büyümüş de çocuk kalmış sözü Mevlâna için kesinlikle bir gerçeklikti. Türk ve dünya edebiyatının çağdaş yazarlarını içer gibi okumuş, Hukuk mezunu, Sezai Karakoç'un Diriliş terbiyesinden geçmiş, bir oturuşta bir masal kitabı yazacak kadar yetenekli, son derece dindar ve güzel ahlâk sahibi bir "çocuktu" Mevlâna İdris. Çocukların masalsı ve fantastik dünyası, onun için bir gerçek âlem gibiydi.

Nitekim Mustafa Ruhi Şirin, Mevlâna İdris hakkında sorulan bir soruya şöyle cevap veriyor: "Şair yeteneğiyle doğduğu için hep şair kaldı, şiirin ikliminden uzaklaşmayan yaman bir çocuktu o. Belki de modern çağın son mistik çocuklarından biriydi."

S: Mevlâna İdris hem toplumsal düzeyde hem de edebî muhitlerde yeterince tanınmış mıdır? Ya da şöyle diyeyim, anlaşılmış mıdır?

C: Hem çok tanınmış hem de çok okunan bir yazardır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve özel eğitim kurumlarının hemen bütün öğretmenleri, çocuklar için yazan ve yazdıklarıyla onları adeta ruhundan yakalayan bir yazar olarak Mevlâna İdris'i bilirler. Birçok kitabı Farsça, Gürcüce, Boşnakça, Arnavutça, Almanca gibi dillere de çevrilmiştir.

Evlerimiz, okullarımız ve bahçelerimiz, çocuk ve kuş sesleriyle çınladıkça Mevlâna İdris'in kitapları da okunacak; onlara "insanın evrensel sorumluluğunu" duyumsatmaya; insan olmanın sorumluluğunu üstlenme erdemini göstermeye devam edecektir. Onun kitapları "anlamak" için okunmaz; aksine onun yazdıkları, okuyucusuna uyanıkken rüya gördürür.

Bu güzel söyleşi için teşekkür ederiz efendim.

35 yıllık yakın arkadaşımdır, öğrenciyken birlikte ev tutmuştuk. Evlendikten sonraki yıllarda da ailece görüşürdük. Ben onun hiç gıybet ettiğini, hiçbir kimseyi çekiştirdiğini duymadım. Ya doğruyu söyle ya sus prensibine titizlikle uyar; asla boş konuşmazdı.

Mevlâna İdris'e Saygıyla

Mustafa KİRENCİ
Yazar

Mevlâna İdris'i 1988'de *Diriliş*'te tanıdım. O zaman *Diriliş* dergisinin haftalık 7. dönemi çıkıyordu. Hukuk Fakültesi'nde öğrenciydi. Üstad'ı zaman zaman ziyarete gelir, yaklaşma mesafesinde, başıyla ve hafif bir sesle selam verir, bir anlığına ayakta kalır, Üstad'ın mukabele etmesiyle daim hali üzere sükûnetle otururdu. Oturuşunu hiç değiştirmez, konuşuluyorsa ya da devam eden bir konu varsa dinler, eğer sükût hali varsa kendi hali o sükût haliyle bütünleşir ama her halükârda mutmain bir şekilde ortama mecz olurdu. O sadece *Diriliş*'te değil bulunduğu her ortamda böyle idi. Nasıl ki, seyrettiğimiz bir manzara enstantanesinde ne eksik ne de fazla, her bir unsurun sessizce yaratışa eşlik etmesi ve yekvücut olması, o manzaraya dışardan bakan kişiye de bir davet hükmünde ise Mevlâna da bu daveti hisseder ve bütün varlığıyla katılırdı. Bu katılış halinden anlaşılır, bazen kendi içinde dolu dolu sessizce yaşama şeklinde olabildiği gibi bazen de içindekiler adeta bir dua, bir niyaz gibi dile gelir belki de taşardı. Bir Anadolu Kavağı gezimizde şöyle bir çevreye baktıktan sonra bir kısmı yıkılmış bir surun dibine çökmüş, uçurumun aşağısında bütün ihtişamı ve derinliğiyle masmavi denize bakarak gözleri yarı açık yarı kapalı "Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul"u söylemişti. O eşsiz manzarayı kendisi gibi İstanbul âşığı Yahya Kemal'in şiirini anarak taçlandırmıştı. Anadolu Kavağı'ndaki o geziden ve 30 yılı aşkın bir zamandan sonra bende kalan eşsiz hatıraları, Mevlâna'ya borçluyum. Ortanca kızım yeni doğduğunda ailesiyle gelmiş sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okumuş, sağ kulağına ismini de üç kere o söylemiş ve güzel bir dua yapmıştı. Onun böyle halleri, her arkadaşında bıraktığı aziz hatıralar çoktur. Hepsi de Mevlâna'ya yakışan, birbiriyle bütünleşen hatıralardır.

Mevlâna'nın, *Diriliş*'ten önce rahmetli ağabeyi Nedim Ali'nin 1984 yılından başlayarak -1994'e kadar- *Andırın Postası'*nın sanat eki olarak çıkardığı İkindi Yazıları'nda da şiirleri yayımlanmıştı. Haftalık *Diriliş* dergisinde yayımlanan ilk şiiri ise "Fener Dalgınlığı". Haziran 1989'da. O zaman 23 yaşında Hukuk Fakültesi'nden mezun olma arefesinde. *Diriliş*'in birçok sayısında şiirleri yayımlandı: Siz Gidin Ağlayın Ben Devrim Yapacağım, Gizli Rapor, Aynaya Bakan Adam, Beyaz Düğmeli Adam, Güneşsizlik Tarihi, Rüyaları Elinden Alınmış Halk.

O zamanlar dergiye yazı ve şiir verenler ya daktilo edilmiş halde ya da el yazısı ile yazılmış olarak verirlerdi. Mevlâna, inci tanesi gibi yazısıyla dizdiği mısralarını kâğıda itinayla ortalanmış bir halde getirir, sessizce bırakırdı. Galiba -aşağıda paylaşacağım- Beyaz Düğmeli Adam şiirindeydi. Masaya bıraktıktan sonra Üstad alıp okudu. Mevlâna -hiçbir gelişinde uzun kalmazdı- müsaade almak için hareket ettiğinde "Yeteneklisin, şiirlerin güzel, yazdıkça getir, dergiye koyalım." dedi. Geçen yıl Kıztaşı'nda devamlı geldiği çay ocağında otururken "Ha-

tırlıyor musun?" diye sordum. Bir mahcubiyet anında zaman zaman yaptığını yaptı; iki avuç içini, duaya âmin der gibi yüzüne götürüp başını salladı: "Ne söyleyeceğimi bilemedim o an, teşekkürüm boğazımda düğümlendi." dedi.

Mevlâna İdris, bizim kuşağımızın en kendine özgü temsilcisiydi. Yetenekliydi; yaptığı her işte, elini neye dokunsa, bir simyacı gibi ona bütünüyle kendisini katar, güzelleştirirdi. Kitapları yazdıklarından ibaret değildi; kapağından, grafik tasarımına, yazı karakterine, içindeki resim ve desenlere kadar her şey onun düşünceleri ve sunduğu güzelliklerdi. Çocuk edebiyatı eseri kaleme almak başka bir şey; o eseri, yazı karakterinden tasarımına kadar birçok unsuru uygun bir şekilde mecz ederek yayımlamak başka bir şey. Biri yazarı diğeri yayıncıyı ilgilendirir. Mevlâna, bütün bu aşamaları bir bir kendi hazırlıyor ve üzerinde düşünüyordu ve sonunda ortaya bir bütün halinde kitap çıkıyordu. Bu yüzden kitaplarının her bir unsurunda, her bir ayrıntısında onun imzası, derinliği ve zevki vardır. Bütün bunlar düşünülmüş, kafa yorulmuş yüksek bir değer düşüncesine işaret ediyordu. Kitabın kapağına, tasarımına, kâğıdına önem verilmediği zamanlarda o en azından kendi kitapları için yaptıklarıyla "nasıl yapılabilir"in örneklerini gösterdi ve bu benim için hep dikkat çekici oldu.

Eski kültür ve medeniyetimizin metinleriyle -bilhassa çocuk edebiyatı alanında da- bağımızın kopmasından sonra çocuğa bir edebiyat sunma, çocuğu muhatap alma, çocuğu kültür ve medeniyetin ana unsuru olarak görme düşüncesi Cahit Zarifoğlu'nun kaleme aldıklarıyla; Mustafa Ruhi Şirin Bey'in hem yazdıkları hem de kurumsal çalışmaları ile başlamış, Mevlâna ile bu alan genişlemişti. Onun bu alana el atması ve öncelemesi, gençliği ve kendine özgü kişiliği ile yeni açılımlar kazandı. Daha öncesinde yayın dünyasında Mesnevi, Bostan ve Gülistan vb. gibi klasiklerden daha çok hayvan hikâyeleri şeklindeki derlemeler biraz da resimlenerek çocuklara uyarlanıyordu. Söz konusu metinlerden derlenen bu değerli hikâyeler gerek yayımlanma şekli -her türlü edebî zevkten arındırılıp nasihatın öncelenip bir an önce verilmek istenmesi- gerekse dili bakımından belli bir boşluğu doldursalar bile yeterli değillerdi. Tekrar edile edile tıkanmışlardı, en azından bu tür yaklaşımların bir geleceği yoktu. Mevlâna bütün bunlardan hareketle bir masal dünyası meydana getirdi. Çocuklara dair yazdıkları düşünülmüş, dert edinilmiş, çocuğun evreni ile hemhal olunarak kaleme alınmış metinlerdi. Bu yüzden başlangıçta bizim kuşağın çocukları olmak üzere akabinde yeni nesiller tarafından da çok sevildi ve içselleştirildi.

Büyüyenay'ın ilk zamanlarında kitaplarını yayımlama konusunda ilk aradığım ve görüştüğüm kişi de Mevlâna'ydı. Kitaplarını yayınlama isteğime, "Yeni başlıyorsun, sana kıyamam..." diyerek karşılık verdi. Mevlâna'mız böyleydi: İki kelimeyle hem meramını anlatır hem de gönül alırdı. Tek cümlelik, bazen tek kelimelik tam sayfa resimli tasarımlarını hatırlayalım. Mevlâna bu çalışmalarında, kelimesine ve cümlesine her şeyi sığdırmak ister, sözü uzatıp yormaz onu tüketmekten imtina eder, adeta okurlarını/izleyicilerini özgür bırakır, sadece düşünmelerini isterdi.

Uzun zamandır şunu düşünüyorum: Yazmak ve gönüllerde yer almak. Bu ikisi çoğu zaman bir araya gelemiyor. Bazen yazılanlardan, bazen de yazanların hallerinden dolayı. Hal ve yazı birbirini doğrulamadıkça ya da aynada aynı görüntüyü vermedikçe; davranış sözleri, sözler de davranışları aynı yola sokmadıkça bu olmuyor. Bu çelişkinin artık en kolay fark edildiği zamanlardayız. Dilimiz, olması gerekeni de bir deyimle de taçlandırmış: Özü sözü -içi dışı- bir olmak. Mevlâna içi dışı yekpare hayatıyla yaşadı ve her birimize de ayrı ayrı yaşattı, bizleri şahitleri kıldı.

Kalbin en aziz mihmanının safvet olduğunu söyleyen edip, ne güzel ifade etmiş. Birçok şey hayatımızdan çıkabilir ne gam. O kalsın. Terk etmesin bizi. İnanıyorum ki Mevlâna, son nefesine kadar o aziz konuğu ağırladı, korudu, kolladı, üzerine titredi.

Ruhu şad olsun.

Beyaz Düğmeli Adam

İçimizden biriydi adam. Bizimle birlikte aynı dünyayı paylaşıyordu

Adamın tek ceketi vardı

İki ayakkabısı vardı.

Ayakkabılarını giyip yürüdüğü zaman, ayakkabılarını çıkartıp durduğu zaman, yağmur yağdığı zaman, ay doğduğu zaman, eylül geldiği zaman, gül açıldığı zaman, insanlar ağladığı zaman.

Ve her zaman.

Görüldü ki adamın ceketinin önü hep açıktır.

Adama soru sorulduğunda, cevap olarak cebinden beyaz bir düğme çıkartıp gösterirdi.

Adam kalabalık meydanların, otoparkların, müzelerin ve gökdelenlerin önünden geçerken cebinden o beyaz düğmeyi çıkartıp gösterirdi.

Kuşları uçarken görse, suyu akarken görse, çocukları büyürken görse cebinden düğmesini çıkarıp gösterirdi.

Düğme hep cebindeydi adamın

Ceketinin önü hep açıktı

Bir gün görüldü ki

Görüldü ve anlaşıldı ki

Adam bir tek yerde, bir tek şey yaparken cebinden o beyaz düğmeyi çıkartıp ceketine dikmekte, önünü iliklemekte ve sonra düğmeyi yeniden söküp cebine koymaktadır.

Adam öldüğünde cebindeki beyaz düğmeden ve ceketinin iç yakasındaki iğne ile iplikten başka hiçbir şey bulunamadı üzerinde.

Bilindi ve söylendi ki

Adamın görüldüğü yer câmi idi ve yaptığı şey namaz kılmaktı.

Böyle bilindi böyle söylendi.

(Diriliş, 21-30 Mart 1990, Sayı: 88-89)

Mevlâna İdris'e Dair

Ekrem AYYILDIZ

91 yılının sonlarına doğru Çorlulu Ali Paşa Medresesi'ndeki Erenler Kıraathanesi'nde tanımıştım onu. O, İstanbul Hukuk'u 2 yıl önce bitirmiş, ben ise İstanbul Edebiyat'a yeni başlamış, kitaba ve kaleme meraklıların başkenti Babıali'ye adım atmıştım. Dâhil olduğum geniş ve renkli arkadaş çevresinde Mevlâna İdris, önünde daim çayı ve çekirdeği, etrafında ona iştirak eden arkadaşlarıyla ayrı bir masa teşkil ederdi. Sonradan "çekirdek cemaati" diye tarif edeceğimiz bir halka.

Onda dikkatimi çeken ikinci şey, çoğumuzun sahip olmadığı bir meziyet idi: Suskunluk, az ve öz konuşma. Konuştuğu zaman kısık sesini duymak zor olduğundan, özel bir çabayla ona odaklanmanız gerekirdi. Söylediğini, "sesini yükseltmeyi deneyerek" tekrar etmek zorunda kaldığı çok olurdu. Rahmetli Hilmi Oflaz Ağabeyimiz gibi, o da gıybetsiz konuşmaya özen gösterirdi. Doğrudan fikrî bir tespit veya tavra bağlı değerlendirmeler dışında insanları olumlu ve iyi yönleriyle anmayı tercih ederdi. Bunca yıl içinde, yalnızca bir tanıdığımız hakkında, incinmenin yanında şaşkınlık da içeren şöyle bir söz söylediğini hatırlıyorum: "Tuhaf. Ne kadar kaba davrandı, kaba konuştu! Neden acaba?"

Dikkatimi çeken bir başka şey, nezaketi ve hilmi idi. Hitapları, duruşu ve yüz ifadesiyle karşısındakine edep telkin eden bir beyefendi. "Bayım, hazret, efendim, beyefendi, zât-ı âliniz" hitaplarını çok kullanırdı. Şiir kitabının adı: İyi Geceler Bayım. Bazı sevdiklerine "adamım" derdi. Lise yıllarından kalma Fransızcasına atfen bazen aramızda esprili şekilde "mösyö" ve "mersi" laflarını da kullanırdık. Âdâb-ı muâşeret hususunda titizdi. İster tanıdıklar arasında ister bir lokantada ister bir devlet dairesinde olsun, bu konudaki duyarsızlıklardan, kabalıklardan son derece muzdarip olurdu. Birisi onu övdüğü zaman iki elini o gülümser yüzüne kapatarak mahcubiyet gösterirdi. İnce ve sürpriz esprilere kısa ve ölçülü bir kahkahayla karşılık verdiği de olurdu. Her şeye ve herkese yönelik muhabbet ve hürmeti, her şeyin ve herkesin sahibine muhabbet ve hürmetinden neşet ederdi. Yani bir "çelebî" idi, bir Yunus: "Yaradılanı hoş gördük, Yaradan'dan ötürü."

90'lı yıllar boyunca Erenler, İLESAM, Türk Ocağı gibi mahfillerle sınırlı olan "teşrik-i mesaimiz" 28 Şubat'ın sıkıntılı günlerinden itibaren artmaya başladı ve bu mahfillerin dışına taştı. Dostluğumuz yavaş, fakat gittikçe yoğunlaşan bir ivmeyle ilerledi.

Mevlâna İdris geniş ilgilere sahipti. Bu ilgilerin her birinde mütebahhir olmak gibi bir derdi yoktu; seçici bir zevke sahipti. Fikri hür, irfanı derin. Gündelik hayatında olduğu gibi serâzât. Edebiyat, müzik, resim, minyatür, hat, mimari bahisleriyle doludur günleri, geceleri. Sosyal medyayı bu amaçla kullanır, beğendiği şeyleri herkesle veya duruma göre ilgilisiyle paylaşırdı. Bu sebeple elinden telefon pek düşmezdi. Fuzûlî'den bir beyit, Levnî'den bir minyatür, Van Gogh'dan bir resim, Nietzsche'den bir aforizma, Borges'ten bir hikâye, Tanpınar'dan bir söz, İkinci Yeni'den bir şiir, Kazasker'den bir hat, tarihten (Nâimâ'dan yahut Galeano'dan olabilir!) bir anekdot, artistik bir fotoğraf, ilginç bir karikatür ve daha neler neler... Her alanda kendi zevk ve anlayışına uygun olanı arar bulur; bunların dışındakiler gönül kapısından girmediği için meşguliyet dairesine de girmez. Hayat kısadır, sanat uzun, bilgi itibari.

Şair ve çocuk edebiyatı yazarı olarak -kişiliğinin de katkısıyla- Türk edebiyatında sağlığında değeri bilinmiş, yankısını bulmuş isimlerden biridir diyeceğim, şaşırmayın. Politikanın, paranın, güç ilişkilerinin, hırsın, bencilliğin egemen olduğu; zulmün/kötülüğün sıradanlaştığı, kanıksandığı bu dünyaya yabancı ve sitemkâr bir tutum görülür şiirlerinde. Yitirilmiş zamandan, değerlerin aşınmasından, bütün güzellikleriyle hayatın (çocukluğun mu demeliydim?) gelip geçiciliğinden neşet eden bir hüzün hâkimdir. Merhametin, güzelliğin, iyiliğin, inancın, direnişin ve ümidin iyi niyet elçisidir o şiirler. İkinci Yeni'nin içerik olarak değilse de dil olarak etkisinin çeşitli boyutlarda sürdüğü 1980 sonrası Türk şiirinde, imgesel yalınlığa, özlü deyişe, zekice düşünülmüş söz oyunlarına, nükteye, akıcılığa, sözü nerede ve nasıl bağlayacağını bilme bakımından biçimsel bir tutarlılığa ve tasarrufa sahip şiirleriyle seçkin bir yer edinmiştir. "Geç Kaldım" şiirini okuyalım:

Ah herşey burada kalıyor demek
Bu içimizi ısıtan güneş
Özenle kurduğumuz evler
Aşk için büyüdüğümüz günler
Yorgunluklarımız
O aziz acılarımız savaşlar
Demek hepsi
Burada kalıyor öyle mi

Boşuna yorulduk desene
Özgür bir yürek olmaktı en güzeli

Çocuk kitaplarında, gündelik konuşmasında, medya paylaşımlarında daha belirgin olan ironisi ve mizahı "güldürerek" değil "gülümseterek düşündüren" niteliktedir. Ancak bu ironinin arkasında gizlenemeyen iki şey vardır: Sürekli kanayan hassas bir kalp, gözyaşını içe akıtan müşfik gözler. "Çerh ile söyleşemem, âyinesi sâf değil." demiş Nef'î üstadımız.

Mevlâna İdris'in çocuk edebiyatı çerçevesindeki eserlerini içeriği ve üslubuyla olduğu kadar başlıkları, kapakları ve sunumlarıyla da "avangard" olarak niteliyorum. Dünyaya ve olaylara çocuk duyarlığının yanı sıra çocuk mantığıyla bakabilmenin, onu çocuk diliyle dillendirebilmenin ürünleridir o kitaplar. Zaten edebiyat, resim ve çizgi dünyasında yerli/yabancı avangard sanatçılara, modernist ve postmodernist isimlere daha çok yakınlık duyardı. Gogol, Çehov gibi ironi sahibi klasiklere bayılırdı. Dünyada ve tabiatıyla Batı'da çocuk edebiyatının geldiği noktayı takip eder, özellikle resimleme ve çizgi sanatı açısından özgün çalışmalara şapka çıkartırdı. Kendi kitapları için Türkiye'de böyle özgün ve profesyonel sanatçıların azlığından yakınırdı. Dergi çalışmalarında da arayışlarını sürdürdü. Son olarak çıkardığı ÇETO (Çocuk Edebiyatı Tercüme Ofisi) çocuklar için değil, gönlü çocuk kalmış büyükler içindi. Dostlarını, okurlarını ve ulaşabildiği herkesi burada yazmaya çizmeye teşvik etmiştir. Bu alana büyük bir katkı sağladığı, yolu genişlettiği bir gerçek.

Gündeme yahut "kendi gündemine" ilişkin bir fotoğraf/resim seçerek onu bir ifade, bir cümle veya bir mısrayla konuşturan çalışmaları da Mevlâna İdris'in özgün yanlarından biri olarak hatırlanacak. Aforizmatik üslup ve düşünüşe yatkınlığı burada da belirgindir.

Kurumsal danışmanlık ve metin yazarlığı işleri de yapmıştır Mevlâna İdris. Onunla çalışanlar kaleminin maharetinden, pratikliğinden bahsederler. Aktüel siyasetle, hele parti muhabbetiyle ilgisi yoktur. Köşe yazarlığında siyasetle ancak ilkeler düzeyinde, vatandaş-yönetim ilişkisi bağlamında, gördüğü/duyduğu problemleri duyurmak bâbında ilgilenmiştir. Herkesle iletişim kurabilen, katılmasak bile karşıt görüşleri de dinlememiz gerektiğini savunan bir tutumu vardı. Hukukçuluğuyla uyumlu bir tutum. Kliksiz, önyargısız, rezervsiz, pazarlıksız bir Hazret-i İnsan. Bu sebeple çeşitli kesimlerden, geniş bir arkadaş halkasına sahipti. Dostlarına ve dostluğa düşkündü. Her dostuyla özel, samimi bir sohbeti vardı; onun nezdinde kendinizi özel his-

sederdiniz.

Büyük anlatılar, ideolojik söylemler, kürsü hamaseti onun uzak olduğu şeylerdi. Cenazesi için çiçeklerle "Nusret Abimiz" yazılı bir çelenk hazırladığı rahmetli Nusret Özcan gibi o da sabit sistemlere, planlara değil bütün esnekliğiyle hayata dikkat ederdi. Zuhurata tabiydi. Doğaçlamadır onun günlük hayatı. Arabasına bindiğiniz vakit nereye gideceğiniz, ne yapacağınız belli olmazdı pek. Ani bir kararla, bir telefonla rota değişebilirdi. Taksim'de köfte diyerek yola çıkıp Tekirdağ'a varmak mümkündü!

Çağdaş bir Evliya Çelebi idi. İstanbul içinde olsun, başka şehirlerde olsun dostlarını arar, buluşur, sürpriz ziyaretler yapar, okurlarıyla görüşürdü. Türkiye'de bir iki il hariç bütün illere defalarca gitmiştir. Dünyanın çeşitli ülkelerini, şehirlerini çeşitli vesilelerle gezmiş, oralardan izlenimlerini paylaşmıştır. Kamboçya, İran, Bosna, Brezilya... Tebriz, Roma, Paris, Londra...

Ortak tutkularımızdan biri şüphesiz İstanbul'du. Başta Suriçi ve Eyüpsultan olmak üzere, Kasımpaşa, Üsküdar, Beşiktaş, Boğaz hattı gibi tarihî semtleri köşe bucak dolaştık onunla. Edirne, Bursa, Konya diğer şehirlerimiz, Koca Sinan pîrimiz. Cumayı Süleymaniye'de edâ edip, ikindiyi Edirne Selimiye'de kıldığımız vâkidir. Konya'da, Hz. Mevlânâ türbesinin önünde buluştuğumuzda kollarımı açıp kendisine "Yâ Hazret-i Mevlânâ!" diye bağırmıştım. Etraftakiler cezbeye kapıldığımı düşünmüşlerdir herhal. Bir yanımda Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, bir yanımda Mevlâna İdriS:i Rûmî! Isfahan, Üsküp, Halep gibi şehirlerden sitayişle bahsederdi. Kahramanmaraş'a, Andırın'a elbette özel bir bağlılığı vardı. Beraber gittiğimizde ne kadar duygulandığına şahit oldum. Yedi güzel adam, Sezai Karakoç ve İsmet Özel üstadlar kişisel olarak da muhabbet ettiği isimler arasındadır.

Bakımsız, metruk, amaç dışı kullanılan tarihî eserler onu üzerdi. Suyu akmayan tarihî çeşmelerden, şerbetsiz sebillerden rahatsızlık duyardı. Bu meseleyi defalarca dillendirmiş, birkaç girişim yapmıştır.

Kaliteli ve güzel yemek gündelik hayatının başlıca meselelerinden biriydi. Bu hususta sürekli araştırıcı olmuştur. Türkiye'nin neresinde ne yenir, kimden yenir, iyi çay nerede içilir, yaza ve kışa uygun mekân nerededir, bilir. Dostlarını buralara davet eder, ikram eder. Bir yere gidilecekse ona sorulur. Bir zamanlar meşhur olup sonradan markalaşmış "lâlettayin" müesseselere gitmez; ehlince bilinen, işinin ehli dükkânları tercih ederdi. Bazen de Vosvosçu Haşim Usta gibi seyyarları. Bu yönüyle merhum Mehmet Şevket Eygi'ye benzerdi. Malzemede, lezzette, sunumda kötüye olduğu kadar vasata da isyanı vardı. Ustaların ve garsonların, müşteri istekleri yerine kendi ezberlerini uygulamalarından gına getirmişti. Dostlar arasında espri konusudur bu durum. Bir yemeğe mi gidiyoruz, ey bildiğini okuyan garsonlar, kaçın, Mevlâna İdris geliyor! Acıda iddialıydı. Bizim zehir dediğimiz biberlere o acı bile demezdi! Kötü/vasat yemekler ve sunumlar nihayet onu Eski Kafa adını verdiği kafe-restoran türü bir mekân açmaya yöneltti. Hem iyi yemek ve meşrubatın iyi hizmet, sunum ve fiyatla sunulabileceğini göstermek hem de dostlarıyla, sevenleriyle, okurlarıyla buluşabileceği bir ortam kurmak istiyordu. Muhitinde ilk olan Eski Kafa ile 5-6 yıl meşgul oldu. Organik malzemeler, gulaş gibi otantik yemekler, şimdilerde unutulmuş demirhindi şurubu gibi meşrubat türleri aklımda kalanlardan birkaçı. Burada verdiği iftarlar da unutulmaz.

Her şeyde estetiğe, kaliteye düşkündür. Hafta sonları sıklıkla uğradığı yerlerden biri Bomonti'deki antika/ikinci el pazarı. Bulduğu güzel nesneleri, hatları, resimleri, kitapları bütçesi nispetinde alırdı. Hat meşk etmişti vaktiyle, fırsat buldukça "karalamalar" yapardı. Bu durum Eski Kafa'nın tasarım ve dekorasyonuna yansımıştır: Kocaman bir vav, yanında Picasso'nun fotoğraflı bir levhası: "Geleceği anımsıyorum!"

Dostlarına, sevenlerine, gariplere, yolculara, çocuklara maddi-manevi eliaçık, ikram sever. İncelikli, düşünceli, fedâkâr. Sizi evinize mi bırakacak, şurada bıraksan olur demenize aldırmaz, kapınızın önüne kadar getirir. Gece yarısı ise bina kapısından girmenizi bekler. Cömertlere cennetin kapısı açık.

Mevlâna İdris'in bir itiyadı da fıkra anlatması, espriler yapmasıdır. Kelimelerle, mısralarla, meşhur sözlerle, deyimlerle oynayarak espri üretmeye bayılırdı. Yazdığı gibi konuşur, konuştuğu gibi yazardı. Duyulmadık ilginç fıkralar veya nükteler patlatırdı. Bazen bir mevzuya cevap, bazen sohbet niyetiyle. Bu yönüyle modern bir Nasreddin Hoca'dır o. Tabii, iyice duymanız için ona doğru eğilip kulak vermeniz gerekirdi. Çok bilinmeyen bir yönü de sevdiği insanların karakteristik sözlerini, jest ve mimiklerini yansıtan taklitler yapmasıdır; fakat her yerde ve herkese değil. Bunu muhabbetinden yapardı; asla alay amacı gütmezdi.

Paylaştığı bazı şiir veya yazılara "onun tarzında" cevap verir, kırık dökük bir nazîre veya parodi yapardım. Hoşuna gider, gülümserdi.

"Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan

Kenz açılmaz şol gönülde tâ ki pür-nûr olmadan."

beytinin bir güzel hat örneğini gönderdiğinde şöyle bir şey uydurmuştum:

"Vâsıl olmaz rişte-i cân bir menzile makaradan çıkmadan

Âyân olmaz idealar dîde-i idrâke mağaradan çıkmadan."

Zekâ oyunlarına, çocuk oyunlarına hem tabiatı hem "mesleği" gereği ilgi duyardı. İyi derecede satranç oynardı mesela. Birkaç defa satranç oynamıştık onunla.

Belki en başta söylemem gereken şeyi şimdi söyleyeyim; benim sevdiğim tabirle, Mevlâna İdris yüzü nurlu, kalbi nurlu bir "ehl-i Kur'ân" idi. Kendine mahsus bir tarzda Kur'ân-ı Kerîm okur, bir vesile çıkarsa bunu değerlendirirdi. Ezan okur, güzel okunan ezan ve salâlara kulak kesilirdi.

Hz. Peygamber'in, ehl-i beytin, ashâbın, âriflerin bülbülü idi. Arada bir "Yâ Ali!" diye nidâ eder, ben de "Yâ Haydar!" diye yankılardım.

Süleymaniye'nin gülü idi. İstanbul dışında değilse her cuma ve her bayram Süleymaniye'de olur, cuma sonrası genellikle ikindiye kadar kuru fasulyeli, pilavlı, dönerli, çaylı bir sohbet faslı devam ederdi. Mevsim yaz ise karpuz ve kavun cabası. Bu geleneğimizi başlatan yahut yerleştiren odur. Zaman zaman çocukları Behram, Nedim ve Kaptan'la beraber gelir, misafiri de eksik olmazdı. Onu bulmak isteyen o saatte, orada bulacağını bilirdi. Ailesiyle birlikte memleketi Maraş'a gidecekse bayram namazı sonrası hareket ederdi.

Mevlâna İdris'in entelektüel, sanatsal ilgilerinin kalbinde kanaatimce müzik dururdu. Sanat müziğinden halk müziğine, ülke müziklerinden özgün müziğe ve popüler müziğe geniş yelpazeli bir dinleyiciydi. Elbette "sadece beğendiklerinden müteşekkil" iyi bir arşive sahipti. Usta sesleri, usta yorumcuları tercih ederdi. Kâni Karaca, Müzeyyen Senar, Nesrin Sipahi, Neşet Ertaş, Cem Karaca, Barış Manço, Erkin Koray, Zamfir, Ennio Morricone, Gilbert Becaud, Farid Farjad gibi çeşitli tarzların meşhurları yanında herkesçe bilinmeyen sesleri ve müzikleri de araştırır, dinlerdi. Orhan Gencebay müziğine tutkuluydu. Katıldığı programlar vesilesiyle birkaç kere mülâkiliği olmuştur ustayla. Orhan Gencebay'ı sevdiğimi bildiği için o programlardan fotoğraflar paylaşmıştır benimle. Aşkı en kuvvetli ifade eden sanat olarak müziğin kendisi de bir aşktır onun için. Seslerin dünyasına alabildiğince açıktı. Dinlediği şarkılara vecdle eşlik ederdi. Ney meşk etmiş, mızıka çalmıştır. Bir ara Klasik Batı Müziğinin kısa eserleri/parçaları ile Carmen operasından bir seçki istemişti benden. Bunları da zevkle dinlemiş, özellikle Brahms'ın 5 nolu Macar Dansı için "Klasik Batı Müziği denince aklıma bu eser geliyor. Çok karakteristik, nefis bir beste." diyerek izlenimini belirtmişti. Meclislerde yeri geldikçe şarkı söylerdi. Alacağı arabada önce ses sistemine ve arabanın rengine bakardı. Teknik işlerine yardımcı olan yakın dostu Kadir Kaleli'nin böyle bir hatırası var: "Önce rengine baktı, sonra şoför koltuğuna oturdu, teybi kurcaladı, sesini açıp kapattı ve bu arabayı alalım dedi. Arabayı incelemedin ki dedim. Teybi güzel, tamam diye cevap verdi!"

Sinema bir başka meşgalesiydi. Klasikleri, ülke sinemalarını, festival filmlerini, animasyonları, çizgi filmleri mümkün mertebe takip ederdi.

Görmenin, işitmenin, tad almanın estetik boyutlarının ardında aslında örtük bir felsefe, bir duyuş vardır. Bize bağışlanmış imkânlar/ihsanlar içinde ve belirlenmiş ilkeler doğrultusunda her ânımızda kendi hakikatimizi keşfetmek, potansiyelimizi gerçekleştirmek, birlikte varolmak, nihayet içimizde ve dışımızda ilâhî tecellileri müşahede etmek. "Ye, iç, düşün, şükret." Mevlâna İdris'in hayata, varoluşa bakışını böyle özetleyebilirim. Onun carpe diem'i ve hûş der dem'i bu minval üzeredir. Biraz da kozmik bir yalnızlık hikâyesi; kimimize yolu düşmeyen, kimimizin ise yakasından düşmeyen kozmik bir yalnızlık. Necip Fazıl üstadın kurcaladığı, deştiği, sadece "en yakınımıza" açık, başkasına kapalı olan yalnızlığımız.

Son aylarında yorgunluğundan dem vurur olmuştu. Yılların biriktirdiği sağlık sorunlarına yönelik tedbirleri alma konusunda ihmalkârdı bir yandan. Her şeyiyle yıpratıcı, kıyıcı ve yabancı hâle gelmiş olan şu dünya, şu toplum artık ona göre değildi sanki. Vefatından iki hafta kadar önce bir işaret fişeği gibi Eyüp Sultan'daki meşhur talik levhanın fotoğrafını paylaşmıştı whatsapp'tan:

"Yetişmez mi bu şehrin halkına bu nimet-i Bârî

Habîb-i Ekrem'in yâri Ebâ Eyyûb el-Ensârî"

Ben de "Evet, hatırladım, Eyüp Sultan'daki levha." diye cevaplamıştım. Mistik bir haber çıkardığım yok bundan. Bir tevafuk, bir güzel tecelli herhalde; şimdi istirahatgâhı Hazret'in yan tarafındaki Mihrişah Sultan Haziresi'nde. "Bir bir gelir, bir bir gider, Bir kalır."

Dostlar hakkında yazmak zor, ölümlerinden sonra daha zor. Gittikçe eksilen sayımız, gittikçe artan yalnızlığımız demek. Her anma yazısı kendimiz için de bir ağıta dönüşüyor ister istemez. O zaman, bir akşam bahsini ettiğimde Mevlâna İdris'in de çok sevdiğini söylediği ve hemen internetten bularak heyecanla okuduğu, Rilke'nin biraz Yunusça, epey Hayyamca denilebilecek sırlı, derin şiirinden şu üç mısrayla bitirelim:

"Ne yaparsın Tanrı, ben ölürsem?
Senin testinim ben, ya kırılırsam?
Ne yaparsın Tanrı? Kaygım var."

Elveda -ve görüşmek üzere- sevgili dostumuz, ağabeyimiz, üstadımız Mevlâna İdris.

Mevlâna İdris

Enes BATMAN
Yazar-Şair

Bu yazıyı, Mevlâna İdris'in evininin önünde, onun sevdiği şarkıları dinleyerek yazıyorum. Değerli Mustafa Özel hocam, O'nun hakkında yazı istediğinde bunun zor olacağını biliyordum, fakat bu kadar zor olacağını tahmin etmemiştim. Ne yazacağımı, nereden başlayacağımı düşündükçe onu ne kadar çok özlediğimi bir kez daha fark ediyordum.

Onun bambaşka bir bakışı vardı daima. Çiçekli, hüzünlü, yorgun, ümitli bir hali vardı. İnsanları şüphesiz severdi. Ve özellikle de çocukları.

ÇETO (Çocuk Edebiyatı Tercüme Ofisi) dergisinin editörlüğü görevini vermişti bana. Bir akşam "neden çay içmiyoruz?" diyerek aramıştı, şarkıları ve yolları geçtikten sonra bir çay bahçesinde durmuştuk. Bir çaylık sessizlikten sonra konuya girmişti, ÇETO'nun editörü olmamı istiyordu. Yirmi bir yaşında, çok sevdiğim bir şairin ve hocamın yanında, müthiş bir derginin editörü olacaktım. Havalara uçmuştum.

Zaten ben dahil, çok fazla çocuğa uçmayı öğretmişti o. Hayır, hatırlatmıştı demeliyim belki de.

İnsan doğduğunda uçmayı bilir çünkü. Hayal gücü sınırlandırılmamıştır. Bir kirpinin baloncu olduğunu düşleyebilir mesela. Fakat sistem bunu törpüler; hayal gücü rengarenk ve kocaman bir balondur, sistem ise iğnesine benzer.

Çocukları uslu bireyler haline getirmek için sürekli iğne gösterenlerin arasında onlara estetiği, şiiri, rengi, deseni, ahengi, fıtratı ve Allah'ı hatırlatan çiçekler uzatırdı o.

ÇETO'da eserlerini yayınladığımız çocuklarla nasıl büyük bir içtenlikle ilgilendiğine defalarca şahit oldum. Çocukların birkaç dizelik şiirlerini uzun uzun incelerdi. Onlarla telefonda konuşurken çocuklar kadar heyecanlandığını görebilirdiniz. *ÇETO*'nun ofisinde gece yarılarına kadar sırf çocuklar için nasıl çalıştığını görenler onun çocuklara verdiği önemi anlayabilirdi.

O, bu dünyada çocuklara çok iyi davrandı. Daha adil ve daha çiçekli bir dünya için elinden geleni yaptı. Dilerim öte tarafta Allah onun tüm günahlarını affeder, bir çocuk gibi ağırlar onu cennetinde.

Kimse Cevap Veremedi

Yani ben ölmeli miyim anne
Şarkılar söylemeden
Yeryüzünü bilmiyorum gökyüzünü bilmiyorum
Uçurtma uçurmadan ve daha yürümeden

Mevlâna İdris
(Kuş Renkli Çocukluğum, Gülücük Çocuk Kitapları, Sayfa 56)

insicam

Gazâlî'nin Tasavvufla İlgili Eserleri

Mülayim Sadık KUL

Daha önceki yazılarımızda Gazâlî'nin genel anlamda tasavvuf hakkında görüşlerine yer vermeye çalıştık. Özellikle de şeriat ilimleri ile tasavvuf arasındaki ilişkinin onun gözünde nereye oturduğunu anlama ve anlatma gayretinde olduk. Bu bağlamda bilinmesi gereken diğer önemli konunun da onun bu bağlamda kaleme aldığı eserler olduğu kanaatindeyiz. Hedefimiz detaylarda boğulmadan bu eserler hakkında bilinmesi gereken temel meselelere kısaca işaret etmektir.

Gazâlî'nin tasavvufî görüşleri ve din anlayışı bakımından en önemli eseri tartışmasız, "Dinî İlimlerin İhyâsı" anlamına gelen *İhyâü ulûmuddîn* adlı kitabıdır. Gazâlî diriliş projesini İslam düşünce geleneği paradigmasına uygun bütüncül bir dünya görüşü (Weltanschauung) olarak *İhyâ* adlı kitabında bayraklaştırır. İhyâ'nın en önemli hedefi, İslam ilim mirasının bir bütün olarak tasavvuf temelinde yeniden yorumlanmasıdır.

Altı çizilmesi gereken nokta, gerek sistematiği ve metodu, gerekse içerdiği konular ve bu konuları ele alış biçimiyle İhyâ, bu alanda yazılmış en önemli şaheser olma özelliğini bugün dahi korumaktadır. Dolayısıyla *İhyâ* sadece o günün şartları için geçerli çözüm önerilerine sahiplik eden bir kitap olmaktan öte bir öneme sahiptir.

Bununla birlikte bu bağlamda telif ettiği diğer eserlerin sadece bir tekrardan ibaret olduğunu düşünmek de doğru değildir. Konuları genel anlamda tasavvuf çerçevesinde olmasına rağmen her birinin yoğunlaştığı farklı bir ağırlık noktası vardır. Bunlar hakkında sağlıklı bilgi sahibi olmak, Gazâlî'nin tasavvufî görüşleri hakkında kuşatıcı bir yaklaşıma sahip olmak için gereklidir.

İhyâ, kuşatıcılığı ve sistematiği yanında vazettiği İslam düşünce paradigmasıyla da özgün İslam düşüncesini asırlar ötesine iletme ve ilan etme vasfını haiz, İslam ilim geleneği içerisinde üretilmiş ender ve vazgeçilmez eserlerden birisidir. İhyâ'da dünya ve ahiret mutluluğu için gerek itikad ve gerekse muâmelât açısından bir mümine lazım olan her şey açık ve ayrıntılı bir şekilde yer alır. Bu özelliği itibariyle İhyâ, dinî ilimleri yeniden *İhyâ* etmek için yazılmış bir tür İslâmi bilgiler ansiklopedisidir.

İhyâ'nın başta kardeşi Ahmed Gazâlî olmak üzere günümüze değin birçok âlim tarafından özetlenmiş olması, esere verilen değeri göstermesi açısından önemlidir. Bu eser üzerine bugüne kadar yapılmış en geniş çalışma, Seyyid Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî'ye ait olan *İthâfü'S:sâdeti'l-müttakīn bi-şerhi esrâri İhyâ'i 'ulûmi'd-dîn* adlı şerhtir.

Aslında Bağdad Nizâmiye medresesindeki görevinden ayrılarak irfan yolunu zevk mertebesinde tecrübe etme niyetiyle başladığı yolculuk, İmam Gazâlî'nin hayatında yeni bir dönemin de habercisidir. Bu dönemden sonra yazdığı tüm eserler, bu yeni irfanî tecrübenin bir şekilde izlerini taşır. Önceki yazdıklarını da belki sonradan telif ettiği bu eserler ışığında yeniden değerlendirmek, farklı yorumlara kapı aralayabilir. Bu mesele Gazâlî'nin hangi konuda ne düşündüğü sorusuna cevap bulmak isteyenler açısından önem arz etmektedir.

Gazâlî yaklaşık on bir yıl süren kendi iç dünyasında gerçekleştirdiği bu sûfî tecrübenin (sefer der vatan) ümmet için ne kadar kıymetli olduğunun farkındaydı. Bu sebeple tasavvuf yoluyla ilâhî hakikate (mârifetullah) ulaşma gayretinin neticelerini sadece kendisi müşahede etmekle kalmayıp bunların muâmele olarak isimlendirdiği kısmını önce *İhyâ* kitabıyla sonra da bu konuda yazdığı diğer eserlerle ölümsüzleştirdi.

Gazâlî İhyâ'nın başında tasavvuf ilmini, anlatılmasına müsaade edilen ve edilmeyen olarak ikiye ayırır. Birincisine *muâmele ilmi* ismini vererek kitabın içeriğinin de bu ilimle alakalı olduğunu söyler. Bu ilmin konusu sabır, şükür, ihlâs ve bunların zıtları olan riya gibi kalbin hallerine ilişkin meselelerdir.

Mükâşefe ilmi ise bunları tecrübe eden sûfînin anlatmaya mezûn olmadığı ilimdir. Bu ilim, arındırılan ve temizlenen kalpte bir nurun zuhur etmesi ile keşfen elde edilen ledünnî ilimdir. Diğer bir ifadeyle perdenin açılıp hak olanın apaçık müşâhede edilmesidir. Bu bilgi kitaplarda anlatılamaz. Zira keşfedilenin anlatılmasına izin yoktur. Bu ilmi bilenler ancak ehliyle bunu müzakere edebilirler, ötesine müsaade yoktur.

İrfan yolunun, riyâzât ile nefsi mâsivâdan arındırmak olduğunun altını çizen Gazâlî, zâhirî ilimlerin, özellikle fıkıhla kelâmın bu yolda nisbî bir değere sahip olduğunu ifade etmiştir. Meşhur eseri *İhyâ* kendi tecrübesi olan halvet hayatının ürünüdür. *Mişkâtü'l-envâr, Mükâşefetü'l-kulûb, el-Maksadü'l-esnâ, Ravzatü't-tâlibîn, er-Risâletü'l-ledünniyye, ed-Dürretü'l-fâhire, Mîzânü'l-amel, Me'âricü'l-kuds, Minhâcü'l-ârifîn, Mi'râcü'S:sâlikîn, Minhâcü'l-âbidîn, Kimyâ-yı Saâdet ve el-Münkız mine'd-dalâl* gibi eserleri hep bu döneme ait ve tasavvuf ağırlıklıdır.

Gerçi bu eserlerden bazılarının ona aidiyetinin tartışmalı olduğunu biliyoruz. Buna rağmen Türkiye'de bu alanın tartışmasız en önde gelen âlimlerinden biri olan Süleyman Uludağ, ''tartışmalı olan bu eserlerin onun genel kanaatleriyle uyuşmayan herhangi bir unsur ihtiva etmediğini'' tespit etmektedir. Buna ek olarak en sağlıklı yolun, ona ait olduğunda şüphe olmayan eserlerdeki fikirlerin esas alınarak diğer eserlerinin yorumlanması olduğu söylenebilir.

Gazâlî'nin *İhyâ* dışında tasavvuf konusunu işlediği kitaplara geçmeden önce bu baş eserinin özeti konumundaki iki esere işaret etmekte fayda mülahaza ediyorum. Bunlardan bir tanesi Kimyâ-yı Saâdet olarak isimlendirdiği, aslı Farsça olan kitaptır. Diğeri ise dilimize ''Cennete Doğru Abidler Yolu'' olarak tercüme edebileceğimiz *Minhâcü'l-âbidîn ilâ Cenneti Rabbi'l-Âlemîn* adlı eseridir.

Her iki eser de Gazâlî'nin *İhyâ* ile vermek istediği temel mesaja yönelik özetlerdir. Bu yönüyle onun temel mesajını kısa yoldan derli toplu olarak öğrenmek isteyenler için büyük bir hazine niteliğindedir her iki kitap da. Bu bilgiler bir müminin İslâmî kimliğine uygun bir hayat tarzını ve kişiliğini belirleme gayesini gütmektedir. Bu nitelikteki bir kişi dünyayı tamamen ihmal veya terk etmeksizin rabbânî bir kul olarak yaşamayı öğrenir. Terkedilecek olanın dünyadaki helal kılınmış nimetler olmadığını fark eder. Asıl dikkat edilmesi gereken gerçek tehlikenin, o nimetlerin kendisiyle Rabbi arasında perde olma potansiyeli olduğunun şuuruna varır. Bu bilinçle kulluğun gerektirdiği hususları samimiyetle yerine getirmeye çabalayarak Hak Teâlâ'nın yakınlığını kazanmaya elindeki tüm imkânları seferber eder.

Bu anlayış nakşiliğin en önemli esaslarından biri olan "halk içinde Hak'la (c.c.) beraber olmak" anlamında halvet der *encümen'e* tekâbül eder. Anadolu irfanı bunu "El kârda gönül yârda" ile halkın da anlayabileceği bir ifadeyle Türkçeleştirmiştir. Daha yaygın olarak bilinen "Eli işte gözü oynaşta" tabiri de aslında aynı anlamda olmakla birlikte "oynaş" kelimesinin bugün ifade ettiği menfi anlam sebebiyle yanlış anlaşılmaya müsait olduğunu söyleyebiliriz.

Bu kitapları özetleme vesilesi de dostlarının İhyâ'nın çok uzun olduğu için istifade edemedikleri yollu şikâyetleridir. Hüccetülislam kendisinden İhyâ'nın özetlenmesi yönündeki talepleri makul görerek, diriliş projesinin en önemli umde ve mesajlarını bu kitaplarında yeniden ele alır. Arapça bilmeyen kendi hemşehrileri için *Kimyâ-yı Saâdet*'i Farsça, Minhâcü'l-âbidîn'i ise Arapça olarak kaleme almıştır. Meşhur *İhyâ* şârihi Zebîdî, aslı Farsça olan *Kimyâ-yı Saâdet* adlı eserin, İhyâü ulûmiddîn'in bu dile adaptasyonu olduğunu bildirmektedir.

Kimyâ-yı Saâdet adlı eser, sistematiği ve konuları açısından neredeyse bire bir İhyâ'nın özetlenmesi şeklindedir. İhyâ'daki planın aynıyla muhafaza edilerek sadece başlıkların değiştirildiği Kimyâ-yı Saâdet her biri on asıldan oluşan dört rükünden meydana gelmektedir. Bu

rükünler sırasıyla; ibadetler, muâmelât âdâbı, muhlikât (helaka götürenler) ve münciyât (saadet ve kurtuluşa erdirenler) olarak aynen İhyâ'da olduğu gibi tertip edilmiştir. Gazâlî el-Münkız ve el-Müstasfâ adlı eserlerinde bu kitabından isim vererek bahsettiği için ona aidiyeti hususunda bir şüphe yoktur.

Minhâcü'l-âbidîn adlı kitap, müellifin son dönem çalışmalarından olduğu kabul edilen ve yazara nisbeti tartışmalı olan bir eserdir. Zebîdî ise kendi zamanında *Minhâcü'l-'âbidîn*'in Gazzâlî'nin son yazdığı eser olarak kabul edildiği bilgisini vererek bu eserin Gazâlî'ye ait olduğunu teyit etmektedir.

Gazâlî cennete giden yolun engellerle dolu olduğu uyarısıyla kitabına başlar. Temel olarak cennet ve ubudiyyet yolunda yedi engel olduğundan bahseder. Tek tek ele aldığı "ibadet/kulluk yolundaki sarp geçitler (avâiq)" olarak isimlendirdiği bu engeller sırasıyla şöyledir: İlim ve marifet geçidi, tevbe geçidi, engeller (dünya, insanlar, şeytan, nefis) geçidi, âfetler geçidi, sebepler geçidi, gizli tehlikeler geçidi ve son olarak da hamd ve şükür geçidi.

Bu engellerden kurtulma yolunun, takva ve ihlas yolu olduğuna işaret ederek beş duyu organımızın nasıl takva hasletini kazanacaklarını tafsilatlı olarak anlatır. Dolayısıyla Gazâlî birbirinden farklı fonksiyonları olan duyuların eğitiminin ve terbiyesinin de farklı olduğunu söyleyerek, eğitim alanında çok önemli bir ayrıntıya asırlar öncesinden işaret etmiştir. Daha sonra ahiret yolculuğunun mânevî bir yolculuk olduğunu ve bunun sonunda Allah'ın âbid kullarına yirmisi bu dünyada ve yirmisi ahirette olmak üzere kırk çeşit ihsanda bulunacağını müjdeleyerek kitabını sonlandırır.

Bu kitapla ilgili bir tecrübemi paylaşarak konuya devam edelim. Lisede okumakta olan oğlum, dini bilgilerini geliştirmek için bir kitap vermemi isteyince çok fazla düşünmeden ona Abidler Yolu'nu tavsiye etmiştim. Bir müddet sonra gelerek: "Baba! Bu kitabı anlamakta çok zorlanıyorum bana başka bir kitap ver" dediğinde önce şaşırmış ve biraz daha sabrederek okursa zevk alabileceğini söylemiştim. Daha sonra gün gelip ilâhiyat öğrencilerimle bu kitap üzerinden ders yapmaya başlayınca o zaman Ahmed'in neden bazı konuları anlamakta zorlandığını anlamış oldum. Demek istediğim, bu kitaplar her ne kadar ehli için kolay gibi gözükse de bu konularda ön birikimi olmayanlar için zor olabilir. Dolayısıyla bittecrübe kime neyi tavsiye ettiğimize dikkat etmek gerektiği aşikârdır.

Gazâlî uzmanlarının da teyit ettiği gibi *İhyâ* ve onun özeti mesabesinde olan bu iki eserden sonra "onun düşünce dünyasına ışık tutan en önemli eser hangisidir?" diye sorulsa, muhtemelen kendi hakikat sergüzeştini konu alan "*el-Munkız mine'd-dalâl*" diye cevap vermek doğru olurdu. Biz de onunla başlayalım.

el-Munkız mine'd-dalâl, müellifin kendi düşünce serüvenini özetlediği otobiyografik bir eserdir. Bu kitapta serdettiği fikirlerin bir kısmı, bazı âlimler tarafından takdir edilirken bazılarınca da eleştirilmiştir. Bu eser derûnî tasavvuf tecrübesinin safhalarını bildirmesi açısından ayrı bir değere sahiptir. Birçok dile tercüme edilen bu eser, Gazâlî'nin fikir dünyasına nüfûz etmek isteyenler için vazgeçilmez bir kaynaktır. Geçenlerde bir vesileyle bir araya geldiğimiz Gazâlî uzmanı Frank Griffel de bu kitabın önemine vurgu yaparak dikkatli okunmadığında yanlış anlaşılabilecek bir eser olduğuna işaret etmişti.

Bu kitabında hakikat arayıcılarının başka hangi ilim ve metot aracılığıyla bu işi yapmak istediklerini kelamcılar, felsefeciler ve Bâtınîler üzerinden tartışarak, bunların hiç birisinin maksûda yani Marifetullah'a erişmek için yeterli olmadıklarını tespit eder. Zâhiri diye nitelendirdiği fıkıh, kelâm gibi ilimlerle ilm-i bâtın olarak nitelendirdiği tasavvuf arasında bir değerlendirme yaparak, farz-ı ayn ilimlerden saydığı tasavvuf ilminin hangi sebeple diğer ilimlere üstün olduğunu açıklar.

Bu kitaptaki diğer önemli bir tespiti de tasavvuf ilminin kâl değil hâl ilmi olduğuna yaptığı vurgudur. İsterseniz sözü kendisine bırakarak bu konuda yaptığı tespitleri bizatihi Gazâlî'nin kendi kaleminden öğrenelim.

Gazâlî diyor ki, "Bu yol özetle şudur: Nefsin öne koyduğu engelleri aşmak, onun kötü huylarından ve pis sıfatlarından arınmak, bu suretle Allah'tan başka her şeyden kalbi tahliye etmek ve onu Allah Teâlâ'nın zikriyle süslemektir."

"İlim amelden daha kolay olduğundan tasavvuf yolunu anlamak için önce bu yolun bilgisini tahsil etmeye karar verdim. Ebu Tâlib Mekkî'nin Kûtu'l-Kulûb'unu, Hâris el-Muhâsibî'nin eserlerini; Cüneyd, Şibli, Bâyezîd-i Bistâmî ve benzeri diğer meşayihe ait çeşitli cümle ve ifadeleri okudum, inceledim, böylece bilgi seviyesinde tasavvufun künhüne, sufîlerin maksatlarına tam olarak vâkıf oldum. Anladım ki sufîlerin en temel özelliği olan hususa ilim öğrenmekle değil ancak zevk, hal, sıfatları değiştirme suretiyle erişilebildiğini kavradım."

"Tasavvufla ilgili bilgileri elde ettikten sonra şuna kanaat getirdim: Ahiret saadeti ancak takva ve nefsin isteklerine gem vurma ile elde edilir. Bunun başı da kalbin yalancı dünya ile ilgisini kesmek, ondan uzaklaşmak ve ahirete yönelmektir. Bu da ancak mal ve itibarı bir kenara bırakmak, meşguliyetlerden kaçmak ve engelleri aşmakla gerçekleşir."

Bu sözler onun bir ömür ve özellikle de son on bir yıllık tecrübesi-

nin özetidir. Bu kitabın önemi de bir ömür hakikati arayan büyük bir âlimin bu sergüzeştini ve bu meyanda elde ettiği zâhirî ve bâtınî tecrübesini bir bütün olarak kendinden sonraki nesillerin hizmet ve değerlendirmelerine sunabilmesidir.

Aslında içerik olarak belki de hakkında en çok tartışılan eserlerinden birisi de "Nurlar Fanusu" anlamına gelen Mişkâtü'l-envâr adlı kitabıdır. Şimdi ana hatlarıyla bu kitabı tanıtmaya gayret edelim.

Mişkâtü'l-envâr, Gazzâlî'nin son dönem eserlerinden olup felsefî muhtevasından dolayı eleştirilmiş ve Gazâlî'ye nisbeti hep tartışılagelmiştir. Gerek Gazzâlî'nin hayatından bahseden klasik kaynaklarda zikredilmesi, gerekse İbn Rüşd ve İbn Tufeyl gibi düşünürler tarafından yapılan atıflar sebebiyle Gazâlî'ye aidiyeti kesinlik kazanmaktadır.

Bu eserinde özellikle Allah'ın gökyüzü ve yerin nuru olduğunu ifade eden nur ayeti etrafında geliştirdiği varlık ve bilgi felsefesiyle, kendinden sonra gelen İbn-i Arabi gibi mutasavvıfların da ilham kaynağı olmuştur. Bu ayetteki ifadelerden hareketle yaptığı yorumlarla her şeyin gerçek sahibinin hakiki nuru temsil eden Allah olduğunu ve diğer nurların varlıklarını bu nurdan aldıklarını söylemiştir. Buna bağlı olarak da Gazâlî'ye göre avamın tevhidi "lâ ilâhe illallah", havassın tevhidi ise "lâ mevcûde illallah" veya "lâ ilâhe illâ hû" sözleridir.

Gazâlî'nin hem *Munkiz* hem de *Mişkâtü'l-envâr*'ını enfes bir tercümeyle Almancaya kazandırmış olan Abd-Elsamad Elschazli bu kitaba yazdığı önsözde felsefede "sudur teorisi" olarak bilinen yaratılışı açıklamaya matuf varlık felsefesini, bu kitabında nur anlayışı üzerinden İslami bir zemine taşıdığını iddia etmektedir. Bu kitap hem bu mesele hem de vahdet-i vücûd teorisini hatırlatan açıklamalar sebebiyle farklı yorum ve eleştirilere maruz kalmıştır.

Gazâlî'nin tasavvuf anlayışı, ruh hakkındaki görüşüyle yakından bağlantılıdır. Onun tasavvufî-felsefî düşüncesinin en son ürünlerinden olan *Mişkât'a* göre ruhlar hissî, hayalî, aklî, fikrî ve kutsî olmak üzere beş çeşittir. Bunların en mükemmeli olan nebî ve velî türler kutsî ruhlar olup, doğrudan Allah'tan vahiy ve ilham alma özelliğine sahiptirler. Ancak velîlerin ruhları Allah'tan feyiz alma konusunda peygamberlerin ruhlarına muhtaç oldukları için derece olarak bir mertebe aşağıdadır.

Gazâlî'nin, *İhyâ* başta olmak üzere eserlerinde sık sık ifade ettiği üzere ifşa edilmesi doğru olmayan "mükâşefe ilmi"nin sırlarını kendisine açıklamakta sakınca görmediği, "kalbi Allah'ın nuruna açılmış" bir dostuna yazdığı Mişkât, aynı zamanda düşünürün kendi ontoloji ve epistemolojisinin özeti sayılabilir. Bu anlayışa göre varlık "nur", yokluk ise "zulmet" diye adlandırılabilir.

Gazâlî, "Allah'ın zâtından başka her şey fânidir" meâlindeki âyetin yorumundan hareketle, "Her şey O'nun nurudur; hatta her şey O'dur; çünkü O'ndan başkası ancak mecazi anlamda bir hüviyete sahiptir" tespitinde bulunur. Bu kitabındaki bu ve benzeri vahdet-i vücûdu hatırlatan açıklamaları, bazı araştırmacılar tarafından İbn-i Arabî, başkaları ise İbn Sînâ'nın "kendiliğinde mümkin" doktrini ile irtibatlandırmaları sonucunu doğurmuştur.

Mîzânü'l-amel adlı eserin Gazâlî'ye aidiyetinden bazı şarkiyatçılar şüphe etmişlerse de son zamanlarda yapılan çalışmalar bunun müellife ait olduğunu göstermiştir. Ahlâk ve tasavvuf ağırlıklı olan Mîzânü'l-amel'in dokuz kadar nüshası günümüze ulaşmıştır.

el-Maksadü'l-esnâ fî şerhi esmâillâhi'l-hüsnâ adlı eseri, kitabın isminden de anlaşılacağı üzere Allah'ın doksan dokuz isminin manasını açıklamak üzere kaleme alınmıştır. Özellikle *Rahmân ve Rahîm* isimleri özelinde ortaya koyduğu varlık tasavvuru, Allah'ın rahmet ve merhameti hakkında çok önemli bilgiler içermektedir.

Bidâyetü'l-hidâye isimli eserinde Gazâlî ilmin asıl amacının, sahibini doğru yola götürmek olduğunu, bunun da takvadan geçtiğini belirtir. Ağırlıklı olarak, takva hakkında açıklamaları içeren önemli bir kitaptır.

er-Risâletü'l-ledünniyye adlı eserin Gazzâlî'ye aidiyeti tartışmalıdır. Bu eser, ledünnî bilginin imkânı konusunu ele almaktadır. Gazâlî, bir kısım dostlarının kendisine bazı âlimlerin tasavvufî bilgiyi inkâr ettiklerini söylemeleri üzerine bu risâleyi kaleme aldığını belirtmektedir. İlimler, şer'î ve aklî olarak ikiye ayrıldığına göre bilgi edinme yolları da insanî öğretim ve rabbânî öğretim şeklinde iki kategoride ele alınır. Tasavvuf ilmi ise her iki ilim alanına da şamil bir ilim olarak tasvir edilir. Bu yönüyle diğer eserlerinde olmayan farklı bir tasnif yapılması, belki de bu eserin ayrıcalıklı özelliğidir.

Bu makalede hedefimizin Gazâlî'nin *İhyâ* başta olmak üzere tasavvufî tecrübesini anlattığı diğer eserleri hakkında genel bir çerçeve çizmek olduğunu bildirmiştik. Elbette her bir kitabı, pek çok ilmî ve akademik çalışmanın konusu olmuş bir alanın hakkını vermek iddiasında değiliz. Bizim yapmaya çalıştığımız, Gazâlî irfan bahçesinden bir demet derleyebilmektir. Daha doğrusu tattığımız ve anladığımız kadarını paylaşarak hem İslam düşünce mirasına hem de Gazâlî'ye olan vefa borcumuzu bir nebze yerine getirebilmiş olmaktır. Bunu yaparken de genç dimağlarda ve gönüllerde Gazâlî üzerinden manevî irfan neşvesinin diriliş ateşini biraz harlayabildiysek ne mutlu.

Dijitalleşme ve Mahremiyet

Sevde ÖZTÜRK

İbn Haldun Üni., Sosyoloji Doktora Öğrencisi

Son yıllarda hakkında konuştuğunuz bir ürünün teknolojik aletlerinizde karşınıza reklam olarak çıktığına şahit oldunuz mu? Hatta aynı mekânda bulunduğunuz şahısların algoritmalar tarafından size arkadaşlık için "tanıyor olabilirsiniz" olarak sunulduğuna? Özellikle, sosyal medya ve akıllı cihazlar en özel alanlarımıza girdiğinden beri kişisel alanımız ve mahremiyetimiz tartışma konusu olmaya başladı. En başta kişiselimizi kendi isteklerimiz ve kontrolümüz doğrultusunda paylaştığımızı düşündüren dijital ağ, daha sonraları kişisel verilerin ticari, reklam ve kötü amaçlı kullanımına sebebiyet verdi. Bugün hayatlarımızın tamda ortasına yerleştirdiğimiz dijitalleşme ve yeni teknolojiler, özel hayatlarımızı doğrudan etkiler hale gelmiştir. Özellikle, internetin bireylerden toplanan dijital verilerle oluşturduğu büyük bir bilgi havuzu olması pek çok soru işaretini de beraberinde getirmektedir.

Ünlü filozof Byung Chul-Han, bu büyük veri havuzunu, kişinin kendisinin bile farkında olmadığı bilinç dışı bireysel ve toplumsal hareketlerini erişilebilir kılacak ve görünür hâle getirecek bir sistem olarak tanımlamaktadır. Gerçekten de bireyin beğenileri, seçimleri, aile ve arkadaşlık ilişkileri adeta bir dijital mecra havuzunda birikmektedir. Öyle ki yıllar önce paylaştığımız gönderiler, sosyal paylaşım siteleri tarafından hatırlatılınca gözlerimiz dolmaktadır. Bu hususta, Eirik Lokke, özellikle cep telefonlarının büyük bir gözetim aracı olarak kullanıldığına dikkat çeker. Zira ne telefonsuz ne de internetsiz günlük hayatı sürdürmek pek de mümkün değildir. Ancak, bir yanda bu büyük veri havuzunda iz bırakan birey, diğer taraftan da gözetleniyordur. Bu gözetim de mahremiyetin en temel iki özelliği olan görünmezlik ve bağımsızlık ilkelerini tehdit etmektedir. Biliyoruz ki bugünlerde mahremiyet ihlali üzerine açılan hukuk davaları giderek çoğalıyor. Ancak, ilginçtir ki, bu ihlal bireylerin artık pek de umurunda gibi gözükmüyor. Bu husus en başta pandemi döneminde en çok kullanılan mesajlaşma uygulaması WhatsApp'ın kişisel veriler kuralını değiştireceği açıklamasıyla gündeme geldi. Türkiye'de bir yığın insan Telegram, BİP gibi farklı uygulamalara geçse de WhatsApp mesajlaşma ağını kullanmaya devam etti. Hatta bu süreçte mikrofon uzatılan bireylerin pek çoğu kişisel verilerinin paylaşımından rahatsız olmayacağını bile dile getirdi. Tüm bunlar ya bireylerin gözle görülür çoğunluğunun artık kendinden ve özel alanından vazgeçtiğini ya da özel alanla olan ilişkilerinde kırılma yaşadığını gösteriyor.

Diğer taraftan, Paul Virilio, küreselleşmenin bireyleri, sürekli olarak kendilerini gözlemlemelerine ve diğerleriyle karşılaştırmalarına yönlendirdi-

ğini vurgular. Bu vurgu ile aslında bireyin bir araç haline getirildiğine ve tüketim için kullanıldığına dikkat çekmeye çalışır. Günümüzde bunun en açık örneği bireylerin dijital bir evrende yeniden görünür olduğu sosyal medyaya dahil olmalarıyla gerçekleşir. Birey, bir yandan katıldığı bu dijital evrende kendisini yeniden mevcut kılarken diğer taraftan tüm dünya ile karşılaştırılacaktır. İnsanların odalarından bile çıkmadan son gelişmeleri takip ettiği, alışveriş yaptığı, oyun oynadığı, dil öğrendiği esnada tüm eğilimleri, beğenileri, korkuları, başarıları tıkladığı uygulamalarca kayıt altına alınmaktadır. Bauman, gözetimin özellikle tüketim alanında gerçekleştiğini belirtmektedir. Bauman'a göre tüketim bireylere cazip gelmekte ve yeni gözetim araçları, bireyin her şeyini görüntülemekte iken bireyin kendisi ortadan yok olmaktadır. Birey kendi rızası ile buraya dahil olduğu için zaten kişi, mahremiyetini de işbirliği içinde paylaşmaktadır. Bu husus, akıllara fenomen ve influencerların içine düştüğü durumu getiriyor. Bildiğimiz gibi bu insanlar özel hayatlarını, kullandıkları kişisel bakım ürünlerini, çocuklarını, hayvanlarını veya önerdikleri fikirleri herkese açık, kişisel veya resmi platformlarda paylaşıyor. Hayatlarının her anını paylaşan ve bundan ticari gelir elde eden bu insanlar zamanla daha çok fark edilmek ve beğenilmek için sıra dışı hatta korkunç şeyler yapabiliyor. Diğer insanlar ve tüm sosyal platformlar bu insanları birebir gözetliyor. Çağdaş gözetimin en tipik örneği Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal paylaşım sitelerinde görülüyor. Bauman, bu mecraları bir nevi pazar yerine benzetiyor. Birey bir yandan bu platformlarda, izlendiği düşüncesine sahip olsa da bireyin; yalnız kalmama, fark edilme ve beğenilme hazzı ona dahil olma arzusunu galip geliyor. Öte yandan benzer arzular uğrunda, diğer bireyler ise ötekine benzemek veya farklı olmak için nihayetinde kendisine sunulanı tüketmeyi seçiyor.

Sosyal paylaşım sitelerinde bireyler, özel yaşamlarını tanıtmak ve pazarlamaktadır. Bu sırada tüketici piyasası ise bireyin arzularından faydalanarak mahremiyetini gözetmeksizin ondan faydalanmaktadır. Byung-Chul Han bu sistemi bir "Panoptikon" metaforuna benzetir. Panoptikon, merkezinde bir gözetleme kulesinin bulunduğu, etrafında halka şeklindeki binalardan oluşan bir nevi hapishane sistemidir. Bu hapishanenin en belirgin özelliği görülmeden gözetlemeye imkan sağlamasıdır. Bu sistemde denetim kişinin görünmeyen gözler tarafından gözetim altında tutulmasıdır. Benzetme, bireyin bilerek ve isteyerek kendisi hakkında her şeyi sunarak gözlenmeyi ve dolayısıyla da kontrol edilmeyi mümkün hale getirttiği teknolojik gözetime işaret etmektedir. Birey, sosyal mecraya dahil olarak kendi özel alanının kontrolünü gözetim sisteminin eline vermektedir. Daha da endişe verici olanı ise kişilerin kendi özel alanının dışında başkalarını izinsiz gözetlenmeye mecbur etmesidir. Zira çocuğunu, aile üyesini, çalışanlarını yahut öğrencilerini hiçbir izin gözetmeksizin paylaşan şahıslar gün geçtikçe çoğalmaktadır. Tüm bunlar sadece bireysel mahremiyet değil toplumsal mahremiyet sorununa da sebep olmaktadır. Sonuç olarak, büyük veri toplumunda, veriyi kullanırken mahremiyeti dikkate alma noktasında nasıl bir strateji üretilmesi gerektiği halen çözüme kavuşmayı beklemektedir. Dijitalleşme ve özel hayat arasındaki mahremiyet sınırlarının korunması ne kadar güç olsa da bireylerin potansiyel tehlikelere karşı uyanma vakti çoktan gelmiştir. Dahası hem devletler hem de kamuoyu bu hususta ciddi bir adım atmalıdır.

İnsanların odalarından bile çıkmadan son gelişmeleri takip ettiği, alışveriş yaptığı, oyun oynadığı, dil öğrendiği esnada tüm eğilimleri, beğenileri, korkuları, başarıları tıkladığı uygulamalarca kayıt altına alınmaktadır.

Kaynakça

Zygmunt Bauman&David Lyon, Akışkan Gözetim, Ayrıntı:2016, İstanbul.
Paul Virilio, Enformasyon Bombası, Metis:2003, İstanbul.
Eirik Lokke, Mahremiyet: Dijital Toplumda Özel Hayat, KÜY:2020, İstanbul.
Byung Chul-han, Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni iktidar Teknikleri, Metis:2020, İstanbul.

Sanat Eseri Güzel midir?

"Tehlikeli olan, kendinizi bir beğeni biçimine yönlendirmenizdir. Bu tehlike, aynı şeyin bir beğeni halini alıncaya kadar tekrar edilmesidir. İyi ya da kötü olmasının bir önemi yok; sonuç olarak biri için iyi olan şey, her zaman bir başkası için kötü olacaktır."
Marcel Duchamp

Burak KIZILET

Clive Bell, 1914 yılında Cezanne'dan etkilenerek yazdığı Sanat (Art) isimli kitabında sanatın başat biçim (significant form) olduğunu savunmuştur. Bell'e göre her biçim bu sınıfa girmez, çünkü önemli olan çizgi, şekil ve renk ilişkilerinin kendi aralarındaki kombinasyonudur. (Dickie, 1997) Geleneksel sanat anlayışı, insani duyguların estetik biçimde sanatçının yaratıcılığının, becerisinin ve hayal gücünün ifadesi veya uygulaması olarak tanımlanıyor.

20. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmış ve ardından Amerika'ya uzanarak tüm dünyayı etkisine almış olan sanat hareketi Dada, kendisinden sonra gelen birçok sanat akımının da fikren yolunu açmıştır. Kısa sürede etkisini yitirmesine rağmen, kavramsal sanat fikrinin uygulanmasında ve kabul görmesinde büyük tartışmalara sebep olmuş, kalıpları tamamen yok etmiş, sanatın ve sanatçının sınırlarını genişletmiştir.

Dadaist akım, I. Dünya Savaşı'na karşılık dünyayı ve bu çerçevede sanat dünyasını protesto eden bir anti-sanat hareketidir. Geleneksel anlamda tüm sanat biçimlerini ve formüllerini sorgulayan Dadaist sanatçılar, sonunda sanatın yeni biçimlerini yaratmışlardır. Eserlerde amaç, çoğunluğun beğenisine ve estetik algısına hitap eden eserler üretmek değildir. Dada, seyirciye sanatın ne'liği, sanatçının görevi ve sanat eseri neye denir gibi soruları sorgulatarak kavramların yeniden inşasını belki de yıkımını sağlamıştır.

Her şeyin bir sanat nesnesi olarak kullanılabileceği felsefesi "Readymades" yani hazır nesnelerin sanatçının ana malzemesi olması fikrini ortaya koyar. Sanatın, sanatçının kendi elleriyle oluşturduğu, beceri ve üstün emek isteyen bir iş olması gerekliliğine başkaldırıdır. Dadaistlere göre sanatçı gündelik hayatta kullandığımız nesneyi ve nesneleri alarak, küçük birkaç manipülasyon ile sanat eserine dönüştürebilir. Çünkü önemli olan eserde kullanılan malzemenin özelliği değil, eser üzerinden kurulan kavramsal sanat fikrinin seyirciye aktarımıdır. Seçilen nesne sanatçının elinden günlük hayatta kullanılan fonksiyonundan bağımsız olarak, yeni bir anlam ve açı kazanır.

Dada sanatçıları arasında yer alan Marcel Duchamp, sanat eseri ile gündelik nesneler arasındaki ayrımı ortadan kaldıran, geleneksel sanatın estetik kalıpları kabul etmeyen, deneysel bir sistem ortaya koymuştur. Duchamp,

yaptığı eserlerle sanat tarihinin zirvesindeydi ve "kavramsal sanat" düşüncesi zihinlerdeki sanat algısının sanatçılar tarafından sorgulanmasına yol açtı.

Buna göre sanatın ne olduğunu ve neye "sanat eseri" dendiği sanatçının onu zihninde ne şekilde konumlandırdığı ile alakalıydı. Gündelik hayatta kullanımı sıradanlaşan ve seri olarak üretilen nesneleri seçerek, sanatını icra eden Duchamp, eserlerinde kullanılan nesne için Readymades yani hazır nesne/buluntu nesne terimini kullanır. Çünkü Duchamp'a göre sıradan bir nesne, gündelik hayatta kullanılan işlevinden koparıp, sanatçının nesneye yeni bir bağlam ve yön vererek sanatının ana maddesi olarak kullanılabilir.

1917 yılında New York "Grande Central Gallery" de Bağımsız Sanatçılar Topluluğu bir sergi açmaya karar verdiler. Bu sergiye 6 dolar yatıran her sanatçının eseri kabul edilecekti. Serginin mottosu "Jüri yok, ödül yok" olarak belirlendi. O dönem Duchamp da o sergiyi düzenleyen kurulun içerisinde yer alıyordu.

Duchamp, diğer arkadaşlarından habersiz olarak bir armatür firmasından gözüne kestirdiği bir pisuvarı satın alarak alt köşesine "R.Mutt" adıyla imza ekledi ve sergiye gönderdi. Pisuvara imza atmaktan ve adını koymaktan başka hiçbir şey yapmamıştı. 1.235 sanatçı tarafından gönderilen yaklaşık 2.125 sanat eseri içerisinde reddedilen tek bir sanat eseri vardı; Fountain (Çeşme) yani pisuvar. Sergi komitesi afişte verdiği sözü tutmamıştı ve Fountain'in bir sanat eseri olmadığını söyledi.

"Amacım, güzelliği veya çirkinliğiyle herhangi bir şekilde ilgimi çekmeyen bir obje seçmekti. Yani, baktığımda bir ilgisizlik noktası bulmak." Duchamp

Bu durum uzun yıllar sürecek olan derin bir tartışmayı beraberinde getirdi. Eserin neden bir sanat eseri olduğuna dair The Blind Man adlı dergiden üç argüman yayınlandı. Dergi New York'ta yaşayan Dadaistler tarafından yayınlanan bir sanat dergisiydi. Dergide, Fountain'in bir sanat eseri olduğuna yönelik öne sürdüğü üç argüman şu şekildeydi:

1. Eser sanatçının eliyle meydana gelmemiş olsa bile, eserde kullanılan nesneyi sanatçı seçmiştir ve bu yaratıcı bir süreçtir.

2. Obje sanatçı tarafından gündelik hayatta kullanım özelliğinden koparıldığı için, sanat eseri olmuştur.

3. Objeye sanatçı kendi yorumunu katarak, yeni bir isim verdiğinden, obje artık yeni bir anlam kazanmıştır.

Duchamp için önemli olan sanatın hangi malzeme ile yapıldığı ya da yapılma şekli ve estetiğinden bağımsız sanat eserinin altında yatan kavramsallık ve eserin ortaya çıkış motivasyonudur. Fountain, 2004 yılında yani sanatçının ölümünden otuz altı yıl sonra 20. yüzyılın en etkili sanat eseri seçildi. Yıllar sonra elde edilen bu başarı, Fountain'in (Çeşme) reddedilişinin ardından ortaya çıkan "Sanat Nedir?" tartışmaların bir ürünü oldu.

Duchamp, sanatçının değerinin toplum tarafından çok abartıldığını düşünürdü. Otuzlu yaşlarında sanat üretimini bıraktı ve hayatının geri kalanını satranç oynayarak geçirdi. 1968 yılında seksen bir yaşında vefat etti.

"Duchamp hazır nesnelerini kendi deyimiyle "görsel aldırmazlık" anlayışı ile üretiyordu. Bilindik nesnelere verdiği alışılmadık isimlerle (Kar küreğine, "Kırık Kolun Önü, porselen pisuara "Çeşme"), nesnenin amacını değiştirdiğini ortaya koyuyordu. Nesneleri sanatsal içgüdüsü ile ele alarak, anlam verecek ustalığı kullanmak yerine nesneyi sadece "seçmekle" yetiniyordu. Ortaya konan nesne, yeni ve benzersiz bir şey değil, seri üretimle üretilmiş ve sıradandı. Nesneyi önemli yapan tek şey sanatçının onu seçerek, konumunu ve anlamını değiştirmiş olmasıydı." (Lynton, 2009:131-132)

Sonuç olarak sanat ve estetik yüzyıllardır birbirinden ayrılmaz iki kavram olarak görülüyordu. Oysa sanatın güzel olmaya veya beğenilmeye ihtiyacı yoktu. Geleneksel anlayışa göre, sanatın konusu güzel olduğu gibi biçimi de güzel olmalıdır. İzleyende iyi ve zengin duygular uyandırmalıdır. O, sıradan olandan olabildiğince uzaktır. Dadaizm ise işte tam bu noktada var olan tüm estetik ve fikri kalıpları bir kenara bırakarak, readymade nesneleri günlük hayattaki bağlamları dışına çıkarıp yeniden boyutlandırdı. Pisuvar artık hırdavatçıdaki bir yapı malzemesi değil, Duchamp'ın sergi salonuna ters olarak yerleştirdiği üzerine imzasını atarak sahiplendiği bir kavramsal sanat nesnesiydi.

Akım olarak 1922 yılı gibi sonlansa da sonrasında Rene Magritte, Picasso ve Andy Warhol gibi birçok ünlü sanatçı bu tarzdan etkilendi. New Art, Pop Art gibi birçok akım için çıkış noktası oldu. "Artık önemli olan izleyicinin beğenisi değil, sanatçının duygusunu ve fikrini sanat eserine ne kadar yansıtabildiğidir" düşüncesi, günümüz modern sanatını temellendirdi.

KAYNAKÇA:
Dickie, George (1997). Introduction to Aesthetics (İngilizce). New York & Oxford: Oxford
Lynton, Norbert (2009). Modern Sanatın Öyküsü. (Çev.: Prof. Dr. Cevat Çapan, Prof. Dr. Sadi Öziş)
Doğan, Hatice (2014) Çağdaş Sanatta Çirkinlik. Yüksek Lisans Tezi Resim Anasanat Dalı Prof. Mehmet Kavukcu
İnternet siteleri:
https://sanatvehayat.net/dadaizm-ve-marcel-duchamp-uzerine/

Teşhirin Cazibesi ve Kültürleyiciliği -I-

H. Yahya ŞEKERCİ
Gazeteci-Yazar

Ruhlar yoksullaşıyor. Bir mirasyedi olarak iç zenginliğini tüketen insandan geriye yalnız bedeni kaldı. Ruhlar yoksullaştıkça insan, elinde kalan tek şeye, bedenine dönüyor. İtminan için beden, gösterilmesi gereken bir malzemeye dönüşüyor böylece, metalaşıyor. Bedenin bizatihi kendisi kadar bedenin arzuları da belirleyici bir konuma oturtuluyor çağdaş dünyada. Maneviyatından, moral değerlerinden geriye tortulardan başka bir şey kalmamış, insan için derinlikli düşünmek, idrak etmek artık zahmetli bir eylem.

"Modern insan, kendisini hakikat seviyesine yükseltmeye çalışacağı yerde hakikati kendi seviyesine indirmektedir." diyor Rene Guenon. Belki bu bile aşıldı. Zira hakikat değil, "hakikatlerin çoğulluğu"nun konuşulması caridir artık. Tek bir hakikatten bahsedilmesi suç gibi telakki ediliyor. Bu yetmezmiş gibi ancak münakaşa edilmedik hiçbir şey bırakmayarak hakikatlere yaklaşılabileceği -ulaşılabileceği değil- salık veriliyor. O da ihtimal tabii. "Hakikat sonrası"nın icadı ise cabası.

Postmodern dünya bedenin arzularını belirleyici sayar.

Hakikatin kaynağına dair tartışmaların insanlık tarihi kadar eski olduğunu biliyorum. Çağlar geçildikçe kaynağın kökenine ilişkin baskın fikir de değişti. Kimi zaman gelenekti bu, kimi zaman büyük anlatılar oldu. Din, esas kaynak kabul edildi uzunca bir zaman, sonra bilim geldi. Peki bugün nedir? Aslına bakılacak olursa her şeyi elinin tersiyle iterek insanı ne pahasına olursa olsun yücelten, onu merkeze alan modernitenin dahi hesap edemediği bir yıkım ameliyesi geldi çattı. Modernite bireyciliğiyle, rasyonaliteyle her bir insan tekini, biricik olduğuna ikna etti etmesine ama öyle eleştirileri göğüslemek durumunda kaldı ki iddialarını müdafaa etmekte dahi acze düştü. Çünkü artık kendi bağrından kopan fırtınalar, asıl olanın artık vaat edildiği üzere "kadir-i mutlak insan aklı" olmadığını fısıldıyordu.

Bir yönüyle modernitenin devamı niteliğini taşırken öte yandan ona başkaldıran bir evlat mesabesindeki yapısökümcülük –postmodernizm- "sizin devriniz geçti" dercesine hayli cüretkâr bir edayla, esas olan unsurun artık insan bedeni olduğunu ileri sürüyordu. Belirleyici olanın insan bedeni ve insan bedeninin talepleri olduğunu savunan bu düşünceye göre hakikatlere yaklaşmanın yegâne ihtimali de buydu. Hem her şey tartışmaya açıl-

malı hem de bedenin arzuları esas alınmalıydı. Değişim içinde değişim yaşamaya alışkın batı aklı antrenmanlıydı, bu yeni fikri hazmetmekte gecikmedi. Kaldı ki teslim olmaktan başka çaresi de yoktu. Tarih bir kere daha tekerrür etti, içeriden yapılan tenkitler karşı cepheden gelenden daha yıkıcı bir tesir oluşturdu.

Yeni bir kültür biçimi olarak teşhir.

Bireyciliğin iyiden iyiye tahkim edildiği süreçlerin neticesinde bir kültür de meydana gelmişti ancak bu yeni soluk, daha aşırı bir bireyciliği heybesine yüklemişti. Fanatik düzeydeki bu bireyci anlayış, modernitenin insan modelinden farklı bir hüviyet taşıyordu. Zira modernitenin insan modelinde karar, akıl merkezli verilirken şimdi ise duygu/duygulanım esaslı bir karar mekanizması olarak devrededir. Buradaki karar verme motivasyonunun değişmesi akılsızlığı yahut aklı tümüyle dışlamayı salık vermese de çoğunlukla duygudan kastın haz olduğunu belirtmeliyim.

İhtiyaçlar kadar arzuların da bedenin talepleri doğrultusunda görünür olma dürtüsü, es geçilemeyecek kadar yükselen bir suni değere dönüştü. Üretilen bu değerin süratle karşılık bulması ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla yaygınlaşması onu sürdürülebilir kıldı, giderek yeni bir kültür meydana gelmiş oldu.

Tümüyle görselliğe dayalı bu kültür süratle yayıldı. İnsanlık tarihi boyunca eşine rastlanmayacak bir hızla, pek çok ücra köşeye kadar nüfuz etti bu kültür. Öyle ki kültürlerin yayılmasına ilişkin bir sürat ölçümlemesi yapılsa teşhir kültürü ipi göğüslerdi herhalde.

Temel ihtiyaçların yanı sıra konfor, cinsellik gibi beden arzularını da kapsayan görünür olma isteği, çağımızda hayli yaygın bir pratiğe dönüştü. Bedenin arzuları ile görünür olmanın yakın ilişkisi üzerine bina edilen bu hayat tarzının adı, teşhir kültürüdür, evet. Görüntü, keyif verdiği ölçüde muteber olduğu için hayranlığın ancak böyle uyanabildiği varsayılır bu kültürde. Teşhir edilen beden, arzuların hoşuna gittiği miktarda makbul sayılır. Bu da tabii olarak erotizmi doğurur. Metalaştırılarak her türlü müdahaleye açık hale getirilen bedenin alıcısından çok satıcısı var şimdilik. Buna rağmen tüketilmeseydi üretim de olmazdı bu çok net. Ancak dikkate şayan husus hikâyenin nasıl biteceğidir. Tüketmeye bağımlı hâle getirilmiş kitlelerin son kertede teşhiri de tüketeceği kanaatini taşıyorum.

Gösterilen unsurun gerçekliği tartışmalıdır.

Tarihteki örneklerine benzer şekilde gösterme isteğinin, görünme arzusunun, en ilkel hâli yansıtılıyor insanlarca. Esasen hep var olan bir imtihan bu. Yalnız burada iki fark göze çarpıyor: İlki, kullanılan enstrümanlar, ikincisi de geniş kitlelerin fevç fevç dâhil olması. Yani teknolojik-inovatif araçlar marifetiyle gösterilmek istenenin gösterilmesinin, ilkel değil çağdaş kabul edilmesidir. Başka bir deyişle bu yeni yöntemin, öznenin görünme isteğindeki ilkel güdüsünü örtbas ettiğine inanılıyor oluşu. Bunun yanı sıra, pek çok kişinin ucundan kıyısından da olsa bu kültürün parçası olması onu, tarihtekinden farklı kılan bir başka unsur. Yaygın kullanım ya da çoğunluğun iştirakinden dolayı "norm"alleşme tesis edilmiş sayılıyor böylece.

Feminen karakteri ilk bakışta göze çarpan teşhir kültürüne kapılmış kitlelerin, göstermek istediklerinin ne kadarının gerçeği yansıttığı ciddi bir tartışma konusu. Öyle ya, teşhir edilen her görüntü olduğu hâliyle, tüm çıplaklığıyla takdim edilmiyor olabilir. Kötüye, çirkine, yanlışa dair hangi görüntünün, ne

Zira modernitenin insan modelinde karar, akıl merkezli verilirken şimdi ise duygu/duygulanım esaslı bir karar mekanizması olarak devrededir.

kadar paylaşılabileceğine ilişkin şüphe yersiz midir şu durumda? Öte yandan söz konusu kavramlara ilişkin gösterimler, bir maksada hizmet, bir başka görüntüyü şeytanlaştırmak yahut bilmediğimiz başka bir hesaplaşmanın mahsulü olarak da gözler önüne serilemez mi? Teşhir edilenin gerçeği tam olarak yansıtıp yansıtmadığına dair şüpheler ortadayken "gördüklerimiz yalın bir gerçeklik midir yoksa yanılsama mıdır" gibi sorular, üzerinde düşünülmeye değer nitelikte değil midir?

J. Herlihy, "Gerek duyu organı olarak gerekse yüksek gerçekliklere götüren aracı simge olarak beşerî göz, ilginç ifade tarzlarına sahiptir. İnsanlar görür ama gerçekte gördükleri şey ve o şeyi nasıl gördükleri dışsal göze olduğu kadar içsel göze de bağlıdır." diyerek Veysel'in "Güzelliğin on para etmez, bu bendeki aşk olmasa" mısralarına şerh düşmüş oluyor bir bakıma.

***

Geçtiğimiz asrın ortalarından itibaren giderek çeşitlenen unsurlarıyla görsel medya hayata nüfuz etti. Bilgisayarların internet vasıtasıyla iletişim aracı olarak kullanılması, akıllı cihazlar ve tali ürünler, kitleleri köklü bir dönüşüme doğru sürükledi. Gündelik hayat pratiklerinin birer parçası olan kitle iletişim araçları marifetiyle insanlık, somut gerçeklikten kopuş yaşamaya, sanal bir dünyanın girdabına dâhil olmaya başladı. Şüphe götürmeyecek unsur şudur ki bu yeni durum, idareden siyasete, ekonomiden sanata kadar pek çok sahayı tesiri altına aldı. Bu ciddi değişime ilişkin sıkı tenkitler getiren düşünürlerden Jean Baudrillard, geliştirdiği izah çabası olan "simülasyon kuramı" ile bir yönüyle "mış gibi yapmak" diye indirgemeci bir şekilde tarif edebileceğimiz meseleyi enine boyuna ele alır.

Kabaca anlamaya çalışırsak "olmayan bir şeyi var gibi gösterme" biçiminde anlaşılabilecek bu kurama göre gerçeğin tüm göstergelerine sahip olsa da büyük bir sahtelikten ibarettir simülasyon. Sahte bir gerçeklik içinde insanlığın yeni sorunlarla baş etmek mecburiyetinde olduğunu iddia eden Baudrillard, artık ortada bir gerçeklik kalmadığını söylemeye kadar vardırır işi. Zira artık simülasyon evreninde her şey gerçek anlamını kaybetmiştir. Her şey muhtevasından kopmuş, içi boşaltılmış birer görünümdür artık.

"Güzeli kurtarmak" mecburiyetindeyiz.

Kitle iletişim teknolojileri ile temsil edilen teşhir kültürü, zamanla gerçeklikten uzaklaşsa da temel motivasyonun değişmediği muhakkaktır. İnsan, tabiatı icabı çirkini değil, estetik bulduğunu yani güzeli göstermeye meyillidir. Dolayısıyla teşhir edilen neyse, öznesi tarafından güzel bulunduğu için gösterilir. Estetik ile teşhir kültürünün kesiştiği bu nokta, meseleye başka bir yönden bakmamızı da zaruri kılıyor. Tabii bu meyanda neyi güzel bulduğumuz üzerinde de kısaca durmak yerinde olacak.

Etkileşimin yoğun bir biçimde kültürleyici etki yaptığı bir vasatta, estetik algılarımızın sabit kalacağını iddia etmek abesle iştigal olur. Onun için birkaç doğru soruyla konuyu ele alabiliriz. Söz gelimi güzel nedir, güzelliği nasıl tarif edebiliriz, güzellik algımızı yönlendiren unsurlar nelerdir, nihayet bugünkü ortak kabul gören güzel ne kadar gerçek bir güzeldir gibi sorularla… Tam da bu konulara kafa yoran Byung Chul Han "Güzeli Kurtarmak" iddiasıyla yola düşerek pürüzsüzlük üzerinden sıkı bir tenkit getirir meseleye. Byung Chul Han ana hatlarıyla şöyle açar meseleyi; esas olan güzel, pürüzsüzlüğü ile temayüz ederek gözümüze sokulmak istenen değil, kusurlarıyla, pürüzleri ile maruf ve saklanabilir özellikte olandır. Han, şu sözlerle iddiasını ileri bir boyuta taşır ve *"Günümüzde sadece güzel değil çirkin de pürüzsüz hale getirildi. Çirkin de şeytani, tekinsiz veya dehşetli olanın negatifliğini kaybetti ve tüketim/eğlence kalıpları için pürüzsüzleştirildi."* der.

Teşhir kültürü mahremiyeti hedef alıyor.

Müslümanlar da dâhil herkesin göstermek istediği bir şeyler var artık. Anlatma istediği, yazma istediği, yaşatma istediği değil, gösterme istediği… Ne var ki gösterilmek istenen bir yana, bakanın görmemesi de çağımızın açmazı.

Sınırlı sayıdaki ikonik karakterin haricinde, eşitler arasında "görülme" eylemi gerçekleşmiyor. Kimse gösterileni kolay kolay görmüyor. Belki bakıyor ama "hakkıyla" görmüyor, iltifat etmiyor, teveccüh etmiyor, modellemiyor. Beğenilme güdüsü, kitle iletişim araçlarıyla tatmin edilmeye çalışıldığı için duygu, skora kurban ediliyor ancak istenen reyting alınamıyor. Çünkü bu isteğin bir sonunun olmadığı unutuluyor. Böyle olunca hırçınlaşan insan, daha agresif bir gösterme güdüsü ile şartlanıyor. Herkes kendi derdine düşerek, büyük bir ihtirasla gösterme arzusu ile meşgulken kimsenin başka bir gönderiyi görmeye tahammülü kalmıyor. Reytingi yüksek ikonların ise filtreleri eriyip maskeleri düşünce, rağbet edenler tarafından sükût-u hayal yaşanıyor. Netice itibariyle travmatik bir durum içinde yaşamak, alışılmış bir hâle tekabül ediyor.

Konvansiyonel medyanın ana akım olmaktan çıktığı bir iklimdeyiz artık. Medya tekilleşti. Her kullanıcı kendi manşetini atıyor, kendi haberini yayınlıyor, kendi istediği görsellerle bezediği mecrasında ferdi bir yayıncılık faaliyeti icra ediyor. Sadece teşhir için değil, her

tür ifade biçimi için "fırsat" olarak sunulan/görülen söz konusu alanlar, özgürlük vaadinde bulunsa da herhangi bir etik kaygısı taşımıyor. Bu da tabiatıyla sosyal medyanın yargılama sahası olarak kullanılmasına, çatışmaların zeminine ve çeşitli kamplaşmalara sebep oluyor.

Teşhiri hudutsuzlaştıran yeni medya, bir yandan yeni kültürün sömürücüsü diğer yandan ise taşıyıcısı olarak tebarüz ediyor. Tekilleşen medya düzeninde haber alma-verme özgürlüğü, yerini görüntü alma-verme özgürlüğüne bırakırken özne, kendi reklamının yanı sıra kendi propagandasını, oluşan yeni endüstriyel alana gönüllü olarak kurban ediyor. Alınan bir hizmet karşılığında ücret ödememek fikri kurnazca gelse de ürünün, kişinin kendisi olduğu fark edilmiyor. Çark böylece dönüp duruyor.

***

Kendi dinamikleri dairesinde riyanın hayat biçimine taalluk ettiği bir dünyada mahremiyetin göz ardı edildiğini söylemek, hedef alınmadığını düşünmek safdillik olur. Evlere, özel alanlara kadar neredeyse her yerin kamusallaştığı, teşvik edilen, normal kabul edilmek şöyle dursun makbul ve muteber addedilen teşhir kültürü, insan haysiyetine taarruz ediyor. Çok yönlü gelişen bu taarruza karşı direnmek için ilk şart ise bilmek ve idrak etmekten ibaret. Olanları, mevcut olguları bilmeye, anlamaya olan ihtiyaç, ona olan mukavemeti de beraberinde getirecektir.

Netice itibariyle teşhir, her ne kadar kültüre dönüşmüş olsa da insana dair değerlerin buharlaşmasına sebep olmaktadır. Fıtri nitelikler etrafında öğrenilmiş doğruları sürdürmek bir mükellefiyet olduğu kadar aynı zamanda aktarımı da insana yüklemektedir.

Modern sonrası dönemde, bedenin iktidarın tahakkümüne girerek politikleştirilmesi adına geliştirilen tekniğe itiraz geliştirmek ancak kadimden beslenmeyle, izzeti idrak etmekle mümkün olabilir. Muvazenesi kaybolmuş, kötülüğe bağışıklık kazanmış bir yeni insan ve toplum modeli önümüzdeki. İçimizdeki ise bedenin emanet olduğu hakikati. Bu olguları yokmuş gibi saymak, ona kayıtsız kalmak, yalnız bugün kendi varlığımız için değil gelecek nesiller için de ciddi bir tehdittir.

Bırakalım güzeli, çirkini, kötüyü dahi saklamayı, setretmeyi vazeden medeniyetin mensupları için ifşanın, hayatın olağan akışında değerlendirilmesi, değersizleştirmeden farksızdır. Seyyid Hüseyin Nasr, *"Geleneksel İslami ortam, plastik ve tınısal anlamda, daimî güzelliğini korumuştur çünkü geleneksel İslam, güzelliği Hakikat'in tamamlayıcısı olarak görür."* der.

Kitle iletişim teknolojilerinin temsil ettiği yeni insan ve toplum tasarımı her açıdan üzerinde düşünmeye, ibret almaya değer nitelikleri barındırıyor. Toplumların bu tazyike kendini kaptırmamasının kolay olmadığını kabul ediyorum. Bununla beraber erdeminin kaynağı hiç de muğlak olmayan bizler için, ahlaki normatif referans, sadece bir güzellemeden ibaret değil, aynı zamanda hayat pratiklerimizin temelidir. Dolayısıyla batı dışı toplumlar, bu güçlü sel karşısında boyun eğmek acziyetinde hissetseler de uymak yerine uyandırmak, değerli bulmak yerine değerlendirmek bir mecburiyetten çok daha ötesini ifade ediyor.

Çağdaş dünya bize utanılacak bir şey olmadığını öğütlüyor. Oysa hayat haya ile kaimdir. Hicap etmenin elimizden alınmaya çalışıldığı, ulu ortalığın meşru kabul edildiği bu politik zeminde sadece yeni bir söz değil bilinçli ve tutarlı bir fiil de zarurettir.

Teşhiri hudutsuzlaştıran yeni medya, bir yandan yeni kültürün sömürücüsü diğer yandan ise taşıyıcısı olarak tebarüz ediyor.

İstifade edilen kaynaklar-

* Rene Guenon/Modern Dünyanın Bunalımı.
* S. Hüseyin Nasr/Modern Dünyada Geleneksel İslâm.
* J. Herlihy/Ruhun Sınır Bölgeleri.
*Byung Chul Han/Güzeli Kurtarmak.

Türkistan'ın İslamlaşmasında Hacegan Yolu'nun Önemi ve Altın Silsile Seyahat Hatıraları -I-

Selahaddin SEMİZ

Uzm. Dr. Afiyet Hastanesi Başhekimi

Coğrafi ve Tarihi Sınırlar

Türkistan; İran'ın Horasan bölgesinden başlayarak Kuzey Afganistan dahil Pamir ve Hindukuş dağlarının kuzey eteklerinden Çin'in Tun-huang bölgesine kadar uzanan, oradan Mançurya'nın batısına ulaşan, Moğolistan ile birlikte Güney Sibirya'nın tamamını içine alan, batıda Ural dağları ile Volga ırmağının Hazar denizine ulaştığı noktaya kadar devam eden geniş bir alanı kaplar. Bu alanın tarihî kaynaklardaki adı XIX. yüzyıl ortalarına kadar Türkistan'dır. Çoğunluğunu günümüzde Uygur ve Kazak Türkleri ile diğer Türk gruplarının oluşturduğu Çin Halk Cumhuriyeti hâkimiyetindeki bölgeye Doğu Türkistan, 1924'ten sonra Sovyet hâkimiyetine giren alana ise Batı (Garbî) Türkistan adı verilmektedir. Doğu Türkistan'ın yüzölçümü 1.828.418 km2, Batı Türkistan'ın 3.836.503 km2'dir.

MS 819 yılında Sâmânî Devleti'nin kuruluşu, bölgenin etnik ve kültürel yapısının değişmesinde önemli rol oynadı. Sâmânîler'in ilk hükümdarı İsmâil b. Ahmed, halifeye olan bağlılığı ile öne çıktı. Onun zamanında devletin sınırları genişledi; Mâverâünnehir, Horasan, Sîstan, Kirman, Cürcân, Rey ve Taberistan'ı içine aldı. Başşehir Buhara idi.

Satuk Buğra Han 999 yılında Mâverâünnehir'i zapt ederek Sâmânî Devleti'ni ortadan kaldırdı. Mâverâünnehir'in İslâmlaşmasının tamamlandığı Sâmânîler devri sona erince bölge artık tamamen Türk topluluklarının eline geçti. Bölge Sâmânîler'in ardından sırasıyla Karahanlılar, Gazneliler, Hârizmşahlar, Selçuklular, Karahıtaylar, Gurlular, Moğollar, Timurlular, Şeybânîler, Türkistan hanlıkları ve kısa bir dönem İran'ın egemenliği altında kaldı.

1866 yılında Taşkent ve Hucend Rusların kontrolüne girdi. 1867'de Taşkent'te Türkistan genel valiliği ihdas edildi. Ruslar, Türkistan genel valiliğini beş idarî bölgeye ayırdı: Yedisu, Siriderya, Fergana, Semerkant ve Zakaspi. Bu bölgelerde nüfusun %95'i müslüman, %5'i Rus ve Avrupalı Hristiyanlardan oluşuyordu.

XX. yüzyılın başlarında, bütün Türkistan'da büyük değişiklikler meydana geldi. Orta Asya demir yollarının yapılmaya başlaması, Rusların Türkistan'a akın etmesine, fabrikalar, atölyeler, küçük işletmeler ve bankalar açmasına sebep oldu. Rusya'dan gelen göçmenler ve işçiler vasıtasıyla özellikle Rusya'daki 1905 İhtilâli'nden sonra Marksist fikirler yayılmaya başladı.

I. Dünya Savaşı yıllarında pamuk ve gıda ürünlerinin ihracatı yasaklandı. Savaş sırasında Türkistanlıların askere alınmak istenmesi, vergilerin artırılması ve kıtlık neticesinde Ruslar'a karşı 1916 yılında Türkistan topraklarında büyük bir ayaklanma oldu. Ayaklanmalar çok kanlı bir şekilde bastırıldı ve binlerce masum insan hayatını kaybetti. Ahalinin bir kısmı Doğu Türkistan topraklarına ve dağlık bölgelere göç etmek zorunda kaldı.

Bolşevik devrimi esnasında Türkistan'da, Türkistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (30 Nisan 1918), Buhara Sovyet Halk Cumhuriyeti ve Hârizm Sovyet Halk Cumhuriyeti gibi yerel devletler ortaya çıktı. Fakat Sovyet yönetimi Türk kökenli topluluklar arasında bölücü faaliyetler yürüterek kabileleri ayırmayı başardı. Türkmenleri, Kırgızları, Kazakları ve Özbekleri ayrı ayrı cumhuriyetler haline getirip Türkistan birliğini dağıttı.

16 Eylül 1924'te alınan kararla Türkistan adı tamamen ortadan kaldırıldı. Bolşevikler, Türkistan'ın idarî yapılanmasını değiştirdi. Valiliğin merkezi yine Taşkent'ti, ancak adı Orta Asya bölgesi oldu.

Türki Cumhuriyetlerin Bağımsız Olmaları

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Azerbaycan Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan'da bağımsızlıklarına kavuştular. Rahmetli Prof. Dr. Mahmut Esad Coşan ile bir grup arkadaş 1991'de Türki Cumhuriyetler seyahati yaparken güzel bir tevafuk olarak her gittikleri ülkenin bağımsızlık haberine ve sevincine şahit olduklarını anlatmışlardı.

Bölge sakinlerinin "Sovyet döneminde otoriter, baskıcı ateist yönetim nedeniyle İslam'a olan saygıları ve bağlılıkları devam etmekle birlikte toplumda rüşvet, alkol kullanımı ve ahlaki çöküşün belirgin olduğunu" belirtmişlerdir.

Buhara'da Şah-ı Nakşibend Muhammed Bahaeddin'in makamını ziyaret ederken "kabrin yanındaki mescidin imamının ve türbedarının Mahmud Esad Coşan'ın Nakşibendi yolunun yaşayan mürşitlerinden olduğunu öğrenince ona intisab ettiğini" anlatmışlardı.

Merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal da Türki Cumhuriyetlere çok önem vermiş ve 1993 yılında vefatından hemen önce yaptığı ziyarette Buhara'da Nakşibendi Türbesi'ne de gitmiş, mescidinde namaz kılmıştı. Özal'ın Bahaeddin Nakşibend hazretlerini ziyaretinde mescide namaz esnasında bir hayli uzun müddet secde halinde kaldığını taa ki yanındaki Devlet Bakanı Rüştü Kazım Yücelen tarafından kolundan tutup kaldırıldığını olayın şahitleri anlatmaktadırlar.

Türki Cumhuriyetler bağımsızlık sonrası sosyal ve ekonomik olarak gelişirken, İslami olarak baskı ve yasaklar maalesef devam etti.

Benim Türkistan ile ilgim ise 1993 yılında yakın dostum Dr. Selman Çınar'ın Özbekistan'a ihtisas ve dil öğrenmek için gitmesiyle başladı. Dr. Selman Çınar, Özbekistan'da mesleki çalışmaları, dostlukları ve sosyal çalışmaları birlikte devam ettirdi. Birçok İslami temel eserle beraber Mehmet Zahid Kotku ve Mahmud Esad Coşan Hocaefendilerin kitaplarının da Özbek dili ve alfabesine çevrilmesine vesile oldu. Yıllar sonra Hacegan yolu olarak bilinen Arifler yolunun iki ucunun Türkiye-İstanbul ve Özbekistan-Semerkand-Buhara hattının tekrardan buluşmasını sağladı.

Hacegan-Arifler Yolu

Tarihte önemli izler bırakmış ekonomik, siyasi, kültürel ve göç yolları vardır. Avrupa ile Çin arasında "İpekyolu", Hindistan-Afrika-Avrupa arasında "Baharat Yolu" gibi ticari ve siyasi olarak önemli roller oynamış yollar bunlardan bazılarıdır.

Tıpkı "İpekyolu" ve "Baharat Yolu" gibi ticaretin yayılmasında önemli fonksiyon icra eden yollar olduğu gibi İslam'ın yayılmasında da özel bir görev icra eden manevi yollar vardır. Bunlardan biri de "hacegan yolu" dur. Hacegan Yolu, İslam'ın Arabistan'dan Avrupa'ya, Afrika'dan Endülüs'e, Kafkasya'dan Çin'e kadar yayılmasında öncülük eden tebliğ ve irfan yoludur.

Türkistan coğrafyasında da en çok etkili olan ve bilinen irfan yolu "hacegan yolu"dur. Türkiye-İran-Afganistan-Özbekistan-Kazakistan-Tacikistan-Doğu Türkistan ve Hindistan güzergahına doğru uzanan arifler yolu Mevlana Halidi Bağdadi Hazretleri ve Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi Hazretleri ile tekrar Şam-Bağdat-İstanbul hattına bağlanmıştır.

Yaptığım çeşitli seyahatlerde ve okumalarımda özellikle Doğu ve Batı Türkistan'ın İslamlaşmasında Hacegan yolunun etkisini açıkça müşahede ettim. Osmanlının son yılları ve Cumhuriyet döneminde İslam'ın yaşanması ve tebliğinde çok önemli rolleri olan alim ve mutasavvıflardan İstanbul'da Süleymaniye Camii haziresinde adeta bir gül bahçesini andıran Kasr-ı Arifan-Arifler bahçesi olarak bilinen kabristan kısmında Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi ile halifeleri Hasan Hilmi Kastamoni, İsmail Necati Safranboli, Ömer Ziyaeddin Dağıstani, Mustafa Feyzi Tekfurdağı ve Mehmed Zahid Kotku, Edirneka-

pı şehidliğinde ise Hasib Serezi ve Abdulaziz Kazani Hazretleri medfundur.

İslam dünyasının farklı diyarlarından gelip payitahtta modernizmin rüzgarına karşı müminleri irşad edip örnek olan bu mürşidler, Kur'an ve sünnete ittiba ile asrın idrakine İslam'ı söyletmenin en güzel örneklerini vermişlerdir.

Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi döneminde irşad ve tebliğ çalışmalarıyla beraber kurduğu matbaa ile İslami eserlerin basılıp yayılmasını sağlamış, halifeleri de gittikleri yerlerde kütüphaneler kurarak ilmin ve irfanın yayılmasına çalışmışlardır.

Altın silsilenin son temsilcilerinden olan ve Eyüp Sultan kabristanında medfun bulunan son devir İslam uleması ve mürşidi Mahmud Esad Coşan, dünyanın her yanına seyahatler yapmış, İslam'ı anlatmak için radyo, televizyon, internet dahil her imkânı kullanarak tüm insanlığa ulaşmaya çalışmış çağdaş bir alim, mutasavvıf ve tebliğcidir. Dedelerinin Buhara'dan gelip Çanakkale'ye yerleştiği bilinmektedir.

Buhara-Semerkand Arifleri

2007 yılında bir düğün münasebeti ile yaptığımız Özbekistan ziyaretimiz sırasında Özbek kardeşlerimizin misafirperverliklerine ve hâlâ canlılığını koruyan güzel adetlerine şahid olduk. Tüm Özbek dostlar bizleri misafir etmek ve ikram etmek için adeta yarışıyorlardı. Meşhur Özbek Şairi Mirza Gencebeg otobüsle Taşkent-Semerkand-Buhara arasında seyahatimizde bize rehberlik ve arkadaşlık etti. Özbekistan'ı tanıtırken arada okuduğu şiirleriyle de hepimizin gönlünü kazandı. "Tefekkür de ibadettir/Tebessüm de ibadettir/Muhabbet de ibadettir/..." mısralarıyla biten uzun şiiri aklımızda ve gönlümüzde yer etti.

Özbekistan, Türkistan'da alim, arif ve mutasavvıfların en çok bulunduğu bölgedir. Semerkand'da Şâh-ı Zinde diye bilinen Sahabe Kusem bin Abbas'ın kabri yan yana birçok kubbe ve türbenin son kısmında bulunuyor. Ziyaretlerin başlangıç ve çekim noktası durumunda. Semerkand'da Sahih-i Buhari müellifi İmam Buhari'nin kabri de büyük bir caminin avlusunda çinilerle bezeli adeta bir yüzük taşını hatırlatan güzel bir türbede bulunuyor. Buharî'nin on bir asır boyunca sıradan bir mezar olarak kalan kabrinin üzerine Özbekistan'ın bağımsızlığının ardından, 2000'lerin başında Orta Asya Türk Sanatı'nın özelliklerini taşıyan bu türbenin inşa edildiğini anlatılmaktadır...

"Semerkant yeryüzünün/cihanın gözdesidir/ Buhara Din-i İslam'ın Kalesidir" mısrası bölgede çok yaygın bir edebi söylemdir.

Hacegan yolu büyüklerinde Ubeydullâh-ı Ahrâr kabri ve dergâhı da Semerkand'da bulunuyor. Geniş bir avlunun içerisinde mescid ve önünde geniş daire şeklinde etrafında asırlık ağaçların yer aldığı büyükçe havuz ve yan tarafta Ubeydullah Ahrar Hazretleri ile birlikte başka kabirler bulunmaktadır.

Ubeydullah Ahrar 1404-1490 yılları arasında yaşamış, "Hürlerin Şeyhi" olarak bilinir. **"Tasavvuf, zamanı ve gayreti, hakkın rızasına en uygun iş ne ise ona harcamaktır" ve "İnsanlara hizmet etmek kalp kazanmaya sebeptir bu nedenle zikirden ve murakabeden önce gelir"** sözleri çok bilinir. Sultanlarla ve yöneticilerle niçin çok ilgilendiği sorulduğunda halkı yöneticilerin zulmünden korumak ve dine aykırı hareket etmelerini engellemek için olduğunu söylemiştir.

Semerkand'da yaşamış ve vefat etmiş başka bir alim de Semerkand'ın Mâtürîd kasabasından İmam Mâturîdî'dir. Özbekistan, bağımsızlığının ardından İmam Buharî'nin kabrinin inşasında olduğu gibi Mâturîdî'nin kabrinin bulunduğu alandaki evler de yıktırılıp, mezarın üzerine bir türbe, etrafına da fıkıh eğitimi veren bir külliye inşa ettirilmiş bulunmaktadır.

Semerkand ve Buhara'yı gezerken adeta tarih içerisinde bir yolculuk yapıyormuş hissine kapılıyorsunuz. Emir Timur'un kabrinin olduğu bölge ve medreselerle çevrili Registan meydanı da görülmesi gereken yerlerden.

Bahaeddin-i Nakşibend

Dünyada "Kubbet-ül İslam (İslam'ın kubbeleri)" unvanına sahip üç şehirden biri olan Buhara, Türk-İslam medeniyetinde oldukça önemli bir yere sahip, Türk-İslam dünyasında "Yedi Pir" diye bilinen ve babası aslen Malatyalı olan daha sonra Buhara'ya yerleşen Hoca Abdülhalık Gucdevani ile ondan sonra Hacegan yolunun mürşidleri Hoca Arif Rivegeri, Hoca Mahmud Encir Fağnevi, Hoca Ali Ramitani, Hoca Muhammed Baba Sammasi, Seyyid Emir Külal ve Bahauddin Nakşibend gibi birçok mutasavvıfı yetiştiren Buhara, bir dönem İslam medeniyetinin merkezi haline geldi.

Bahaeddin-i Nakşibend, Buhara'da ortasında geniş bir havuzun bulunduğu avluda etrafı insan boyundan yüksekçe mermerlerle çevrili ve büyücek bir dut ağacının gölgesinde kalan üzeri açık, yani kubbesiz kabrinde yatıyor. Kabrin önünde şekil bakımından bizdekileri andıran kitabeli bir mezar taşı var. Kitabede özetle "Burası 1318'de mübarek Kasr-ı Ârifân köyünde doğan, baba Muhammed Semmâsî ile EmîrKülâl tarafından yetiştirilen, hakikatlerin kâşifi ve Hakkın halk üzerindeki delîli olan ve 1389'da vefat eden Seyyid Muhammed oğlu Seyyid Muhammed Bahaeddin'in nurlu kabridir" yazılı.

Bahaeddin Nakşıbend'in kabrini ziyaret etmeden önce onun asırlar önceki arzusunu yerine getirerek

beş yüz metre kadar yürüdük ve annesinin mezarını ziyaret ettik…

Bu huzur dolu mekânın gerisinde bulunan medresenin önündeki hayli geniş meydan var. Meydanın ortasında, Bahaeddin Nakşıbend'in zamanından kaldığına inanılan ama kurumuş ve etrafı çevrilerek koruma altına alınmış bir dut ağacı bulunuyor. Özbekistan'ın din işleri ile alakalı idarecileri ağacın önüne üzerinde yine bizde olduğu gibi "Ağaçtan bir şey beklemek bid'attir, isteyeceğinizi sadece Allah'tan isteyin" yazan bir tabelâ dikmişler.

Buhara, modern tıbbın temel taşlarını koyan, tıp, fizik ve felsefe gibi alanlarda çok sayıda kitap yazan ve Batı'da "Avicenna" olarak tanınan İbn-i Sina'nın doğup büyüdüğü yer olması hasebiyle Batılı turistlerin de oldukça ilgisini çekiyor.

Ziyaret ettiğiniz yerlerdeki temizliğin, düzenin ve emniyetin yanında, göreceğiniz samimi misafirperverlik, Özbek halkına karşı muhabbetinizi bir kat daha artıracaktır. Özellikle ikram edilen Özbek pilavı ve yeşil çayın lezzeti doyumsuzdur.

Abdulhalik Gucdüvani

Buhara'ya gidince Gucduvan'ı mutlaka görmek gerekir. Timur'un torunu Timur İmparatorluğu'nun 4. sultanı, matematik ve astronomi bilgini olan Uluğ Bey, hayatı boyunca birisi Semerkand'da diğeri Buhara'nın merkezinde ve bir diğeri de Gucduvan'da olmak üzere üç medrese inşa ettirmiştir.

Gucduvan'daki medreseyi, Hâcegân-Nakşbendiyye'nin önde gelen mutasavvıflarından Abdülhâlık Gucduvânî'nin kabrinin hemen önüne yaptırmıştır.

Uluğ Bey, Gucduvan'ı ziyaret edecekler için burada öyle bir iz bırakmıştır ki İslâm medeniyetini zirveye taşıyan ruhu, Gucduvan'a nakşetmiştir. Bu ruh, "ilmin ve maneviyatın" İslam aleminin bütünleyici cüzleri oluşudur.

Biz de Altın silsile büyüklerinin kabirlerini ziyaretlerimizde İskenderpaşa Cami imamı Mikdat Kutlu ve Mahmut Esad Coşan Hocaefendinin ağabeyi A.Mithat Coşan ile birlikte hatmi hacegan yaptık, dua ettik ve Kur'an okuduk. Salih ve güzel dostlarla birlikte yaptığımız bu ziyaretler kalbimizde ve zihnimizde sanki o büyüklerin manevi huzurunda olmanın verdiği bir tat ve haşyet bıraktı.

Yakub-u Çerhi

Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'de kabri ve dergâhı bulunan Yakub Çerhi hazretlerini 2019 ve 2021 yıllarında ziyaret ettim. Diğer Altın silsile mürşidlerinin makamlarına benzer şekilde, dergâh şeklinde yapılmış bir külliye mevcut. Mescid ve mescidden ayrı yapılmış 20 metre kadar yakınında tabanı geniş, yukarıya doğru daralan yaklaşık 10 metre yüksekliğinde minare, avluda hazire kısmında ahşap direkler ve çatıda oymalı işlemeli ahşap kare yapının ortasında mermer kabri bulunuyor. Avluda asırlık çınar ağaçlarının dallarında kuşlar cıvıltıları ile adeta zikrederek dergâhın manevi havasını tamamlıyorlar. Çınar ağaçlarının altında küçük havuz ve su şırıltısı dergâhın gönlü ferahlatan yapısının bir parçası olmuş.

Mevlânâ Yâkup Çerhî Hazretleri, Afganistan'ın Kâbil yakınındaki Çerh kasabasında doğdu. Tacikistan'da Mevlâna mahlası ile biliniyor, tanınıyor.

Bahaddin Nakşibend ve Alaaddin Attar Hazretlerinden ilim ve feyz alan Yakub-u Çerhi, Ubeydullah Ahrar Hazretlerini yerine halife olarak bırakmıştır. Nakşî silsilesinin büyük sîmâlarından Muhammed Zâhid Hazretleri, Derviş Muhammed Hazretleri, Hâcegî İmkenegî Hazretleri onun mübârek neslinden gelmiştir.

Hacegan Yolu, İslam'ın Arabistan'dan Avrupa'ya, Afrika'dan Endülüs'e, Kafkasya'dan Çin'e kadar yayılmasında öncülük eden tebliğ ve irfan yoludur.

Acının Gölgesinde Gelenek

Zübeyir ŞEKERCİ

Gelenek, bir toplumun belirleyici özelliği olmasının yanı sıra ferdin toplum içindeki ahenk bütünlüğünü yakalamasına katkı sunan bir hafızadır. Aynı zamanda toplumu ayakta tutan en mühim direklerden birisidir. Bir toplumu işgal için en kullanışlı yol, geleneğin tahribatıdır.

Özbekistan; SSCB yıkıldıktan sonra bağımsızlığını ilan etmiş, 30-40 yıllık nevzuhûr bir devlet. Sayısız zulme, asimilasyon politikalarına ve ötekileştirmeye maruz kalmış bir halkın devleti. Seyahat boyunca yaşanan zulmün ve asimilasyon politikalarının acısını ve işlevselliğini gördüğüm bu ülkede, bazı şeyler hâlâ muhafaza edilebilmiş: Dua, mihmandarlık ve vefa...

Yolculuğa çıkarken, otururken, kalkarken, yemek başında ve sonunda, birisi geldiğinde ve gittiğinde, kısaca içtimâî hayatın her merhalesinde dua var. Yıllarca sürmüş sayısız yıkıma ve yakıma rağmen Özbek halkı en kuvvetli silah olan duayı "adet" haline getirmiş. Sonunda getirilen tekbir de yaratıcının kudretine bir sığınma biçimi adeta.

"Mehman atandan uludur" bir Özbek atasözü. Bu sözün altını fazlasıyla dolduracak hareketlere şahit olduk yol boyu. Hiç tanımadığım, bir vasıta ile iletişim kurduğum insanların, seyahat boyunca edinmiş oldukları tutum ve davranışlar örnek alınacak seviyedeydi. Bir hocamızın yakın dostuna mihmandarlık için danıştığımda bana eşlik etmesi için yeğenini rehber kılmıştı. Daha sonra rehberlik yapan abiden anılarını anlatmasını istediğimde, hayranlık duymuştum büyüğüne göstermiş olduğu vefaya. 4000 km, belki fazlası, yol gelmişti benimle sırf dayısının ricası ile. Dayısının yerinin farklı olduğunu söylese dahi böyle bir fedakârlıkta bulunması takdire şayandı. Rusların sokmuş olduğu onca nifak tohumuna rağmen ezip geçemediği bu kıymetli davranış, kuvvetli bir geleneğin habercisiydi şüphesiz.

Fergana'ya vardığımız vakitte tanıştığımız abinin, mihmandarın dayısı, kahvaltıda çay doldurma ile ilgili verdiği bilgiler ilgi çekici ve düşündürücüydü. "Üç kere doldur boşalt yaptıktan sonra önce kendine daha sonra misafire (bardağın yarısından biraz az) doldurmalı." Misafire az doldurma sebebiyse daha çok hizmet etmesi, kendisinin önce içme sebebinin de "zehir ikram etmiyorum" mesajı imiş. Zahirde çok basit ama deruni bağlamda oldukça değerli bu anlayış, mehmanda tarifsiz bir samimiyet doğuracaktır şüphesiz.

Bir diğer örnek ise katıldığım düğünde, ortak zaman diliminde Türkiye'de üniversite okumuş birkaç Özbek büyüğümle kurmuş olduğum kısa süreli muhabbet sonrasında içlerinden biri, beni kendi vilayetine davet etmiş ve ardından bir gün boyunca yedirip, içirip gezdirmişti. Bize eşlik eden Özbek hocamızın arabaya binerken ön kapıyı açıp buyur etmesi, mütemadiyen ihtiyacımı sorması ve nicesi. Burada hem mehmana saygı hem de vefa vardı. Zira Müslüman kardeşle kurulacak ünsiyet oldukça kıymetliydi. Taşkent'te tanıştığım tarih öğrencisi arkadaşın güzergâh konusundaki yardımı, İstanbul'dan geldiğimi öğrenince ayrı bir ilgi gösteren Özbek sanatçı ve uçağı beklerken tanıştığımız ablanın umreden getirdiği zemzemi hediye etmesi... Hepsi bu ünsiyete haiz olmalıydı yoksa hangi motivasyon böyle bir davranışa dayanak sağlar ki? "Biz Türkiye'ye gittiğimizde nasıl karşılayacaklarına dair merakla beklerken öz kardeşlerimiz gelmiş diye kucak açtılar bize" kabilinden cümle sarf eden Özbek sanatçının ifadeleri, bu ünsiyetin diğer bir tarafına delil olsa gerek. Elbette aynı dine sahip olmanın yanında aynı soyun da bu ünsiyetteki payı göz ardı edilemez.

"Mehmanın duası kabul olur." düsturunu edinen Özbekler, farklı zamanda farklı yerlerde dua taleplerinde bulunurken öte yandan da gönlümüzü hoş etmek için ellerinden geleni yapmaları Müslümanca mütekabiliyetin soylu bir örneği...

Vefa, mihmandarlık ve dua... Onca tahribata rağmen sımsıkı sarıldıkları bu üç düstur, yeniden ve daha güçlü toparlanabilmeleri adına Özbek halkı için güçlü bir damar.

Seyahat boyunca yaşanan zulmün ve asimilasyon politikalarının acısını ve işlevselliğini gördüğüm bu ülkede, bazı şeyler hâlâ muhafaza edilebilmiş: Dua, mihmandarlık ve vefa...

Bir Müslüman Nasıl Bakmalı?

"Size iki şey bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu asla şaşırmazsınız: Bunlar, Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünnetidir." (Hadis-i Şerif)

Betül ZEYREK

Sizlere Beyan Yayınları'ndan çıkan, çok değerli bir setten bahsetmek istiyorum. Bu set, her biri alanında uzman farklı hocalar tarafından kaleme alınmış olup yirmi kitaptan oluşuyor. Editörlüğünü Yasin Aktay ve Mahmut Hakkı Akın'ın yaptığı bu seri, 2021 yılının eylül ayında yayınlanmıştır.

Bir Müslüman'ın dünyaya gönderiliş gayesi, Rabbine kulluk görevini yerine getirmektir. Kul, görevini yerine getirirken faydalanabileceği en temel kaynak ise Allah'ın peygamberine gönderdiği kitaptır. Kitabı doğru anlayabilmek ise bir Müslümanın doğru yaşama gayreti ile orantılıdır. Bir Müslümanı tanımlayan en önemli özelliği, yaptığı her işi Allah'ın ismiyle ve kitaba uygun olarak yapmasıdır. Tarık Tufan'ın şiirine başlarken ifade ettiği gibi:

"Biz her şeye,
esirgeyen ve bağışlayan,
çokça esirgeyen ve çokça bağışlayan,
hep esirgeyen ve hep bağışlayan
Rabbin adıyla başlayan adamlarız."

Doğru anlamak için sadece kitabı okumak yeterli değildir. Doğru bakış açısına da sahip olmak gerekir. Bu seri, tam olarak "Bir Müslüman Nasıl Bakmalı?" başlığı altında farklı konulara, güncel meselelere, son zamanlarda tartışma konusu olan hususlara Müslümanca bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır. Bu başlığı okuyunca sadece sorgulama kısmı akla geliyor olsa da asıl önemli olan, Müslümanca bir hassasiyetin oluşmasına katkı sağlamaktır. Sadece arayış ve sorgulama olarak bakılması eserin alanını daraltacak ve sınırlandıracaktır.

Son zamanlarda dünyanın yaşadığı değişim, bazı soruları ve bunlara verilecek cevapları yeniden gündeme getirmiştir. Modernleşmenin etkisi ile hayatımıza giren yeni kavramlar haliyle fazlaca kafa karışıklığına sebep olmuştur. Böylece sorgulama artmış ve daha farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır. Aslına bakıldığında geçmişte ve şu anda, hatta gelecekte dahi sorgulama artarak devam edecektir. Diyebiliriz ki sadece dün- bugün ayrımı gözetmeksizin her zaman ve her şartta sürekli sorulması gereken sorular olmuş/oluyor ve olmaya devam edecektir.

Asr-ı saâdet dönemini ele aldığımızda; bakış açısının sağlam olması ve soruyu doğru kaynaktan öğrenmenin sağladığı avantaj sayesinde günümüzde İslâmiyet ulaşabildiği en doğru şekilde insanlara ulaşmıştır. O döneme bir ütopya gibi bakmamak, yaşananları hayal alemi gibi algılamamak gerekiyor. Peygamberin rahle-i tedrisinden ve terbiyesinden geçen sahabe neslinin İslâmiyet'in doğru bir şekilde yayılmasının altındaki en temel sebep de seriye ismini veren bu doğru bakış açısına sahip olma düşüncesidir. Asr-ı saâdet nesli İslami şuuru doğru olarak yaşayan,

en doğru bakış açısına sahip olan bir nesildi. Bunu her durumda hissetmiş ve hem kendileri yaşamış hem de bu yönden noksan olan insanlara İslami bir bakış açısı ve İslami ahlakı kazandırmak için ciddi çabalar sarf etmiş ve İslâmiyet'e azımsanamayacak katkılarda bulunmuşlardır.

"Bir Müslüman nasıl bakmalı?", bu soru hiçbir dönemde etkisini yitirmeyecektir. Günümüzde bu sorulara yoğunluk gittikçe artmaktadır. Bunun sebebi ise değişen dünya düzeninin beraberinde getirdiği gelişmeler; teknoloji başta olmak üzere her şeye anında ulaşma kolaylığı, internet erişimi ile her oluşum hakkında bilgi edinme ve sorgulama rahatlığı gelmektedir. Bu seri altında ele alınan konular ve beraberinde ortaya çıkan sorulara verilen cevaplar, genç neslin diline en çok dolanan sorunlardan oluşuyor. Bu dönemde özellikle hayata ve varoluşa dair sorulara ağırlık verildiği de gözle görülür bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Özelliklede genç nesil, bu tür sorulara kendi dünyalarında cevaplar bulmaya çalışıyorlar. Sorularına tatminkâr cevaplar bulamamaları, durumlarına olumsuz olarak yansıyor. Gençler üzerinde durulması ve bu serinin onları düşünülerek kaleme alınmasının elbet sebebi var. Sağlam karakterli, kişilik sahibi bireylerin yetişmesi, zihinlerde yer alan sorulara mantıklı cevaplar bulma yahut da zihinlerinde yer alan şüpheci bakış açısını giderici argümanlar üretmeye çabalamaktır. Bu serideki kitapların amacı, gençlerin bu samimi arayışlarına belli konular ve meseleler etrafında bir bakış açısı kazandırma ve İslami hassasiyetleri olan bireyler yetiştirmede katkı sunmaktır.

İslami hassasiyetin yani Müslümanca bir bakışın da belli sınırları, çerçevesi olmak durumundadır. Çerçevesi, sınırları, olması demek "bir Müslüman bu konuya sadece bu şekilde bakmalıdır" demek değildir. Bu, fanatikliğe doğru bir yönelme olacağından dolayı doğru bir yaklaşım değildir. Bu yüzden bu seri hazırlanırken özellikle bu hususlara dikkat edilmiştir. Mutlak yargıdan uzak durulmaya çalışılmıştır.

Problemli meseleler öncelikle kavramsal olarak açıklanmış, tarihi seyri irdelenmiş ve ortaya çıkış süreçleri ele alınmıştır. Serinin tüm kitaplarında buna dikkat edilmiş ve temelden ele alınarak okuyucuya sunulmuştur. Bu şekilde bir yol izlenmesinin sebebi, konunun daha iyi ve net anlaşılabilme durumudur. Daha sonra tüm hatları ile konu ele alınmış ve en son Müslümanca bir bakış ile nasıl bakılmalı sorusunun cevabına yer verilmiştir. Bu cevaba yer verilirken de konu ile ilgili tüm görüşler öncelikli olarak ele alınmış ve bu durum yapılırken de oldukça tarafsız davranılmıştır. Daha sonraki süreç ise en mantıklı gelen bakış açısının okuyucuya sunulması olmuştur. Bu kesinlikle en mantıklı gelen bakış açısı ve bunu hepiniz kabul etmelisiniz düşüncesi asla güdülmemiştir. Sadece sorulan sorulara verilen cevaplar bir arada toplanmış, en mantıklı gelene yer verilmiş, okuyucunun da fikir beyanında bulunabilmesi için son karar okuyucuya bırakılmıştır. Hiçbirini kabul etmiyor olsanız dahi bu sorulara cevaplar ararken nasıl bir yöntem kullanmanız gerektiğinin yol haritasını çizmiş oluyorsunuz.

Sorgulama, arayış içinde bulunma, bir Müslüman için önemli bir husustur. Doğru yol ve yöntemi bulduğunuz takdirde cevaplar da kendiliğinden karşınıza çıkacaktır. Araştırmalara nereden başlayacağınızın ve nasıl bir yol/yöntem izleyeceğinizin yönergesini/iskeletini bu seride bulabilirsiniz.

Bu seri hazırlanırken birbirinden değerli hocaların, alanında uzman oldukları konular hakkında yazmış olmaları, bu eserlere olan güvenilirlik durumunu arttırmıştır. Kitapların son kısmında ve gerektiğinde sayfa altlarında yer alan kaynakça, bu eserler kaleme alınırken nasıl ciddi bir araştırma serüveninden geçtiğinin, en büyük kanıtıdır. Özellikle dini konularda kaynak, mühim bir mevzudur. Bu seride istemediğiniz kadar geniş bir kaynakçaya, kitapların son sayfalarındaki kısımlarından ulaşabilirsiniz.

Gençler için ele alınan günümüz genç nesillerinin zihinlerini meşgul eden konular ve kaleme alan sayın hocalarımızın isimlerine de yer vermek isterim.

- Bir Müslüman DEMOKRASİ 'ye Nasıl Bakmalı? Yasin Aktay
- Bir Müslüman IRKÇILIK VE MİLLİYETÇİLİK'e Nasıl Bakmalı? Bekir Biçer
- Bir Müslüman GELENEK VE MUHAFAZAKARLIĞ'a Nasıl Bakmalı? Yasin Aktay – Mahmut Hakkı Akın
- Bir Müslüman BATI MEDENİYETİ 'ne Nasıl Bakmalı? Mahmut Hakkı Akın
- Bir Müslüman EVRİM VE DARVİNİZM'e Nasıl Bakmalı? Atila Doğan
- Bir Müslüman KADER VE İNSANIN ÖZGÜRLÜĞÜ'ne Nasıl Bakmalı? Cemalettin Erdemci
- Bir Müslüman EKONOMİ VE FAİZ'e Nasıl Bakmalı? Necmeddin Güney
- Bir Müslüman KUR'AN VE TARİHSELLİK'e Nasıl Bakmalı? Şevket Kotan
- Bir Müslüman KUR'AN VE SÜNNET'e Nasıl Bakmalı? Mevlüde Aktay
- Bir Müslüman MEZHEPLER, TARİKATLER VE CEMAATLER'e Nasıl Bakmalı? Kadir Gömbeyaz
- Bir Müslüman İSLAM TARİHİNİN SORUNLU KONULARI'na Nasıl Bakmalı? Yasin Aktay – M. Mahfuz Söylemez
- Bir Müslüman İSLAMDA YÖNETİM BİÇİMİ VE HALİFELİK'e Nasıl Bakmalı? Abdulkadir Macit
- Bir Müslüman FELSEFE'ye Nasıl Bakmalı? Sedat Doğan
- Bir Müslüman SOSYAL MEDYA'ya Nasıl Bakmalı? Mustafa Derviş Dereli
- Bir Müslüman CİNSELLİK VE AŞK'a Nasıl Bakmalı? Kadir Canatan
- Bir Müslüman KADIN SORUNU VE FEMİNİZM'e Nasıl Bakmalı? Ayşe Güç
- Bir Müslüman DEİZM VE ATEİZM'e Nasıl Bakmalı? Ömer Faruk Erdem
- Bir Müslüman İSLAMCILIK, İSLAM BİRLİĞİ VE ÜMMET'e Nasıl Bakmalı? Alev Erkilet
- Bir Müslüman MODERNLEŞME VE MODERNİZM'e Nasıl Bakmalı? Faruk Karaarslan
- Bir Müslüman ÇAĞDAŞ İDEOLOJİLER'e Nasıl Bakmalı? Yunus Şahbaz

Tarikat Üzerine Kısa Bir Bahis

Yavuz Addâs

Bugün Türkiye'de maslahat gereği ahaliye iyiliğin ve güzelliğin, şeriat ve takvanın her yönden tebliğ edilmesi ve toplumun da buna yönelik ihtiyaçlarının tespit edilmesi işini kimler yapıyor? Ehlü'l Hâl ve'l Akd dediğimiz devletin ve devlet adamlarının da üzerinde bir ulema heyeti var mı? Peki, avamın İslami hassasiyet ve ilmini artıracak hem apolitik hem de kapsayıcı bir cemiyet var mı? Ya devletin resmi ideolojisi içerisinde hareket etmeyen, hem geleneksel hem de çağdaş normları denetleyen bir havas? Biraz kendimizi zorlayarak, en iyimser halimizle, "kısmen" diye cevap verebiliyoruz bu soruya. Zira laik, pozitivist, kapitalist ve ulusal bir resmî ideolojinin baskısı altında bu çok da göze alınacak bir sorumluluktan uzaktır.

Türkiye'de uzun yıllardan beri yüksek sesle sorulmayan sorular son yirmi yılda geniş kitlelerce sorulma imkânı buldu. Politik temelinde liberal iktisadi formasyonun yer aldığı, demokrat karakterli yeni hükümet ile birlikte toplumun hemen her tabanında yaşam tarzı ve din konularında farklı görüşler tartışıldı. Gelişen ağ teknolojileri ise sosyal medyanın yeni bir endüstri devrimi yaratmasına zemin hazırladı. Peki, bunca politik ve teknolojik değişim Türkiye tabanında köklü sosyolojik dönüşümleri tetiklemedi mi? Elbette tetikledi. Müslümanların cemiyet içerisinde kaynaştığı, cemiyetlerin ise bir ümmet teşekkül ettiği silsilenin devlet eliyle inşa edilmesi fikri belki de bu iktidarın projelerinden biriydi. Ancak bu işin suistimale açık olması hasebiyle en büyük "darbe" yine buradan yenildi. Dolayısıyla 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında sivil toplumun devlet eliyle yeniden organize edilmesi için bir tür akreditasyon süreci başladı. Ve hepimizin malumu olan o yarış için düdük çalındı. Sivil toplum örgütlerinin kendilerinin ne kadar yerli ve milli olduklarını sağır sultana ilan etme yarışı...

Şimdi evvelce sorduğumuz sorulara bir çeki düzen verip şöyle soralım: "Cemaat-Hizmet" ihanetinin arkasından diğer cemaatlerin İslami faaliyetlerine karşı bir güvensizlik söz konusu olduysa, toplumu derinden etkileyecek başka "emri bi'l maruf nehy-i ani'l münker" oluşumlara müsaade edilebilir mi? Cemaatlerin bu tanımlanabilir olmayan temsil yetkisi bir çeşit maslahatgüzar seviyesine yaklaşmışken devlet eli kolu bağlı "bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar" diyebilir mi? Cevaplar büyük ihtimal "hayır" olacaktır, anlıyorum. Fakat mümkün olduğu kadar bu denklemin dışında kalmaya çalışan ve kati surette denklemin mihenk taşı olan tarikatları nereye konumlandıracağız?

Tarikatların bu topraklarda bir "tarik/yol/gidilecek yön" olmaktan daha ötede bir uhuvvet ve toplum mühendisliği kaynağı olduklarını da unutmamak gerekir. Osmanlı Devleti tekke, zaviye ve dergâh kültürünün özünde evvela toplumsal birliğin gaye edinildiği açıktır. Bu birliğin istikrarlı bir şekilde süregelmesi dergâh, tekke yahut şeyh efendilerin zikir halkalarının uzun

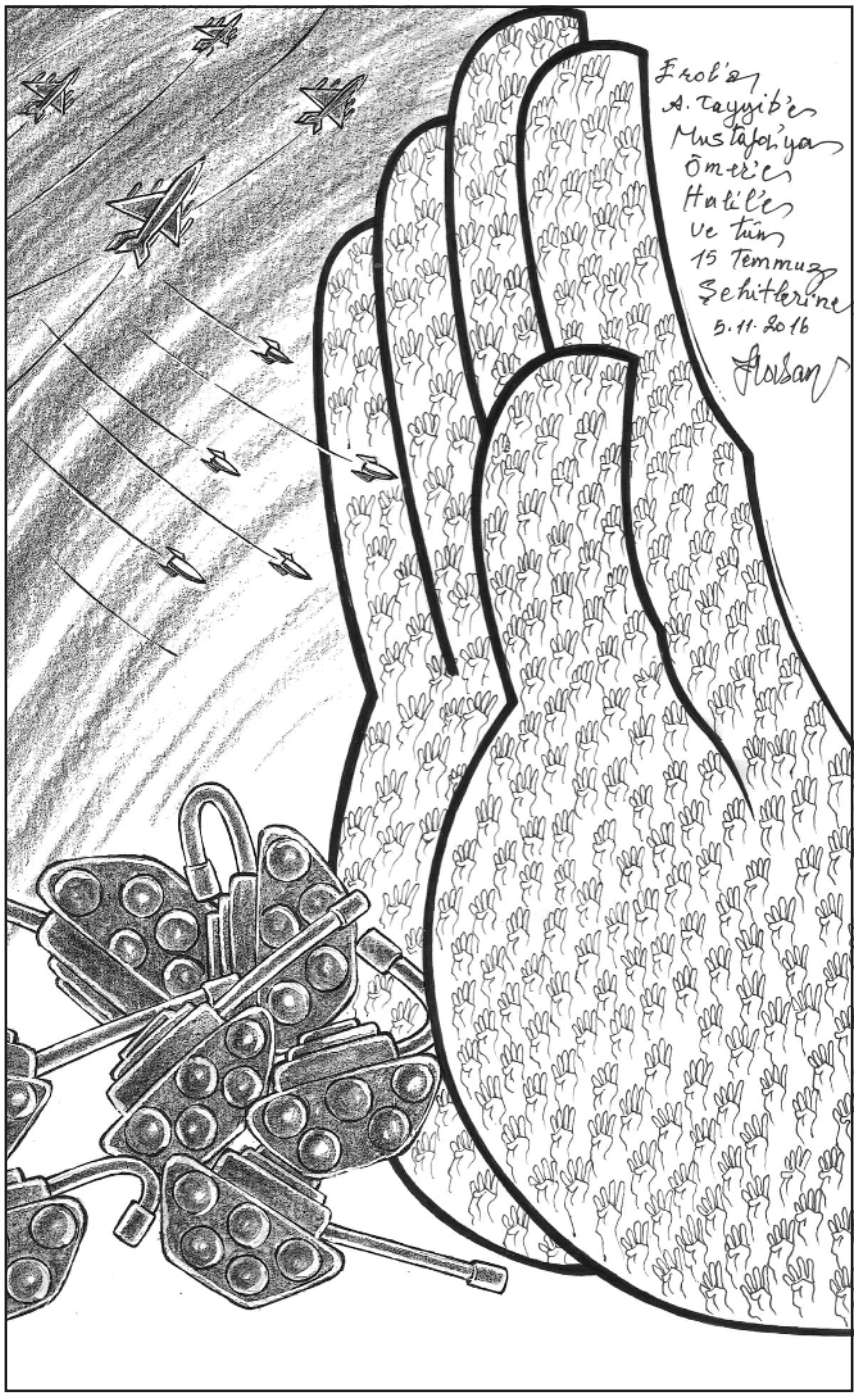

yıllar boyunca toplumun en küçük yapılarına dahi nüfuz edebilmesi sebebiyledir. Terbiye, görgü, destur, şeriat ve nefis tezkiyesi gibi hususlarda avamın yetiştirilmesi için gösterilen büyük gayretler, İslami uhuvvet ve idrakin sağlanmasında birer sivil inisiyatiftir. Bugün ise gelinen noktada Türkistan yurdundan zuhur eden o kadim tarikat anlayışının yeniden gündeme geldiği bambaşka bir sürece şahitlik ediyoruz.

Nesi bambaşka? Geçtiğimiz 23 Haziran gecesinde vefatı ile müridanını hüzne boğan Mahmut Ustaosmanoğlu Hocaefendi'nin cenaze namazına iştirak eden milyonlarca Müslüman'ın ehli tarik olsun yahut olmasın seccadesini koltuğunun altına alıp Fatih Camii'ne koşması bambaşka... Sonra, vefat eden Hocaefendi Hazretlerinin yalnızca ismini bilen ama kendisinin yolundan haberdar olduğu için cenazede bulunan kimselerin sahip oldukları Muhammedi hissiyat ile orada bulunmaları bambaşka... Evvela, orada bulunmamız hasebiyle tarikat muhibbilerinin de tarikata mesafeli Müslümanların da Hazret'e son vazife için orada bulunmalarının temel motivasyonu bambaşka...

Bu halin bir yansıması olarak Türkiye'deki tarikat ve tekke geleneğinin hangi aşamalardan geçerek cumhuriyet devrimlerine rağmen ayakta kalabildiğini konuşmakta fayda görüyorum. Zira bu yapıların ayakta kalmasında çağlar üstü hitabıyla ahlâk, muhabbet ve iman ehlinin hizmetleri büyüktür. O kimseler Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın açıkça okunamadığı, İslâmî tebliğ ve terbiyenin bastırıldığı zamanlardan bu yana ortaya konulan direnişin mimarlarıdır. Dolayısıyla Merhum Mahmut Hocaefendi'nin de Türkiye'de İslâmî değerlerin korunması ve yaşatılması bahsinde elini taşın altına koyan kıymetli gönül insanlarından biri olduğunu hatırlatmak isterim. Bilhassa hassasiyet duyduğu konularda taviz ve esneklik göstermeksizin Sünnet-i Seniyye'ye bağlılığı konusu takdir edilesi. Bu hali kendisinin tasavvuf metodunu takip etmeyenlerde dahi hayranlık sebebidir. Dolayısıyla Müslüman cemaatin "Allah Dostu" diyerek sohbet halkalarında bulunduğu bu gibi kimselerin hayırla yâd edilmesi Türkiye'deki İslâmî geleneğin muhafazası açından önemlidir. Bu hissiyatın bir neticesi olarak Osmanlı'daki tasavvuf erbabının ortaya koyduğu maksadın bugün de benzer bir uhuvvet kültürü inşa ettiğine inanıyorum. Farklı üslup, anlayış ve yorumlayışı ile hakikate tabi tüm İslâm topluluklarının birlik ve kardeşliğini artıracak ortak bir payda bulmalıyız. Tıpkı 15 Temmuz'da sokaklarda gördüğümüz manzara gibi... Tarikatların, İslâmî sivil toplum ve cemiyetlerin vatan ve millet müdafaasında dün olduğu gibi bugün de ihtiyaç duyulan yapılar olduğunu unutmamalıyız.

Geçtiğimiz 23 Haziran gecesinde vefatı ile müridanını hüzne boğan Mahmut Ustaosmanoğlu Hocaefendi'nin cenaze namazına iştirak eden milyonlarca Müslüman'ın ehli tarik olsun yahut olmasın seccadesini koltuğunun altına alıp Fatih Camii'ne koşması bambaşka...

Çizgi: Hasan Aycın